

**PUBLIC
PROFITS**

Public Profits Sp. z o.o.
ul. Paderewskiego 8
61-770 Poznań

Adres do korespondencji:
Dział Badań
ul. Grochowska 29 a
60-277 Poznań
tel. 061 860 95 80
fax 061 860 95 81

www.publicprofits.pl
biuro@publicprofits.pl

NIP 782-11-21-903
Regon 630582129

Strategia sektorowa - załącznik do Strategii rozwoju województwa dolnośląskiego do 2020 r. w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego

Poznań, marzec 2008

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE.....	4
CZĘŚĆ PIERWSZA – KULTURA NA DOLNYM ŚLĄSKU	6
Wstęp	6
Nota metodologiczna	8
1. Uwarunkowania geograficzne oraz społeczno-gospodarcze województwa dolnośląskiego	9
2. Infrastruktura, oferta oraz uczestnictwo w kulturze	11
2.1. Teatry i instytucje muzyczne	11
2.2. Muzea.....	13
2.3. Galerie.....	16
2.4. Kina.....	19
2.5. Zabytki	20
2.6. Szkolnictwo artystyczne.....	25
2.7. Biblioteki.....	27
2.8. Domy i ośrodki kultury, kluby oraz świetlice	30
2.9. Infrastruktura kulturalna przystosowana dla osób niepełnosprawnych	33
2.10. Organizacje pozarządowe działające w obszarze kultury	33
2.11. Środowiska twórcze	35
2.11.1. Kontekst badania	35
2.11.2. Konkluzje pobrańcze.....	36
2.12. Inne podmioty i wydarzenia ważne dla rozwoju kultury	38
2.12.1. Wydawnictwa	38
2.12.2. Międzynarodowa wystawa EXPO 2012.....	39
2.13. Oferta kulturalna w regionie	40
2.14. Współpraca międzynarodowa w zakresie kultury.....	43
3. Wydatki na kulturę w województwie dolnośląskim.....	45
3.1. Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	45
3.2. Wydatki budżetu samorządu wojewódzkiego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	46
3.3. Wydatki budżetów powiatów ziemskich na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego..	46
3.4. Wydatki budżetów gmin (wraz z miastami na prawach powiatu) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego.....	47
3.5. Wydatki miesięczne mieszkańca województwa na kulturę oraz zadowolenie z zaspokojenia potrzeb kulturalnych.....	49
4. Analiza wskaźnikowa	50
4.1. Konstrukcja i dobór wskaźników - założenia	50
4.2. Charakterystyka zastosowanych wskaźników zbiorczych	51
4.2.1. Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury	51
4.2.2. Zbiorczy Wskaźnik Uczestnictwa w Kulturze	51
4.2.3. Zbiorczy Wskaźnik Frekwencji na Wydarzeniach Artystyczno-Kulturalnych	52
4.2.4. Zbiorczy Wskaźnik Liczby Wydarzeń Artystycznych i Kulturalnych.....	52
4.2.5. Zbiorczy Wskaźnik Organizatorskiej Aktywności Instytucji Kultury	52
4.2.6. Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Kulturotwórczego	53
4.2.7. Zbiorczy Wskaźnik Zaangażowania Obywatelskiego w Kulturę.....	53
4.2.8. Zbiorczy Wskaźnik Priorytetowości Polityki Kulturalnej.....	53
4.2.9. Zbiorczy Wskaźnik Koncentracji Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury.....	54
4.3. Poziom geograficznego zróżnicowania wskaźników.....	54
4.4. Prezentacja wskaźników zbiorczych. Województwo dolnośląskie na tle pozostałych województw	55
4.5. Wskaźnik Koncentracji Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury.....	58
4.6. Prezentacja wskaźników zbiorczych. Obraz zróżnicowań wewnątrzwojewódzkich	58

5.	Podsumowanie.....	60
5.1.	Zarządzanie kulturą z poziomu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego – rekomendacje	61
5.1.1.	Jakie naczelnne zasady?	61
5.1.2.	Rekomendacje dotyczące kierunków działań restrukturyzacyjnych	62
CZĘŚĆ DRUGA – ANALIZA SWOT.....		63
1.	Obszar analizy – otoczenie kultury.....	63
1.1.	Słabe i mocne strony	63
1.2.	Szanse i zagrożenia	64
2.	Obszar analizy – kultura	65
2.1.	Słabe i mocne strony	65
2.2.	Szanse i zagrożenia	66
CZĘŚĆ TRZECIA – STRATEGICZNE OBSZARY DZIAŁAŃ.....		68
1.	Misja i wizja rozwoju kultury.....	68
2.	Model systemu kultury	68
3.	Cele strategiczne, cele szczegółowe i kierunki działań	70
3.1.	Pole strategiczne 1 – Kompetencje kulturowe	71
3.2.	Pole strategiczne 2 – Dostęp do kultury.....	72
3.3.	Pole strategiczne 3 – Dziedzictwo kulturowe	74
3.4.	Pole strategiczne 4 – Treści kulturowe	75
CZĘŚĆ CZWARTA – WDRAŻANIE I MONITORING STRATEGII		76
1.	System wdrażania Strategii sektorowej.....	76
1.1.	Podmioty odpowiedzialne za wdrażanie.....	76
1.2.	Monitoring	77
1.3.	Wskaźniki monitoringu.....	78
1.4.	Ewaluacja	81
1.5.	Raportowanie	81
2.	Potencjalne źródła finansowania	82
	Bibliografia.....	87
ZAŁĄCZNIKI.....		88
1.	Spójność dokumentów strategicznych szczebla krajowego i regionalnego ze Strategią sektorową.....	88
2.	Spis map, rysunków, tabel i wykresów	94
3.	Kwestionariusz ankiety.....	95
4.	Lista JST biorących udział w badaniu ankietowym	97
5.	Lista instytucji kultury podległych Samorządowi Województwa Dolnośląskiego	98

WPROWADZENIE

Ustawowym obowiązkiem państwa jest mecenat nad działalnością kulturalną rozumianą jako tworzenie, upowszechnianie i ochrona kultury. Mecenat ten polega na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Podobnie scharakteryzować można – odnoszące się do sfery kultury - zobowiązania samorządów wojewódzkich. Z tym wszakże uzupełnieniem, że na barkach Urzędów Marszałkowskich spoczywa nie tylko wymóg bezpośredniego nadzoru i wspierania instytucji kultury, dla których są one organem prowadzącym, lecz także równie ważne zadanie, jakim jest wyznaczanie regionalnych strategii rozwoju kultury oraz inspirowanie działań, dzięki którym kultura przyczynia się – w bezpośredni, lub choćby tylko w pośredni sposób – do cywilizacyjnego rozwoju województwa, do wzrostu jego atrakcyjności i do poprawy jakości życia jego mieszkańców.

Spośród kilkuset definicji kultury przyjęto za punkt wyjścia taki jej zwięzły opis: „Kultura to całościowy materiałny i duchowy dorobek ludzkości gromadzony, utrwalany i wzbogacany w ciągu jej dziejów, przekazywany z pokolenia na pokolenie”¹. Nie kłóci się z tą definicją bardziej już szczegółowy model kultury, który obrany został za rodzaj teoretycznej ramy porządkującej niniejszy dokument i nadającej mu konsekwentną strukturę. Ów przyjęty tu przez nas model kultury zakłada, iż składają się na nią następujące cztery wymiary: (1) kompetencje kulturowe, (2) dostęp do kultury, (3) dziedzictwo kulturowe i (4) treści kulturowe. Na poziomie instytucjonalnym odpowiadają im odpowiednio: instytucje odpowiedzialne za (najszerszej rozumianą) edukację kulturalną, (2) instytucje i rozwiązania odpowiedzialne za upowszechnianie kultury i w konsekwencji za jej dostępność, (3) instytucje odpowiedzialne za ochronę dziedzictwa materialnego i za ciągłość tradycji oraz (4) instytucje odpowiedzialne za wytwarzanie treści artystycznych.

Czytelnik tego dokumentu nie znajdzie w nim np. podziałów na „kulturę wyższą” i „kulturę niższą”. Wydają się dziś bowiem one nie tylko anachronizmem, ale także ryzykownym wobec wielu nowych i interesujących, aczkolwiek nie dość jeszcze oswojonych zjawisk kulturalnych wartościowaniem. Nie posługujemy się też przeciwstawieniem „kultura instytucjonalna” *versus* „kultura nieinstytucjonalna”, wychodząc z założenia, że ta ostatnia, rozwijana np. przez artystów nigdzie nie zrzeszonych, przez nieformalne grupy artystyczne, przed twórców nieprofesjonalnych itp. zasługuje na taką samą uwagę i na taki sam szacunek, jak ta pierwsza.

W wielu natomiast miejscach niniejszego opracowania sfera kultury rozpatrywana jest w ścisłym powiązaniu z gospodarką, jest traktowana jako jej „koło zamachowe”. Tym samym, obszar kultury – tam wszędzie, gdzie to możliwe – prezentowany jest jako przestrzeń instytucjonalnej oraz obywatelskiej aktywności, która ma nie tylko sens czysto autoteliczny, lecz także (dobrze pojęte) uzasadnienie instrumentalne, która, inaczej mówiąc, przekłada się nie tylko na wzrost kapitału ludzkiego, ale również dynamizuje życie społeczne, podnosi – choćby pośrednio – konkurencyjność regionu i przyczynia się do jego rozkwitu ekonomicznego.

Innym ważnym założeniem, jakie legło u podstaw tego opracowania jest założenie, w myśl którego kultura to nie tylko, mówiąc językiem ekonomistów, „centrum kosztów”, lecz także obszar koniecznych inwestycji, które nawet jeśli nie zwracają się natychmiastowo i nawet jeśli nie zawsze zwracają się w „policzalny” sposób, to - jednak koniec końców - są *opłacalne* – nie tylko z punktu widzenia samej kultury, lecz również z punktu widzenia społeczeństwa i gospodarki.

¹ Słownik Języka Polskiego PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN S.A., wersja elektroniczna 1.0, 2004r.

Jak zawsze w przypadku opracowań mających w swoim tytule słowo „strategia”, ciśnie się na usta pytanie o ich cel i o funkcje, jakie mają one pełnić.

W przypadku *Strategii sektorowej – załącznika do Strategii rozwoju województwa dolnośląskiego do 2020 r. w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego* mówić można, po pierwsze i przede wszystkim o dokumencie, który ma za zadanie określić **katalog priorytetowych celów i zadań związanych z kulturą i jej wspieraniem**. Niestety bowiem, niezależnie od tego, że słuszność większości postulatów zgłaszanych od lat przez środowiska twórców i animatorów kultury trudno byłoby zakwestionować, prawdą jest również i to, że odpowiedzialne i potencjalnie skuteczne *zarządzanie rozwojem kultury* wymaga hierarchizacji celów.

Po drugie, ów sformułowany w niniejszym dokumencie katalog priorytetów może i powinien być traktowany jako **sygnał** wysyłany do twórców i animatorów kultury, jako **swoista odpowiedź informująca o tym, jakiego rodzaju inicjatywy mogą liczyć na (finansowe i organizacyjne) wsparcie ze strony Urzędu Marszałkowskiego**.

Po trzecie, niniejszy dokument ma również **inspirować** twórców i animatorów kultury, ma dopomóc im opracowywać programy, które są zgodne ze strategicznymi priorytetami.

Adresatem *Strategii sektorowej – załącznika do Strategii rozwoju województwa dolnośląskiego do 2020 r. w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego* są samorządowcy wszystkich szczebli samorządu odpowiedzialni za rozwój kultury i oczywiście: twórcy oraz animatorzy kultury. Pragniemy w tym miejscu jeszcze raz dobitnie podkreślić, że dokument ten skierowany jest również do twórców niezrzeszonych, nie zaś jedynie do instytucji kultury spełniających wąskie, formalno-prawne kryteria tego określenia.

Dokument *Strategii sektorowej – załącznika do Strategii rozwoju województwa dolnośląskiego do 2020 r. w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego* składa się z czterech części, i tak część pierwsza – „Kultura na Dolnym Śląsku” diagnozuje stan kultury na Dolnym Śląsku w ujęciu ilościowym oraz jakościowym, w tym omawia infrastrukturę kultury w województwie, prezentuje uczestnictwo w kulturze oraz wydatki na kulturę, a także zawiera analizę wskaźnikową obrazu kultury w ujęciu wewnątrzwojewódzkim i ponadwojewódzkim. Część druga opracowania prezentuje analizę SWOT rozwoju kultury w województwie dolnośląskim w podziale na dwa obszary problemowe: otoczenie kultury i kultura. Trzecia część *Strategii sektorowej*... „Ustalenia strategiczne” to swoiste *clou* niniejszego opracowania, bowiem prezentuje misję i wizję rozwoju kultury na Dolnym Śląsku, pola strategiczne, cele strategiczne, szczegółowe i kierunki działań. Z kolei, ostatnia, czwarta część dotyczy wdrażania i monitoringu *Strategii sektorowej*..., w tym prezentuje podmioty odpowiedzialne za wdrażanie, fazy monitoringu, ewaluację wraz ze wskaźnikami, raportowanie oraz potencjalne źródła finansowania wdrażania.

CZEŚĆ PIERWSZA – KULTURA NA DOLNYM ŚLĄSKU

Wstęp

„Kultura na Dolnym Śląsku” to diagnoza kluczowych aspektów funkcjonowania kultury w województwie stanowiąca punkt wyjścia do opracowania spójnej strategii sektorowej, która w oparciu o analizę stanu kultury wyznaczać będzie cele i kierunki jej rozwoju.

Pierwsza część niniejszego dokumentu ten obejmuje uwarunkowania geograficzne oraz społeczno-gospodarcze Dolnego Śląska, inwentaryzację infrastruktury służącej kulturze, liczbę zabytków, aktywność organizacji pozarządowych działających w sferze kultury, ofertę w zakresie kultury (w tym podmiotów niepublicznych), uczestnictwo w kulturze oraz wydatki na kulturę podmiotów publicznych i indywidualnych. Oprócz tego zaprezentowane zostaną wyniki analizy wskaźników będącej niejako podsumowaniem części pierwszej „Strategii sektorowej”.

Niniejsza diagnoza jest oceną stanu kultury w województwie dolnośląskim i opiera się przede wszystkim na ogólnie dostępnych danych wtórnych, gromadzonych przez wyspecjalizowane instytucje statystyczne. Celem opracowania jest w głównej mierze określenie trendów występujących w sferze kultury w Dolnośląskim, a także ukazanie jej stanu na tle pozostałych województw. Najważniejszym źródłem danych, zebranych metodą desk i web research, były dane Statystyki Publicznej (Głównego Urzędu Statystycznego, Banku Danych Regionalnych do roku 2006) oraz dane statystyczne z Diagnozy Społecznej 2006. Powodem wyboru wyżej wymienionych źródeł jest fakt, iż dane te gromadzone są według ścisłej i sprawdzonej metodologii oraz zawierają najbardziej aktualne i zarazem najpełniejsze informacje statystyczne dla całego kraju, pozwalające na dokonanie wewnątrzwojewódzkiej i międzywojewódzkiej analizy porównawczej. Mając na uwadze pewną niedoskonałość danych ilościowych, oprócz statystycznego opisu kluczowych aspektów funkcjonowania kultury, diagnoza uzupełniona została o dane jakościowe, a także o bardziej aktualne dane ilościowe pochodzące z 2007 roku, które dopełniają obraz stanu kultury i nierzadko tłumaczą występujące kierunki rozwoju. Należy dodać, iż dane te nie pozwalają na osiągnięcie podstawowego celu wyznaczonego w diagnozie, a mianowicie, na dokonanie międzywojewódzkiej analizy porównawczej, bowiem uzyskane są one bezpośrednio od instytucji kultury z terenu dolnośląskiego i nie obejmują swym zasięgiem pozostałych województw. Oprócz tego część „Kultura na Dolnym Śląsku” została uzupełniona o badanie własne w wybranych jednostkach samorządu terytorialnego za pomocą ankiety pocztowej.

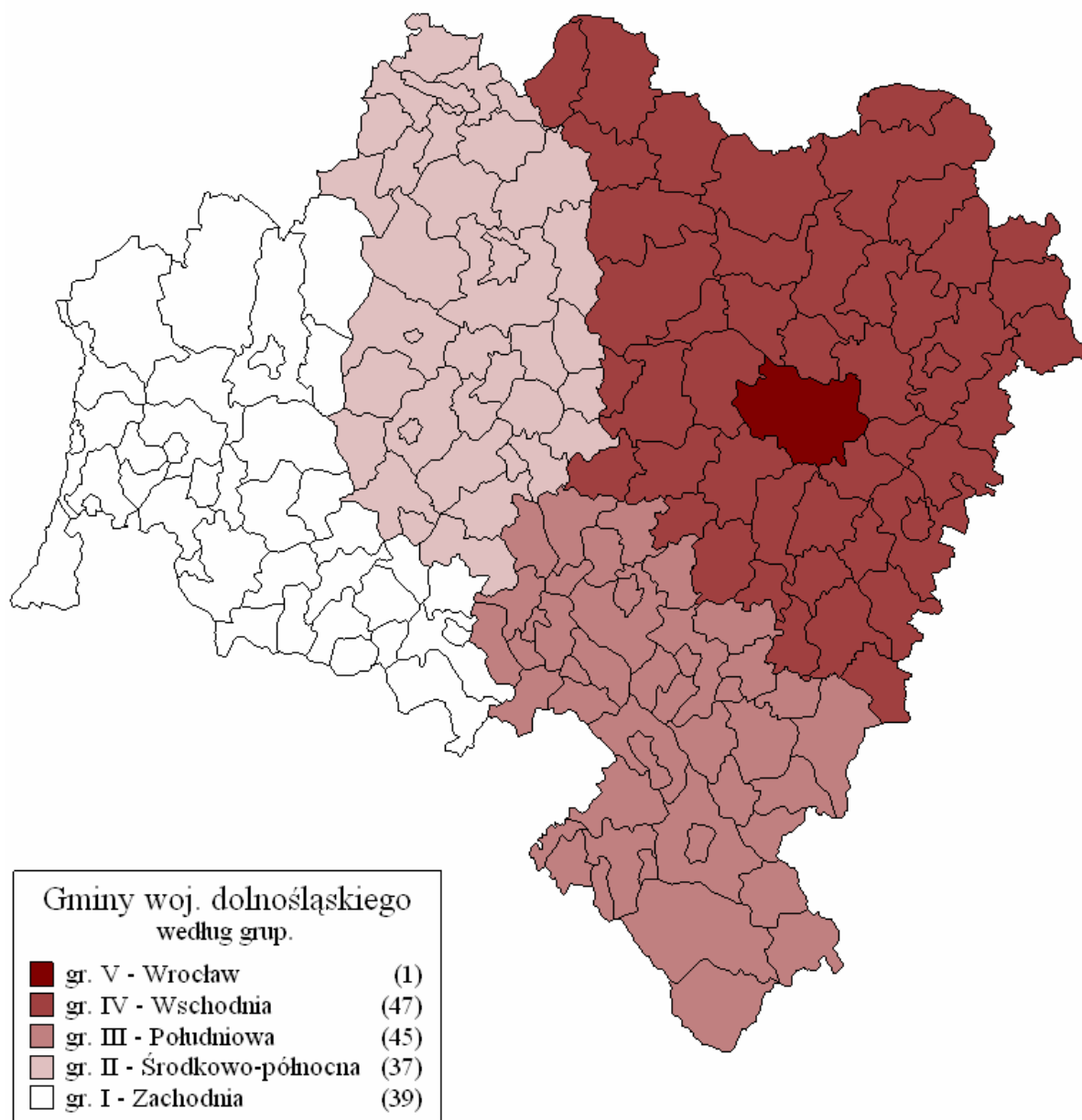
Nie wszystkie aspekty związane ze stanem kultury w województwie zostały ujęte w niniejszym dokumencie. Fakt ten wynika z tego, że nie są zbierane dane statystyczne dotyczące takich zagadnień jak: działalność kościołów i parafii, organizacji pozarządowych, zbiorów prywatnych muzeów i bibliotek czy środowisk twórczych. Te obszary działalności kultury wymagają rozpoznania, a zatem przeprowadzenia badań i pogłębionych analiz. Jedynym obszarem, który w toku prac nad niniejszym dokumentem, został rozpoznany jest aktywność środowisk twórczych. Efekty przeprowadzonych badań nad działalnością związków i stowarzyszeń twórczych został zaprezentowany w niniejszej diagnozie.

Analiza porównawcza dostępnych danych przeprowadzona została w oparciu o administracyjny podział terytorialny województwa (29 powiatów, w tym: 3 miasta na prawach powiatu i 26 ziemskich oraz 169 gmin, w tym: 36 miejskich, 55 miejsko – wiejskich i 78 wiejskich). W niniejszej diagnozie, w celach porównawczych wykorzystujemy podział województwa na pięć grup ustalony z Zamawiającym:

- **Grupa zachodnia** zamieszkała przez 16,8% ludności województwa i zajmująca 22,1% powierzchni województwa, obejmująca gminy: Bogatynia, Bolesławiec, Gromadka, Gryfów Śląski, Janowice Wielkie, Jelenia Góra, Jeżów Sudecki, Kamienna Góra, Karpacz, Kowary, Leśna, Lubań, Lubawka, Lubomierz, Lwówek Śląski, Marciszów, Mirsk, Mysłakowice, Nowogrodziec, Olszyna, Osiecznica, Piechowice, Pieńsk, Platerówka, Podgórzyn, Siekierczyn, Stara Kamienica, Sulików, Szklarska Poręba, Świeradów-Zdrój, Warta Bolesławiecka, Węglińiec, Wleń, Zawidów, Zgorzelec.
- **Grupa północno-środkowa** zamieszkała przez 17,7% ludności województwa i zajmująca 19,5% powierzchni województwa, obejmująca gminy: Bolków, Chocianów, Chojnów, Gaworzycy, Głogów, Grębocice, Jawor, Jerzmanowa, Kotła, Krotoszyce, Kunice, Legnica, Legnickie Pole, Lubin, Męcinka, Miłkowice, Mściwojów, Paszowice, Pęcław, Pielgrzymka, Polkowice, Prochowice, Przemków, Radwanice, Rudna, Ruja, Ścinawa, Świerzawa, Wądroże Wielkie, Wojcieszów, Zagrodno, Złotoryja, Żukowice;
- **Grupa południowa** zamieszkała przez 23,7% ludności województwa i zajmująca 21% powierzchni województwa, obejmująca gminy: Bardo, Bielawa, Boguszów-Gorce, Bystrzyca Kłodzka, Ciepłowody, Czarny Bór, Dobromierz, Duszniki-Zdrój, Dzierżoniów, Głuszyca, Jaworzyna Śląska, Jedlina-Zdrój, Kamieniec Ząbkowicki, Kłodzko, Kudowa-Zdrój, Lądek-Zdrój, Lewin Kłodzki, Łagiewniki, Marcinowice, Mieroszów, Międzyzlesie, Niemcza, Nowa Ruda, Pieszyce, Piława Górna, Polanica-Zdrój, Radków k. Kłodzka, Stare Bogaczowice, Stoszowice, Stronie Śląskie, Strzegom, Szczawno-Zdrój, Szczytna, Świdnica, Świebodzice, Walim, Wałbrzych, Ząbkowice Śląskie, Ziębice, Złoty Stok, Żarów;
- **Grupa wschodnia** zamieszkała przez 19,8% ludności województwa i zajmująca 35,9% powierzchni województwa, obejmująca gminy: Bierutów, Borów, Brzeg Dolny, Cieszków, Czernica, Długołęka, Dobroszyce, Domaniów, Dziadowa Kłoda, Góra, Jelcz-Laskowice, Jemielno, Jordanów Śląski, Kąty Wrocławskie, Koberzyce, Kondratowice, Kostomłoty, Krośnice, Malczyce, Mietków, Międzybórz, Miękinia, Milicz, Niechlów, Oborniki Śląskie, Oleśnica, Oława, Prusice, Przeworno, Sobótka, Strzelin, Syców, Środa Śląska, Święta Katarzyna, Trzebnica, Twardogóra, Udanin, Wąsosz, Wiązów, Wińsko, Wisznia Mała, Wołów, Zawonia, Żmigród, Żórawina
- **Grupa m. Wrocław** zamieszkała przez 22% ludności województwa i zajmująca 1,5% powierzchni województwa, obejmująca miasto Wrocław.

Podział województwa na pięć grup prezentuje mapa 1.

Mapa 1. Grupy gmin województwa dolnośląskiego.

Źródło: opracowanie własne. W legendzie liczby w nawiasach obrazują liczbę gmin w ramach danego przedziału.

Nota metodologiczna

Zgodnie z przyjętymi założeniami, realizacja badań ankietowych nastąpiła w jednostkach samorządu terytorialnego na poziomie gminnym, posiadających w swoich budżetach na rok 2006 środki przeznaczone na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w wysokości nie niższej niż 1,5 miliona złotych. Ponadto, wydatki pozostałych jednostek samorządu terytorialnego zostały zweryfikowane pod kątem uchwycenia istotnych różnic i odstępstw od średniej wewnątrzwojewódzkiej w ramach wysokości środków obejmujących poszczególne działy wydatków samorządów gminnych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (tj. biblioteki; domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby; ochrona i konserwacja zabytków; galerie i biura wystaw artystycznych). Taki celowy dobór respondentów do próby badawczej pozwolił na dotarcie do stosunkowo najbardziej istotnych danych oraz na

wyeliminowanie przypadkowych i nietrafnych informacji. Należy jednak pamiętać, że takie postępowanie w ramach procesu badawczego nakazuje wziąć pod uwagę ryzyko zakrzywienia obrazu oraz przedstawienia niepełnej sytuacji związanej z kulturą i ochroną dziedzictwa narodowego na terenie województwa.

Na tej podstawie wyodrębniono 37 jednostek, do których ankiety zostały wysłane drogą elektroniczną. Ankiety docelowo kierowane były do osób odpowiedzialnych za obszar kultury (lub o zbliżonym zakresie obowiązków), które koordynowały proces zbierania informacji w ramach samych Urzędów, jak i Gminnych Jednostek Organizacyjnych. W celu pozyskania wypełnionej ankiety podejmowane były przynajmniej trzy próby dotarcia do respondenta, zarówno telefoniczne, jak i za pośrednictwem poczty elektronicznej. Za bazę danych adresowych służyły oficjalne serwisy internetowe gmin (w szczególności Biuletyn Informacji Publicznej). Do dnia 23 stycznia 2008 roku zrealizowane zostały 23 ankiety².

Oprócz tego przeprowadzono badania metodą kwestionariusza wywiadu socjologicznego z władzami wybranych związków i stowarzyszeń twórczych z województwa dolnośląskiego na próbie N-5. Potrzeba przeprowadzenia badań wymuszona była brakiem jakichkolwiek danych na temat działalności i aktywności środowisk twórczych, nie tylko w województwie dolnośląskim, ale w całym kraju.

1. Uwarunkowania geograficzne oraz społeczno-gospodarcze województwa dolnośląskiego

W roku 2006 na terenie województwa dolnośląskiego zamieszkiwało 2,88 miliona osób, z czego 52% stanowiły kobiety. Liczba mieszkańców zamieszkałych na terenie Dolnego Śląska stanowi blisko 8% ludności Polski. Ze względu na liczbę mieszkańców dolnośląskie plasuje się na piątym miejscu wśród pozostałych województw. W stosunku do roku poprzedzającego liczba mieszkańców w ramach ruchu naturalnego ludności zmniejszyła się o ponad 2,5 tysiąca osób, przy czym udział mężczyzn w tej liczbie wynosił ponad 75%. Na terenie województwa można więc zauważyć ujemny przyrost naturalny, co niesie ze sobą szereg negatywnych skutków, z których najważniejszym jest starzenie się społeczeństwa. Również saldo migracji zagranicznych na terenie województwa wypada niekorzystnie. Bilans ten kształtuje się na poziomie ponad -4 000 osób, co oznacza, iż liczba wyjeżdżających na pobyt stały jest wyższa niż liczba osób z zagranicy osiedlających się na stałe w województwie. Saldo międzywojewódzkich migracji na pobyt stały wypada z korzyścią dla Dolnego Śląska (blisko 8 300 osób wyemigrowało w roku 2006, natomiast napływ imigrantów z innych województw wynosił ponad 17 300 osób), co świadczy o atrakcyjności regionu dla decydujących się na migracje wewnętrzne na terenie Polski.

Powierzchnia województwa w roku 2006 wynosiła 19 947 km², co ze względu na wielkość lokuje dolnośląskie na siódmym miejscu wśród pozostałych województw. Gęstość zaludnienia wynosiła 144 osoby/ km². Długość granic województwa wynosiła 1 163 kilometry, z czego długość granicy z Czechami wynosiła 434 kilometry, z Niemcami natomiast 80 kilometrów. Ponad 44% granic województwa stanowią więc granice państwowe, co decyduje o transgranicznym charakterze regionu.

Sytuacja na rynku pracy w sposób bezpośredni wpływa na zdolność finansowania uczestnictwa w kulturze przez mieszkańców regionu. W roku 2006 na terenie województwa przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wynosiło 2 617,16 zł. Była to czwarta pod względem wielkości kwota wśród pozostałych województw, choć w relacji do średniej

² Lista instytucji, które odpowiedziały na ankietę oraz wzór kwestionariusza znajdują się w załączniku do niniejszego opracowania.

krajowej znajdowała się ona nieznacznie poniżej przeciętnego poziomu w Polsce. Stopa bezrobocia rejestrowanego w roku 2006 kształtowała się na poziomie 16,6% - jest to wartość wyższa od średniej krajowej, wynoszącej 14,8% i ulokowało to województwo na jedenastej pozycji w kraju. Konieczne jest więc podjęcie działań mających na celu zmniejszenie liczby pozostających bez pracy, szczególnie w regionach, które są zagrożone trwałym, strukturalnym bezrobociem. Jednakże według stanu na koniec lutego roku 2008 stopa bezrobocia na terenie województwa wynosiła 12%, natomiast na terenie całego kraju stopa bezrobocia wynosiła w tym okresie 11,5%, co oznacza, iż w odniesieniu do roku 2006 dystans dzielący Dolny Śląsk od średniego krajowego poziomu stopy bezrobocia uległ zmniejszeniu.

Na terenie województwa w roku 2006 zarejestrowanych było ponad 303 tysiące podmiotów gospodarki narodowej – stanowi to ponad 8% ogółu jednostek w Polsce. Liczba ta lokuje województwo na czwartej pozycji w kraju. Blisko 96% podmiotów stanowią jednostki nie przekraczające wielkością 9 osób. W województwie dolnośląskim na 10 tysięcy ludności przypadało w 2006 roku 1 051 podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON. Jest to trzecia wartość w kraju – dolnośląskie lokuje się w rankingu za województwem zachodniopomorskim oraz mazowieckim. Na terenie województwa liczba nowo zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON na 10 tysięcy ludności wynosiła 91, co ulokowało dolnośląskie na piątym miejscu w kraju. Na terenie województwa stosunkowo wysoka jest także liczba jednostek wykreślonych z rejestru REGON, która w przeliczeniu na 10 tysięcy ludności wynosi 87, co lokuje dolnośląskie na trzecim miejscu wśród pozostałych województw. Jednakże należy zauważyć pozytywny fakt, iż liczba nowo zarejestrowanych podmiotów przewyższa liczbę podmiotów wykreślonych z rejestru. Aktywność podmiotów gospodarczych charakteryzuje produkcja sprzedana przemysłu. W roku 2006 na terenie województwa wynosiła ona ponad 66,9 miliarda złotych, co było wartością czwartą wśród pozostałych województw i stanowiło blisko 9% krajowej produkcji sprzedanej ogółem. W przeliczeniu na jednego mieszkańca wartość produkcji sprzedanej przemysłu wynosiła 23 179 złotych, co plasuje Dolny Śląsk na czwartej pozycji w kraju. Dla regionu charakterystyczny jest znaczący udział przemysłu wydobywczego: rud miedzi i srebra w Legnicko-Głogowskim Okręgu Miedziowym, węgla brunatnego w gminie Bogatynia, różnego rodzaju kamieni drogowych i budowlanych oraz glin ogniotrwałych ze złoża Rusko-Jaroszów oraz gazu ziemnego.

Aby województwo rozwijało się w sposób stały i dynamiczny, konieczne są inwestycje mające na celu modernizację istniejącego potencjału województwa. W roku 2006 wartość nakładów inwestycyjnych w gospodarce narodowej (rozumianych jako nakłady finansowe lub rzeczowe, których celem jest stworzenie nowych środków trwałych lub ulepszenie, czyli przebudowa, rozbudowa, rekonstrukcja lub modernizacja istniejących obiektów majątku trwałego, a także nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie) na terenie województwa wyniosła w przypadku sektora publicznego 4,454 miliarda zł, natomiast w ramach sektora prywatnego 10,186 miliarda zł. W obu przypadkach jest to wartość trzecia w kraju – dolnośląskie w klasyfikacji uplasowało się za województwami: mazowieckim oraz śląskim. Natomiast w przeliczeniu na jednego mieszkańca nakłady inwestycyjne ogółem wyniosły 5 076 zł, co lokuje dolnośląskie na drugim miejscu w kraju, za województwem mazowieckim.

Na terenie województwa zlokalizowanych jest 91 miast, co jest drugą wartością w kraju. Dolny Śląsk jest więc silnie zurbanizowanym regionem. Ponadto zalesienie na terenie województwa wynosi ponad 29%, co lokuje województwo na ósmej pozycji w kraju. Ze względu na niekorzystne zmiany wywołane rozwojem sieci osadniczej i przemysłu oraz działalnością gospodarki konieczna jest ochrona środowiska naturalnego. Opieki nad stanem przyrody i różnorodności biologicznej służy tworzenie obszarów prawnie chronionych. Na terenie województwa dolnośląskiego w roku 2006 ich łączna liczba wynosiła blisko 362 tysiące hektarów, co lokuje województwo na odległym, trzynastym miejscu

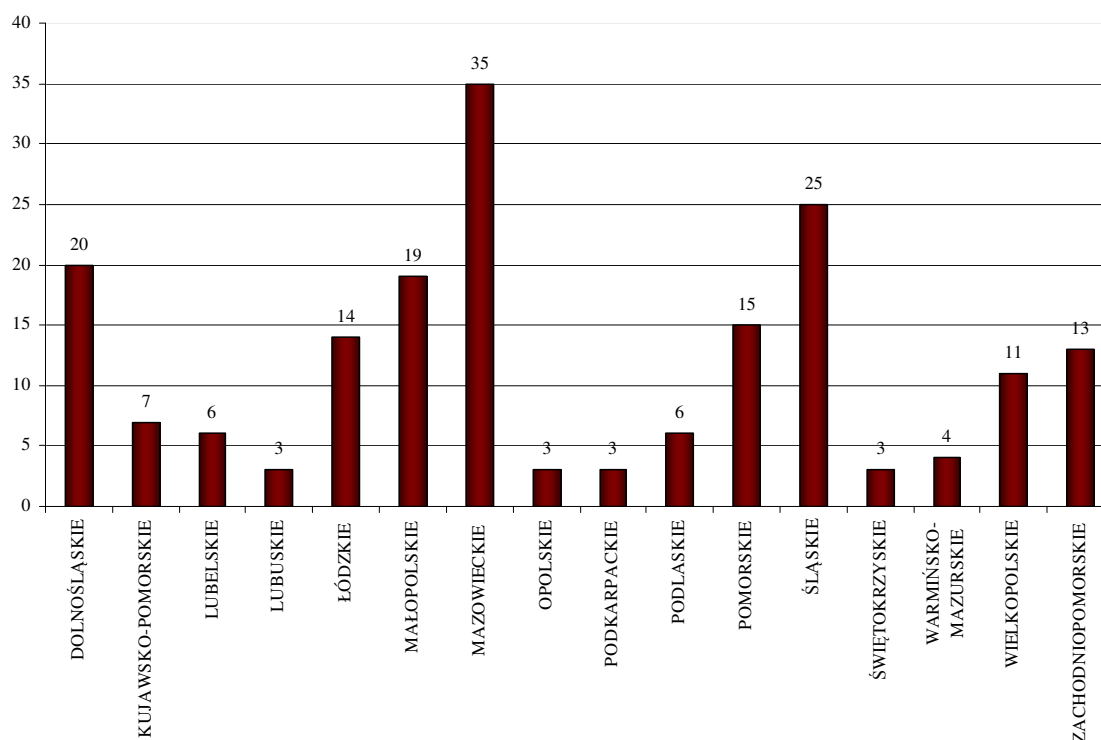
w kraju. Na terenie województwa największy obszar zajmują: parki krajobrazowe oraz obszary chronionego krajobrazu, razem stanowiące ponad 95% obszarów prawnie chronionych. Ze względu rozwój przemysłu i postrzeganie województwa dolnośląskiego jako atrakcyjnego produktu turystycznego konieczne jest zwiększenie liczby obszarów chronionych, co przyczyni się do utrwalenia unikatowych form przyrody.

2. Infrastruktura, oferta oraz uczestnictwo w kulturze

2.1. Teatry i instytucje muzyczne

Województwo dolnośląskie, a w szczególności miasto Wrocław, to bardzo znaczący ośrodek teatralny na mapie kulturalnej kraju. Na terenie województwa dolnośląskiego, według danych zawartych w statystyce GUS, działało w 2006 roku 20 teatrów i instytucji muzycznych, co stanowi blisko 11% tego rodzaju instytucji w kraju i lokuje dolnośląskie na trzecim miejscu względem pozostałych województw (po województwie mazowieckim i śląskim).

Wykres 1. Liczba teatrów i instytucji muzycznych według województw w roku 2006.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zgodnie ze statystyką GUS najwięcej instytucji omawianego typu znajduje się w dwóch podregionach: w Grupie południowej gmin oraz w Grupie m. Wrocław. W pierwszym z wymienionych regionów funkcjonują między innymi (uwzględniając także teatry i instytucje muzyczne mniejsze, niezależne, nieuwzględnione w statystyce GUS): Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego w Wałbrzychu, Filharmonia Sudecka w Wałbrzychu (są to instytucje podległe Samorządowi Województwa Dolnośląskiego), Teatr Lalki i Aktora w Wałbrzychu (instytucja powiatowa), Teatr Zdrojowy im. Henryka Wieniawskiego

w Szczawnie-Zdroju, Teatr Zdrojowy w Kudowie Zdroju, Teatr Zdrojowy im. M. Ćwiklińskiej w Polanicy-Zdroju, Teatr Żywy w Bielawie, Teatr Prawdziwy w Bielawie (dwa ostatnie, to teatry prywatne działające w konwencji teatrów ulicznych).

Najważniejsze teatry i instytucje muzyczne działające we Wrocławiu to: Teatr Polski, Opera Wrocławska, Filharmonia im. Witolda Lutosławskiego, Wrocłowski Teatr Pantomimy im. Henryka Tomaszewskiego (są to instytucje podległe Samorządowi Województwa Dolnośląskiego), Wrocłowski Teatr Współczesny im. Edmunda Wiercińskiego, Wrocłowski Teatr Lalek, Teatr Muzyczny „Capitol”, Teatr Piosenki, Instytut im. Jerzego Grotowskiego (są to teatry miejskie). Ponadto, uwzględniając teatry i instytucje muzyczne mniejsze, niezależne, wymienić można: MK-Studio - Teatr Muzyczny dla Dzieci, Nowy Teatr, Teatr Szkolny Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej im. L. Solskiego w Krakowie, Repertuarowy Teatr Dziecięcy, Teatr Pieśń Kozła, PIOTRUŚ PAN Art-Event POGOTOWIE TEATRALNE, Teatr „Korba”, Teatr Ad Spectatores, Teatr Tańca Arka, Teatr Formy, Teatr „Frant”, Teatr Trakt, Teatr Na Bruku, Teatr TE-O-KA, Teatr Pantomimy AP, Teatr Arka, Teatr Zakład Krawiecki, Teatr Zielona Latarnia im. Ireny Rzeszowskiej, Wrocławskie Centrum Twórczości Dziecka, Wrocłowski Teatr Komedia, Wrocłowski Teatrzyk Tańca „Arabeska”, Teatr Mały we Wrocławiu, Scena Witkacego we Wrocławiu, Narodowy Teatr Edukacji im. Mickiewicza, Teatr Pantomimy Tok, Teatr „Wrocławska Scena Muzyczna”, Teatr K2, Teatr Kalong, Teatr 3 Krzesła, Teatr „Solo MIM”.

W Grupie zachodniej gmin, teatry i instytucje muzyczne funkcjonują przede wszystkim w Jeleniej Górze (są to: podległa samorządowi Województwa Dolnośląskiego Filharmonia Dolnośląska im. L. Różyckiego, Teatr Jeleniogórski Scena Animacji i Dramatyczna im. Cypriana Kamila Norwida, Teatr Maski w Jeleniej Górze) oraz w miejscowości Kopaniec w gminie Stara Kamienica (Teatr Ludowy Kopaniec). W Grupie północno-środkowej gmin funkcjonują dwie tego typu instytucje: Teatr im. Heleny Modrzejewskiej w Legnicy (Miasto Legnica jest organizatorem i prowadzącym nadzór a samorząd Województwa Dolnośląskiego jest współorganizatorem teatru) oraz Teatr Młodego Widza w Głogowie. Żaden teatr ani instytucja muzyczna nie działa na terenie obejmującym Grupę wschodnią gmin.

Liczba miejsc na widowni w stałej sali teatrów i instytucji muzycznych wynosi 6 699, co daje województwo dolnośląskiemu wysoką, trzecią lokatę w Polsce. Teatry i instytucje muzyczne zlokalizowane na terenie województwa w roku 2006 zorganizowały 4 354 przedstawień i koncertów, co lokuje dolnośląskie także na trzecim miejscu wśród pozostałych województw. Blisko 65% przedstawień i koncertów odbyło się w stałej sali (spośród przedstawień dawanych we własnym województwie). Najwięcej przedstawień zorganizowały teatry dramatyczne. Przedstawień i koncertów w teatrach i instytucjach muzycznych wysłuchało lub obejrzało 8 007 551 osób, co daje Dolnemu Śląskowi pierwsze miejsce w porównaniu do innych województw. Pod względem ilości widzów/słuchaczy dominują filharmonie. Należy przy tym podkreślić, iż w dolnośląskim funkcjonują aż trzy filharmonie (Filharmonia Dolnośląska im. L. Różyckiego, Filharmonia Sudecka w Wałbrzychu oraz Filharmonia Wrocławska) dysponujące w sumie 1 054 miejscami w stałej sali (daje to temu województwu pierwsze miejsce w kraju, wraz z województwem śląskim).

Większość dolnośląskich teatrów i instytucji muzycznych prowadzi ożywioną działalność edukacyjną. Wspomnieć można między innymi Wrocłowski Teatr Lalek, który realizuje szereg projektów o charakterze kulturalno - edukacyjnym w ramach Dziecięcej Akademii Artystycznej (m.in. warsztaty wokalne - ruchowe, plastyczne, aktorskie, Dziecięcą Galerię - wystawy prac dzieci połączone z uroczystymi wernisażami). Z kolei Teatr Polski we Wrocławiu organizuje regularne spotkania Klubu 1212, podczas których młodzież może dyskutować na temat obejrzanych spektakli i spotykać się z ich twórcami, oprócz tego odbywają się tu warsztaty artystyczne oraz konkursy dla dzieci i młodzieży. „Wokół Teatru”

to cykl działań edukacyjnych podejmowanych z kolei przez Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego w Wałbrzychu (w ich ramach młodzi wielbiciele sztuki teatralnej uczestniczą w warsztatach artystycznych, wykładach i spotkaniach, piszą recenzje i dramaty a zwieńczeniem tych zajęć są „Dni Młodego Teatru”, podsumowujące dokonania młodzieży). Filharmonia Sudecka w Wałbrzychu w ramach działań edukacyjnych organizuje otwarte próby w filharmonii oraz organizuje szkolne i przedszkolne audycje umuzykalniające, docierając nieraz do bardzo odległych i niewielkich miejscowości dając dzieciom możliwość obcowania z „żywą” muzyką.

Teatr Lalki i Aktora w Wałbrzychu organizuje zaś spektakle dla dzieci ze świetlic środowiskowych. Filharmonia Dolnośląska w Jeleniej Górze realizuje program prezentujący w formie koncertów utalentowanych solistów oraz zespoły instrumentalne i orkiestrę szkolną, a także audycje umuzykalniające i Filharmonię Młodych – koncerty symfoniczne dla dzieci i młodzieży, poprzedzone prelekcją, otwarte próby orkiestry i inne. Wspomnieć można także aktywność Narodowego Teatru Edukacji im. A. Mickiewicza, który prowadzi szeroką działalność edukacyjną organizując spotkania, pogadanki oraz warsztaty mające na celu przybliżenie widzom istoty teatru.

W ramach Wieloletniego Programu Inwestycyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 realizowanego przez Samorząd Województwa wyodrębniono następujące zadanie priorytetowe będące inwestycjami dotyczącymi teatrów:

- Rozbudowa Opery Wrocławskiej (PO IŚ - Kultura);
- Rewitalizacja obiektów Teatru im. Heleny Modrzejewskiej w Legnicy;
- Modernizacja Teatru Dramatycznego im. Jerzego Szaniawskiego w Wałbrzychu;
- Zakup i modernizacja trwałego wyposażenia sceny Teatru Polskiego im. J. Grzegorzewskiego we Wrocławiu.

2.2. Muzea

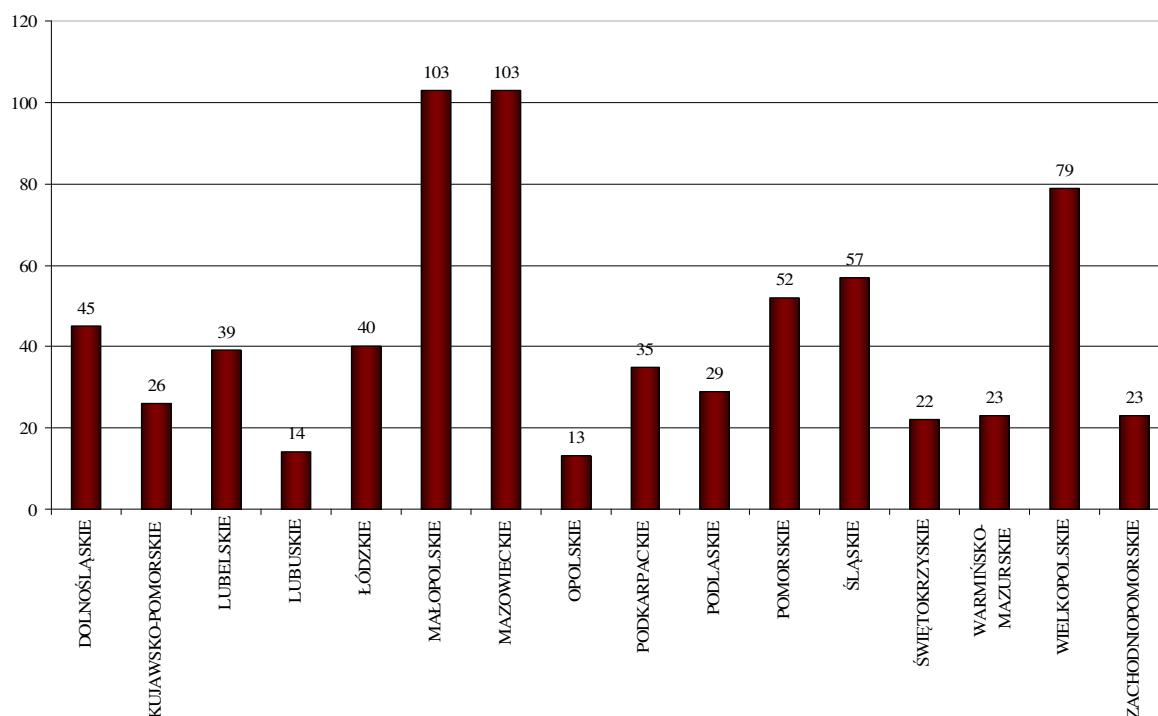
Podstawowym celem muzeów określonym w Ustawie o muzeach³ jest ochrona dóbr kultury, w tym również informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie społeczeństwu kontaktu ze zbiorami. Cele te realizowane są głównie poprzez gromadzenie dóbr kultury, katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów, przechowywanie gromadzonych dóbr kultury w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych, zabezpieczanie i konserwację. Oprócz tego, w miarę możliwości, muzea zabezpieczają stanowiska archeologiczne oraz inne nieruchome obiekty kultury materialnej i przyrody, urządzają wystawy, organizują badania, a także prowadzą działalność edukacyjną. Udostępniają również zbiory do celów naukowych i edukacyjnych, zapewniają właściwe warunki zwiedzania i korzystania ze zbiorów, a większość prowadzi działalność wydawniczą. Zadaniem podmiotów prowadzących lub współprowadzących muzea jest zapewnienie środków potrzebnych do ich utrzymania i rozwoju, zapewnienie bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom oraz sprawowanie nadzoru nad daną instytucją.

Województwo dolnośląskie może się poszczycić bogatymi zbiorami dziedzictwa kulturowego regionu, Polski i świata. W roku 2006 na terenie regionu zarejestrowanych było 45 muzeów wraz z oddziałami. Największą liczbę stanowią muzea regionalne (11 obiektów) oraz historyczne i artystyczne (po 7 obiektów). Ze względu na liczbę muzeów w regionie,

³ Ustawa o muzeach z dnia 21 listopada 1996 r. (Dz. U. z dnia 20 stycznia 1997 r.).

Dolnośląskie na tle pozostałych województw lokuje się na szóstym miejscu (po mazowieckim, małopolskim, wielkopolskim, śląskim i pomorskim). Wśród najważniejszych znajduje się Muzeum Narodowe we Wrocławiu, które posiada jedną z najcenniejszych w Polsce i Europie kolekcję sztuki średniowiecznej, w jego zbiorach znajdują się również kolekcja sztuki polskiej XVII-XIX wieku (m.in. dzieła ze zbiorów muzealnych Lwowa i Kijowa przekazane po II wojnie światowej⁴) oraz kolekcja polskiej sztuki współczesnej – jedna z najbogatszych i najcenniejszych w kraju, która liczy ponad 20 tysięcy eksponatów. Muzeum Narodowe w ramach działalności wydawniczej, przygotowuje m.in.: katalogi zbiorów, wystaw i informatory (muzeum to jest Instytucją Kultury Samorządu Województwa Dolnośląskiego).

Wykres 2. Liczba muzeów według województw w roku 2006.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

We Wrocławiu działa wiele różnorodnych placówek muzealnych. Mogą się one poszczycić unikatowymi zbiorami, a podejmowane przez te placówki działania artystyczne i badania naukowe sprawiają, że uczestniczą one aktywnie w życiu naukowym oraz kulturalnym miasta i zajmują ważne miejsce na mapie kulturalnej i naukowej miasta. Tu działają m.in.: Muzeum Poczty i Telekomunikacji (także instytucja podległa Samorządowi Województwa Dolnośląskiego), Muzeum Architektury, Muzeum Archidiecezjalne, Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego, Muzeum Miejskie Wrocławia, Muzeum Geologiczne Instytutu Nauk Geologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego, Muzeum Mineralogiczne czy Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego.

Na terenie całego województwa dolnośląskiego funkcjonuje wiele ważnych, niekiedy unikalnych w skali Polski jednostek muzealnych, należą do nich m. in. Muzeum Papiernictwa w Dusznikach - Zdroju, Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu, Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze, Państwowe Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy (instytucje te podlegają samorządowi Województwa Dolnośląskiego). Dwa ostatnie z wymienionych powyżej zostały, wraz z Muzeum w Wałbrzychu oraz Muzeum Ziemi Kłodzkiej w Kłodzku, włączone do

⁴ Źródło: Muzeum Narodowe we Wrocławiu, http://www.mnwr.art.pl/CMS/o_muzeum/o_muzeum.html/

Państwowego Rejestru Muzeów prowadzonego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, co potwierdza wysoki poziom ich merytorycznej działalności i znaczenie zgromadzonych zbiorów muzealnych.

Spośród ciekawszych jednostek muzealnych wymienić można: Muzeum Sprzętu Gospodarstwa Domowego w Ziębicach, Muzeum Filumenistyczne w Bystrzycy Kłodzkiej, Muzeum Złota w Złotorzy, Muzeum Sztolni Walimskich w Walimiu, Muzeum Dawnego Kupiectwa w Świdnicy, Muzeum Miedzi w Legnicy, Muzeum Zabawek „Bajka” w Kudowie Zdroju, prywatne Muzeum Broni i Militariów w Świdnicy, Muzeum Ceramiki w Bolesławcu, Muzeum Regionalne w Chojnowie, Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie, Muzeum Przyrodnicze w Jeleniej Górze, Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego w Kamiennej Górze, Muzeum Przemysłu i Techniki w Wałbrzychu, Muzeum „Zamek Grodno” w Zagórzcu Śląskim, Muzeum Regionalne w Środzie Śląskiej.

W województwie dolnośląskim działa również sześć obiektów muzealnych o charakterze skansenów, plenerowych ekspozycji etnograficznych i należą do nich: Grodzisko Ślężan w Będkovicach, Podcieniowe domy tkaczy w Chełmsku Śląskim, Skansen Lokomotyw Parowych w Jaworzynie, Skansen Górnictwa i Hutnictwa Miedzi w Leszczynach, Skansen Kultury Ludowej Pogórza Sudeckiego w Kudowie Pstrążej będące oddziałem Muzeum Okręgowego w Wałbrzychu oraz prywatny Skansen Sprzętów Gospodarstwa Domowego i Rolniczych w Wambierzycach. W zespole klasztornym w Lubiążu znajduje się ponadto ekspozycja muzealna będąca załączkiem skansenu regionu dolnośląskiego.

Muzea w regionie cieszą się dużą popularnością wśród zwiedzających; w roku 2006 odwiedziło je nieco ponad milion osób, co na tle pozostałych województw lokuje Dolnośląskie na piątym miejscu. Największą popularnością cieszyły się muzealne wystawy artystyczne (ponad 385 tys. zwiedzających), najmniejszą zaś – wystawy archeologiczne (niewiele ponad 20 tys. osób). Na terenie województwa w muzeach zgromadzono muzealia o liczebności 1 213 698 jednostek inwentarzowych, co stanowi prawie 10% zbiorów krajowych i lokuje dolnośląskie już na trzecim miejscu wśród pozostałych województw. Dyscypliny posiadające najbogatsze zbiory muzealne to: sztuka (144 850 jednostek inwentarzowych), archeologia (98 361 jednostek inwentarzowych) oraz historia (76 308 jednostek inwentarzowych). Zbiory depozytów zgromadzonych w muzeach na terenie województwa liczą nieco ponad 20 tysięcy jednostek inwentarzowych, co stanowi ponad 5% zbiorów z terenu całego kraju.

Dolnośląskie muzea w 2006 roku zorganizowały 193 wystawy własne⁵ w kraju oraz 23 zagranicą, oprócz tego na terenie regionu odbyło się 145 wystaw krajowych obcych spoza województwa oraz 48 wystaw z innych krajów. W 2006 roku na terenie województwa zorganizowano 5 636 imprez muzealnych, które zgromadziły ponad 147 tys. uczestników. Ze względu na liczbę muzealnych wydarzeń Dolnośląskie lokuje się na piątym miejscu wśród pozostałych województw, zaś ze względu na liczbę ich uczestników - na szóstym miejscu w kraju.

Zdecydowana większość dolnośląskich muzeów prowadzi ożywioną działalność dydaktyczną. Gros wydarzeń o charakterze edukacyjnym to lekcje muzealne (65% wszystkich tego typu imprez w regionie), które gromadzą prawie 89 tys. uczestników (60% osób biorących udział w tych wydarzeniach w województwie). Najrzadziej muzea organizują koncerty, które gromadzą jednak stosunkowo dużą liczbę słuchaczy – bo prawie 20 tysięcy.

⁵ Zgodnie z definicją „wystaw” funkcjonującą w statystyce GUS wystawy mogą być własne lub obce; własne to te, które są organizowane przez dane muzeum w oparciu o własne muzealia; wystawy obce, to takie, które są zorganizowane na terenie danego muzeum w oparciu o eksponaty innego muzeum (w tym przypadku – w oparciu o eksponaty nie pochodzące z województwa dolnośląskiego).

I tak na przykład, Muzeum Narodowe we Wrocławiu w swej działalności oświatowej wyróżnia wykłady, lekcje spotkania oraz „wakacje w muzeum”. Oferuje dwa rodzaje zajęć – lekcje muzealne przeznaczone są dla dzieci przedszkolnych, ze szkół podstawowych, gimnazjów i liceów i warsztaty plastyczne prowadzone przez historyków sztuki, kulturoznawców i pedagogów.

Największa liczba muzeów, licząca 31% obiektów tego typu zlokalizowanych na terenie województwa, znajduje się na terenie gmin grupy zachodniej (14 obiektów), po 11 obiektów tego typu występuje w grupie południowej i we Wrocławiu. Najuboższym terenem pod względem muzeów jest wschodnia część województwa, w której zlokalizowane są trzy obiekty tego typu (Muzeum Ślązańskie w Sobótce, Muzeum Regionalne w Sycowie oraz Muzeum Regionalne w Środzie Śląskiej). Warto jednak dodać, że na terenie każdego powiatu województwa dolnośląskiego znajduje się przynajmniej jedno muzeum.

Jak już wcześniej wspomniano dolnośląskie muzea w 2006 roku odwiedziło nieco ponad 1 milion osób, z czego ponad 528 tysięcy zwiedziło muzea zlokalizowane w stolicy województwa. Warto jednak dodać, że ponad 60% tej publiczności zgromadziły wystawy i ekspozycje organizowane przez Muzeum Narodowe we Wrocławiu, w tym Panoramę Raclawicką, która jest oddziałem Muzeum, obejrzało ponad 223 tysiące widzów⁶. W drugiej kolejności, dużym powodzeniem cieszyła się południowa grupa gmin, w których muzea zwiedziło ponad 230 tysięcy osób. Tu największą liczbę zwiedzających zgromadziły muzea zlokalizowane w powiecie wałbrzyskim, tj. Muzeum Sztolni Walimskich i Muzeum „Zamek Grodno” w Zagórzu Śląskim (łącznie ponad 74 tysiące gości).

Najwięcej imprez oświatowych zorganizowano w muzeach zlokalizowanych na terenie stolicy województwa (41% wszystkich wydarzeń muzealnych o charakterze dydaktycznym), w drugiej kolejności - w powiecie świdnickim (24%), w trzeciej zaś - w powiecie kłodzkim (12%). Muzea w dwunastu powiatach w ogóle nie prowadzą działalności oświatowej.

W ramach Wieloletniego Programu Inwestycyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 realizowanego przez Samorząd Województwa wyodrębniono następujące zadania priorytetowe będące inwestycjami dotyczącymi muzeów:

- Przebudowa poddasza nieużytkowego budynku Muzeum Narodowego we Wrocławiu na prezentację kolekcji sztuki współczesnej Muzeum Narodowego we Wrocławiu z uwzględnieniem dużego zespołu prac Magdaleny Abakanowicz;
- Modernizacja i rozbudowa Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze;
- „Kamienne Piekło I” - projekt konserwatorsko-budowlany;
- „Kamienne Piekło II” - projekt architektoniczno-przestrzenny (PO IG).⁷

2.3. Galerie

Na terenie województwa dolnośląskiego w 2006 roku według statystyki GUS zlokalizowanych było 15 galerii⁸, z czego 8 prowadzonych było przez podmioty prywatne, w tym przez osoby fizyczne, organizacje społeczne i polityczne oraz związki zawodowe.

⁶ W 2006 roku frekwencja w Muzeum Narodowym wynosiła 326 731 osób, w tym: Muzeum Narodowe – 91 517 osób, Panorama Raclawicka – 223 406 osób, Muzeum Etnograficzne - 11.808 osób. Źródło: Muzeum Narodowe we Wrocławiu.

⁷ Zadanie dotyczy budowy pomnika ofiar obozu koncentracyjnego przy Muzeum Gross-Rosen koło Strzegomia (instalacja pod nazwą „Kamienne Piekło”).

⁸ Wśród galerii i salonów sztuki, zgodnie z metodologią GUS wyodrębniono działalność galerii państwowych i komunalnych oraz innych galerii i salonów sztuki. Nie uwzględnia się tu galerii i salonów sztuki, które są oddziałami muzealnymi, ani jednostek, które zajmują się handlem dziełami sztuki, nie prowadząc przy tym działalności wystawienniczej.

Jedną z ośmiu galerii leżących w gestii sektora publicznego była galerią organizowaną przez samorząd gminny. Ze względu na liczbę galerii w regionie, Dolnośląskie na tle pozostałych województw lokuje się na siódmym miejscu.

Nieco inną statystykę podaje Krajowy rejestr urzędowy podmiotów gospodarki narodowej REGON. Według tego spisu w województwie dolnośląskim w styczniu 2008 roku zarejestrowanych było 34 podmioty prowadzące działalność galerii i salonów wystawienniczych, z czego 5 stanowiło własność samorządową.

Dolnośląskie galerie posiadają stosunkowo niską, w porównaniu do innych województw liczbę zbiorów własnych – 2 278 sztuk, co lokuje region dopiero na dwunastym miejscu w kraju. Największą liczbę zbiorów stanowi obszar malarstwa - 651 sztuk oraz szkła i ceramiki – 637 sztuk. Warto dodać, że dolnośląskie galerie posiadają najliczniejsze zbiory szkła i ceramiki w Polsce.

W 2006 roku galerie zorganizowały 159 wystaw i 174 ekspozycji, które zgromadziły ponad 172 tysiące uczestników. Taki stopień aktywności galerników sytuuje region w połowie rankingu województw.

Najwięcej, bo pięć galerii zlokalizowanych było w stolicy województwa, cztery obiekty tego typu znajdują się w Jeleniej Górze, dwa - w powiecie wałbrzyskim, po jednej galerii zaś w powiecie kamiennogórskim, lubańskim, lwóweckim i w Legnicy. Najbardziej aktywną działalność wystawienniczą obserwujemy we Wrocławiu, tu zorganizowano 47% wszystkich dolnośląskich wystaw, 45% wszystkich wojewódzkich ekspozycji, które zgromadziły 43% wszystkich widzów. W drugiej kolejności pod tym względem pozycjonuje się Legnica, gdzie odbyło się 19% wystaw, 22% ekspozycji i zgromadziły 14% uczestników; trzecie zaś miejsce zajęła Jelenia Góra, która swą galeryjną aktywnością objęła 21% wystaw, 20% ekspozycji i 11% widzów. Warto również nadmienić, że dwie galerie zlokalizowane w powiecie wałbrzyskim zgromadziły aż 28% wszystkich odwiedzających dolnośląskie galerie. Tu z pewnością o takim wyniku zadecydowała aktywność Wałbrzyskiej Galerii Sztuki Biuro Wystaw Artystycznych „Zamek Książ”, która w 2006 roku gościła aż 47 520 osób i zorganizowała 14 wystaw⁹. Galeria prezentuje współczesną sztukę polską i obcą, od dwudziestu lat specjalizuje się głównie w szkłe artystycznym, organizuje cyklicznie plener szklarski pod nazwą „W stronę Śląska”, który jest najpoważniejszą imprezą szklarską w kraju, a jej uczestnicy należą do czołówki w tej dziedzinie sztuki. Dzięki plenerom Galeria BWA „Zamek Książ” zgromadziła najbogatszą w kraju kolekcję szkła artystycznego rozrastającą się z roku na rok¹⁰. Galeria posiada również zbiory grafiki współczesnej, ceramiki, malarstwa, fotografii. Instytucja ta gościła wielu wybitnych twórców współczesnej plastyki polskiej. Wystawiał tu m.in. Stasys Eidrigevicius, Zbigniew Frąckiewicz, a w ostatnim czasie Jerzy Nowosielski.

Jak już wcześniej wspomniano dużą aktywnością wystawienniczą może poszczycić się także Legnica; tu znajduje się Galeria Sztuki w Legnicy, będąca miejską instytucją kultury, która prezentuje malarstwo, rysunek, grafikę, rzeźbę, szkło, ceramikę, tkaninę, instalacje, obiekty oraz złotnictwo artystyczne. Wystawy współczesnej polskiej biżuterii autorskiej organizowane są także w otwartej w 2003 roku filii Galerii Sztuki - Galerii Srebra „Pod Przepiórczym Koszem”. Legnicka galeria znana jest w kraju jako organizator Ogólnopolskich Przeglądów Malarstwa Młodych „Promocje”, jednakże specjalnością Galerii są przede wszystkim prezentacje współczesnej biżuterii i obiektów artystycznych wykonanych głównie ze srebra. Od początku lat siedemdziesiątych organizowane są tu zbiorowe i indywidualne

⁹ Z kolei w 2007 roku Galeria zorganizowała 17 wystaw, które zgromadziły już 64 925 osób. Źródło: Wałbrzyska Galeria Sztuki Biuro Wystaw Artystycznych „Zamek Książ”.

¹⁰ Źródło: Portal Culture.pl, <http://www.culture.pl/pl/culture/>

wystawy polskich i zagranicznych artystów złotników. Tu też odbywa się cykliczna impreza pod nazwą „Legnicki Festiwal Srebra”¹¹.

Silnym ośrodkiem galeryjnym jest także Jelenia Góra, tu od 1977 roku działa Biuro Wystaw Artystycznych, które zajmuje się prezentacją sztuki współczesnej, promocją jeleniogórskich artystów oraz edukacją i przygotowaniem młodego widza do odbioru sztuki. Ważnym obszarem działalności jeleniogórskiego BWA jest wątek lokalny i środowiskowy który ujawnia się poprzez organizowanie beneficjów i wieczorów artystycznych skupiających się na ważnych twórcach regionu: Pawle Trybalskim, Urszuli Broll, Wojciechu Zawadzkim, Teatrze Cinema, Teatrze Maska, Klinice Lalek, Grupie Pławna 9 czy Grupie Słoneczny Kasztel¹².

Jedną z najprężniej działających galerii w stolicy województwa jest Biuro Wystaw Artystycznych Wrocław - Galerie Sztuki Współczesnej. Instytucja ta to cztery galerie składające się na największy kompleks wystawienniczy we Wrocławiu (Awangarda, Galeria Szkła i Ceramiki, Studio i Design). Istniejąca od 1962 roku BWA Wrocław zajmuje się badaniem i umacnianiem znaczenia sztuki dla współczesności oraz rejestracją innych jej interakcji. Swoje cele realizuje poprzez organizację wystaw, koncertów, spotkań oraz poprzez projekty wydawnicze. W 2006 roku wrocławskie BWA zgromadziło ponad 54 tysiące uczestników wystaw i ekspozycji¹³, z czego największą frekwencją cieszyła się Galeria Awangarda, którą odwiedziło ponad 31 tysiące osób. Warto również dodać, że jest to największa galeria w obrębie BWA Wrocław, posiada bowiem ponad 1000 metrów kwadratowych powierzchni wystawienniczej, co umożliwia ekspozycję jednocześnie wielu wystaw – nawet do pięćdziesięciu w ciągu roku. Z kolei Galeria Szkła i Ceramiki¹⁴ jest jedyną galerią w Polsce, prezentującą wyłącznie unikatowe szkło artystyczne, studyjne i użytkowe, a także ceramikę. O randze tej Galerii decyduje wyjątkowa pozycja Wrocławia, miasta będącego najsilniejszym ośrodkiem szkła i ceramiki artystycznej w kraju.

We Wrocławiu działa także m.in. Galeria „Entropia”, która wystawia malarstwo, rzeźbę, instalacje, performance i grafikę, ale także organizuje pokazy filmowe, zdarzenia muzyczne, prezentacje multimedialne i warsztaty edukacyjne dla dzieci i młodzieży z zakresu sztuki video. Organizatorzy galerii szczególną uwagę zwracają na nowe media. Z kolei wrocławska Galeria „Miejska” zajmuje się promowaniem młodych artystów i nowych zjawisk w sztuce, tu swoje miejsce znajdują takie dziedziny sztuki jak: performance, obiekty, rzeźba, instalacje, nowe media i działania multimedialne. Oprócz tego, w galerii rokrocznie odbywa się wystawa prac dyplomowych studentów Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu z zakresu rzeźby, instalacji i wzornictwa przemysłowego.

Galerie, podobnie jak większość instytucji kultury prowadzą działalność oświatową¹⁵. Dolnośląskie galerie, w 2006 roku zorganizowały 576 wydarzeń o charakterze edukacyjnym, co lokuje region na szóstym miejscu w kraju. Imprezy te zgromadziły nieco ponad 20 tysięcy osób, co daje ósmą pozycję w rankingu województw. Pogadanki na wystawach organizowanych przez dolnośląskie galerie to 40% wszystkich wydarzeń o charakterze oświatowym w regionie, zaś 35% stanowią seanse filmowe, które z kolei zgromadziły największą liczbę uczestników 7 168 - co daje 35% wszystkich osób biorących udział w imprezach edukacyjnych prowadzonych przez galerie na Dolnym Śląsku. Najrzadziej

¹¹ Źródło: Urząd Miasta Legnicy, http://www.legnica.um.gov.pl/pl/site/kultura/galeria_sztuki/

¹² Źródło: Biuro Wystaw Artystycznych w Jeleniej Górze, <http://galeria-bwa.karkonosze.com/>

¹³ W 2006 roku Galeria Szkła i Ceramiki była wyłączona z działalności wystawienniczej ze względu na zmianę siedziby i remont, źródło: BWA Wrocław.

¹⁴ Źródło: Biuro Wystaw Artystycznych Wrocław - Galerie Sztuki Współczesnej, <http://www.bwa.wroc.pl/>

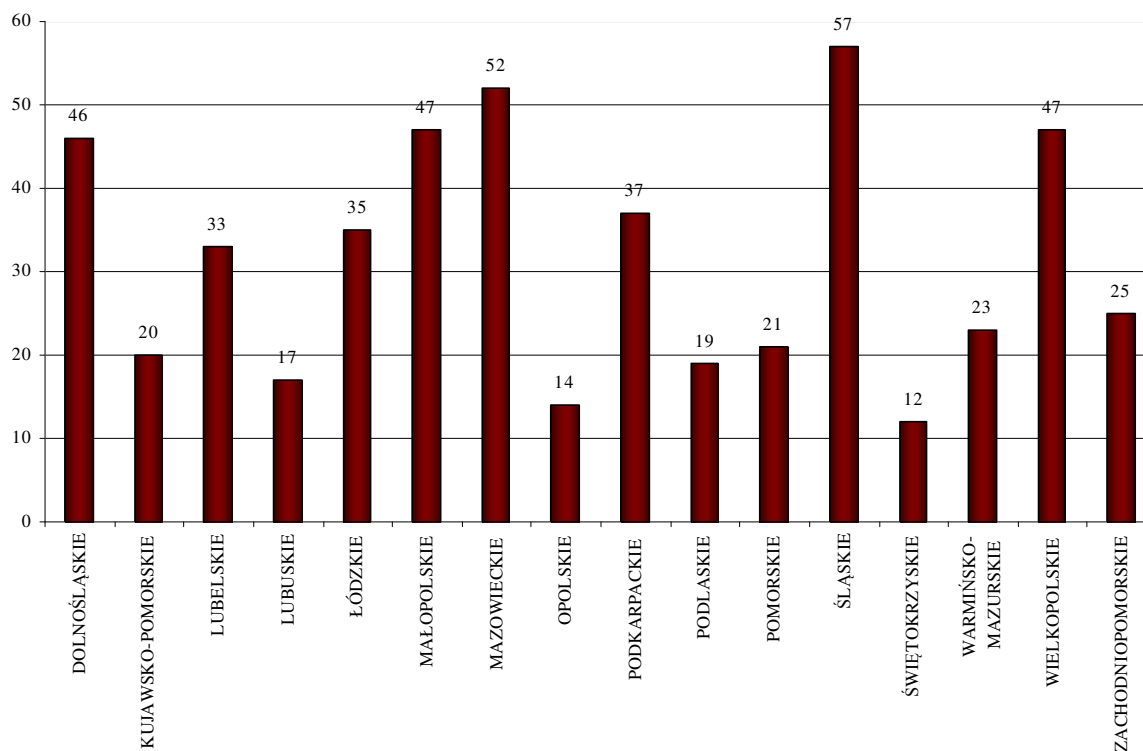
¹⁵ Statystyka Publiczna GUS gromadzi dane dotyczące liczby zorganizowanych odczytów i prelekcji, spotkań autorskich, pogadank na wystawach oraz seansów filmowych oraz liczby uczestników tych wydarzeń.

organizowano odczyty i prelekcje, tego typu imprezy gromadziły też najmniejszą liczbę słuchaczy.

2.4. Kina

W Dolnośląskim w roku 2006, według statystyki GUS, działało 46 kin, co stanowiło nieco ponad 9% tego typu obiektów w skali kraju i sytuowało województwo na piątym miejscu względem pozostałych. Województwo znajduje się również na tym samym miejscu pod względem liczby sal kinowych (w 2006 roku było ich 64). W porównaniu z sytuacją w pozostałych województwach, kina dolnośląskie oferowały dość dużą liczbę miejsc na widowni (19 082) w stosunku do liczby mieszkańców: w przeliczeniu na 1 000 ludności otrzymujemy wynik 6,6 % - wyższy niż przeciętny w kraju (6,1%; znacznie wyższy jest on w województwie mazowieckim, tylko nieznacznie wyższy zaś w województwie małopolskim i wielkopolskim). W dolnośląskich kinach w 2006 roku wyświetlono ogółem 53 885 seansów, co daje województwu dopiero siódmą lokatę w kraju. Działające na terenie województwa kina zgromadziły widownię w liczbie 2 191 786 osób, co stanowiło nieco ponad 6,7 % widowni kinowej w skali kraju i sytuuje województwo na szóstym miejscu względem innych. Seanse filmów produkcji polskiej stanowiły nieco ponad 15% wszystkich seansów (stanowi to piąty wynik w skali kraju) i zgromadziły niemal 18% widzów, co lokuje województwo na dosyć wysokim, szóstym miejscu w skali Polski.

Wykres 3. Liczba kin według województw w roku 2006.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2006 roku na terenie województwa dominowały kina mniejsze: znajdowały się tu tylko dwa multipleksy z 34 leżących na terenie kraju (Ciemna City Korona i Kino Helios)¹⁶. W skali kraju stanowiło to niemal 6% tego typu obiektów. Multipleksy te dysponowały łącznie 18 salami projekcyjnymi, co sytuowało dolnośląskie dopiero na 8 miejscu względem innych województw.

Organem sprawującym nadzór nad większością kin w województwie jest Instytucja Kultury Województwa Dolnośląskiego „Odra-Film”¹⁷, która obecnie jest właścicielem i operatorem 12 kin we Wrocławiu oraz 11 kin na terenie Dolnego Śląska. Do jej zadań należy między innymi: upowszechnianie kultury filmowej, dystrybucja filmów, rozpowszechnianie filmów, opracowywanie filmów i produkcja filmów. „Odra-Film” zajmuje się także organizacją festiwalu i przeglądów, w tym min. Międzynarodowy Festiwal Scenarzystów Interscenario.

Kina działające na terenie województwa znajdują się przede wszystkim w miastach, z czego najwięcej jest ich we Wrocławiu (7 obiektów) oraz w Jeleniej Górze (4 obiekty) i Wałbrzychu (3 obiekty). Poza miastami, kina (jednosalowe) funkcjonowały w dwóch wsiach (w Warcie Bolesławieckiej i Walimiu). Pod względem liczby kin w miastach, dolnośląskie zajmuje piąte miejsce w kraju (funkcjonowało tu 9% kin działających ogółem w polskich miastach), natomiast pod względem liczby kin na wsi, dolnośląskie zajmuje 3 miejsce w kraju (wraz z województwem lubelskim, małopolskim, podkarpackim i podlaskim). W dolnośląskim funkcjonowało 8% kin działających ogółem na polskich wsiach. Pod względem liczby seansów w kinach w miastach dolnośląskie zajmowało w 2006 roku siódme miejsce względem pozostałych województw (53 863 seansów). Pod względem liczby seansów w kinach na wsiach dolnośląskie zajmowało w 2006 roku dopiero jedenaste miejsce względem pozostałych województw (23 seanse). Liczba seansów wyświetlanych w dolnośląskich kinach znajdujących się na wsi stanowi zaledwie 1% ogółu seansów kinowych wyświetlonych w 2006 roku na polskich wsiach i jest relatywnie niska.

Kina znajdują się na terenie niemal 19% gmin województwa dolnośląskiego. Więcej niż jedno kino mają do wyboru mieszkańcy gmin: Wrocław, Jelenia Góra, Wałbrzych miasto, Legnica, Bolesławiec i Zgorzelec.

W podregionach liczba kin jest mocno zróżnicowana, waha się od 17 w grupie południowej do jednego w grupie wschodniej (bez Wrocławia). W grupie zachodniej działało 13 kin, w grupie północno-środkowej i we Wrocławiu – po 8 kin. Wrocław dysponuje jednak największą liczbą sal kinowych i miejsc na widowni, głównie za sprawą zlokalizowanych w mieście multipleksów. Co za tym idzie, w mieście tym wyświetlono najwięcej w skali województwa seansów filmowych (niemal 75%), które obejrzało ponad 78% widzów z całego województwa.

2.5. Zabytki

Na terenie województwa dolnośląskiego wpisano do rejestru **7 844 obiektów nieruchomych**¹⁸. Stanowi to 12,5% obiektów zabytkowych w kraju i jest to wartość najwyższa wśród pozostałych województw. Warto jednak zaznaczyć, że wiele obiektów

¹⁶ Dane GUS nie obejmują trzech kolejnych multipleksów (Kino Helios Legnicka, Multikina Arkady Wrocławskie i Multikina Pasaż Grunwaldzki), które powstały po 2006 roku. W kinie Helios Legnicka znajduje się 7 sal i 1230 miejsc (w tym 14 miejsc dla niepełnosprawnych). Multikino Arkady Wrocławskie dysponuje 10 salami i łączną liczbą 2857 miejsc (kino przystosowane jest do potrzeb osób niepełnosprawnych). W Multikinie Pasaż Grunwaldzki działa 11 sal kinowych, w których łącznie znajduje się 2578 miejsc.

¹⁷ Źródło: Instytucja Kultury Województwa Dolnośląskiego „Odra-Film”, <http://www.odra-film.wroc.pl/>

¹⁸ Źródło: dane KOBiDZ, stan na dzień 31 XII 2007 r.

o zabytkowych wartościach nie znajduje się w rejestrze zabytków. Natomiast Dolnośląski Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, który prowadzi Wykaz Obiektów Wpisanych do Rejestru Zabytków, według stanu na dzień 15.05.2007 r. wyróżnił w nim **5 897 wpisów**. Różnica wywodzi się z faktu, iż Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków opublikował wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków zestawiony na podstawie decyzji wydawanych przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków. Zgodnie z obowiązującymi przepisami jeden egzemplarz każdej decyzji winien być przesyłany do Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków. Jednakże procedury administracyjne związane z wydawaniem decyzji (m.in. możliwość składania odwołań, a także tryb skreślenia zabytków z rejestru) powodują, że niektóre dokumenty wpływają do KOBiDZ ze znacznym opóźnieniem. Stąd w wykazie mogą wystąpić rozbieżności z zapisami w księgach rejestru, prowadzonych w poszczególnych województwach. Ponadto w spisie ujęto niektóre obiekty już nieistniejące, ponieważ mogą być usunięte z wykazu dopiero po wydaniu przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego prawomocnej decyzji o skreśleniu zabytku z rejestru. Rejestr zabytków ulega ciągłym zmianom, przykładowo w ciągu trzech kwartałów 2007 roku przyjęto 380 nowych decyzji o wpisaniu do rejestru zabytków i 31 decyzji o skreśleniu z rejestru zabytku lub jego części, przyjęto 890 decyzji i postanowień WKZ zmieniających lub wyjaśniających treść wcześniej wydanych decyzji. Aktualizacja rejestru jest więc czynnością permanentną i dlatego prezentowany wykaz - przedstawiający stan na 31 grudnia 2007 roku – ma charakter roboczy. Jest on okresowo uzupełniany, lecz należy mieć świadomość, iż nie przedstawia wszystkich danych, aktualnych w dniu odwiedzenia strony internetowej KOBiDZ.

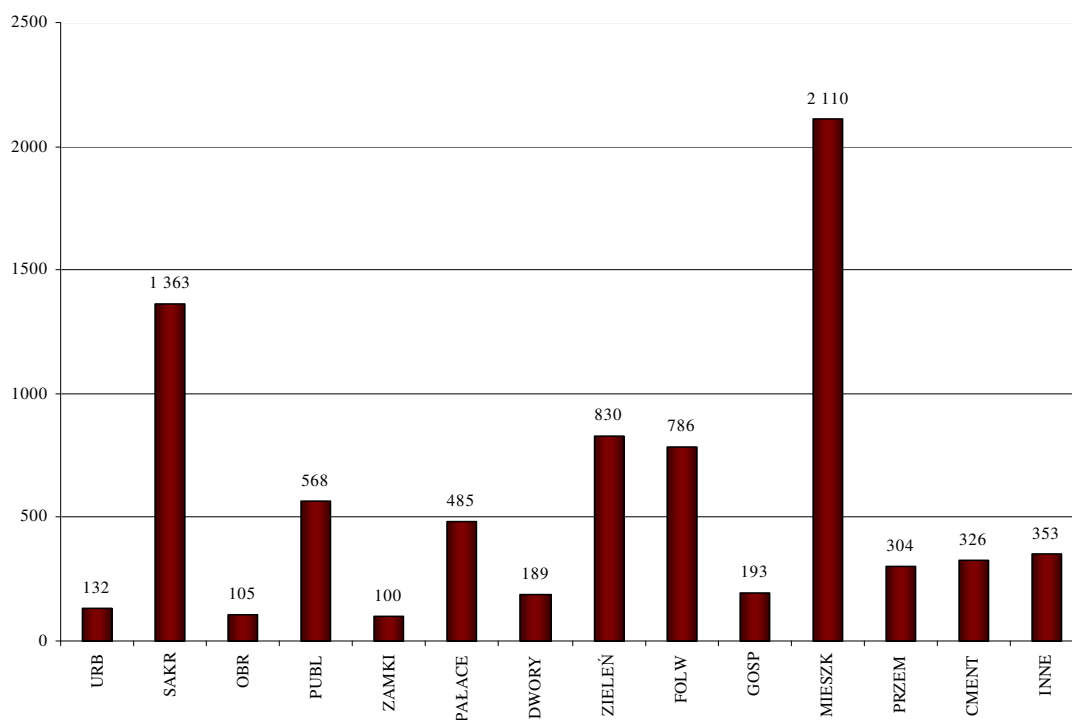
Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków dzieli obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków ze względu na następującą charakterystykę:

- **Założenia przestrzenne** - układy urbanistyczne, ruralistyczne, dzielnice i osiedla, place i ulice (jako wnętrza urbanistyczne), strefy ochrony konserwatorskiej krajobrazu, kanały, linie kolejowe, założenia rekreacyjne i sportowe, miejsca pamięci narodowej;
- **Obiekty sakralne** - kościoły różnych wyznań, klasztory, dzwonnice, kaplice, kaplice cmentarne, kostnice, kapliczki przydrożne, figury;
- **Obiekty budownictwa obronnego** - mury obronne, bramy miejskie, forty, arsenały;
- **Budowle użyteczności publicznej** - siedziby władz, szkoły i internaty, banki, poczty, hotele i pensjonaty, teatry i kina, koszary i więzienia, dworce kolejowe, szpitale i zakłady opiekuńcze, budynki administracyjne zakładów przemysłowych;
- **Pałace** - pałace wiejskie (ośrodki dóbr), pałace miejskie (w zespołach rezydencjonalnych);
- **Dwory** - dwory wiejskie (ośrodki dóbr), dwory podmiejskie (w zespołach rezydencjonalnych), dwory obronne (wieże mieszkalne);
- **Zieleń** - parki pałacowe i dworskie, ogrody dworskie, ogrody willowe (jako elementy komponowanych założeń), parki miejskie, aleje;
- **Zabudowa folwarczna** - oficyny mieszkalne i gospodarcze (w zespołach), budynki inwentarskie (w zespołach), budynki produkcyjne (w zespołach), budynki mieszkalno-użytkowe pracowników folwarcznych (domki ogrodnika, leśniczego, doktora itp.), pojedyncze obiekty pozostałe po zespołach folwarcznych, spichlerze, magazyny;
- **Budynki gospodarcze** - wszelkie pojedyncze obiekty gospodarskie w zagrodach wiejskich, spichlerze, magazyny jako obiekty samoistne, poza zespołami folwarcznymi, budynki pomocnicze w obiektach użyteczności publicznej i domach mieszkalnych;
- **Domy mieszkalne** - domy, kamienice, chałupy wiejskie, pałace i dwory miejskie, plebanie, wikariaty i organistówki, domy w osiedlach (wyszczególnione w decyzjach przestrzennych), domy w osiedlach robotniczych (wpisane w zespołach zakładów przestrzennych);

- **Budownictwo przemysłowe** - hale produkcyjne w zespołach fabrycznych, warsztaty, obiekty towarzyszące, parowozownie, kotłownie, wieże szypowe w kopalniach, pojedyncze budynki produkcyjne, poza zespołami folwarcznymi (kuźnie, olejarnie itp.), młyny, wiatraki, urządzenia hydrotechniczne, wodociągowe wieże ciśnień, mosty i wiadukty, elektrownie, gazownie i wodociągi;
- **Cmentarze** - cmentarze komunalne, wojenne, wyznaniowe, kwatery cmentarne, pojedyncze groby i mogiły;
- **Inne** - ogrodzenia, bramy i kordegardy.

Na terenie województwa dolnośląskiego najliczniejsza grupa zabytków to obiekty mieszkalne, które stanowią blisko 27% wpisów do rejestru. Liczne są także obiekty sakralne (17,4% ogółu obiektów wpisanych do rejestru z terenu województwa), zieleń (10,6% ogółu obiektów wpisanych do rejestru z terenu województwa) oraz zabudowa folwarczna (10% ogółu obiektów wpisanych do rejestru z terenu województwa). Liczbę zabytków w województwie dolnośląskim z podziałem na typy przedstawia poniższy wykres.

Wykres 4. Liczba zabytków w województwie dolnośląskim z podziałem na typy według stanu na miesiąc grudzień 2007 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KOBiDZ.

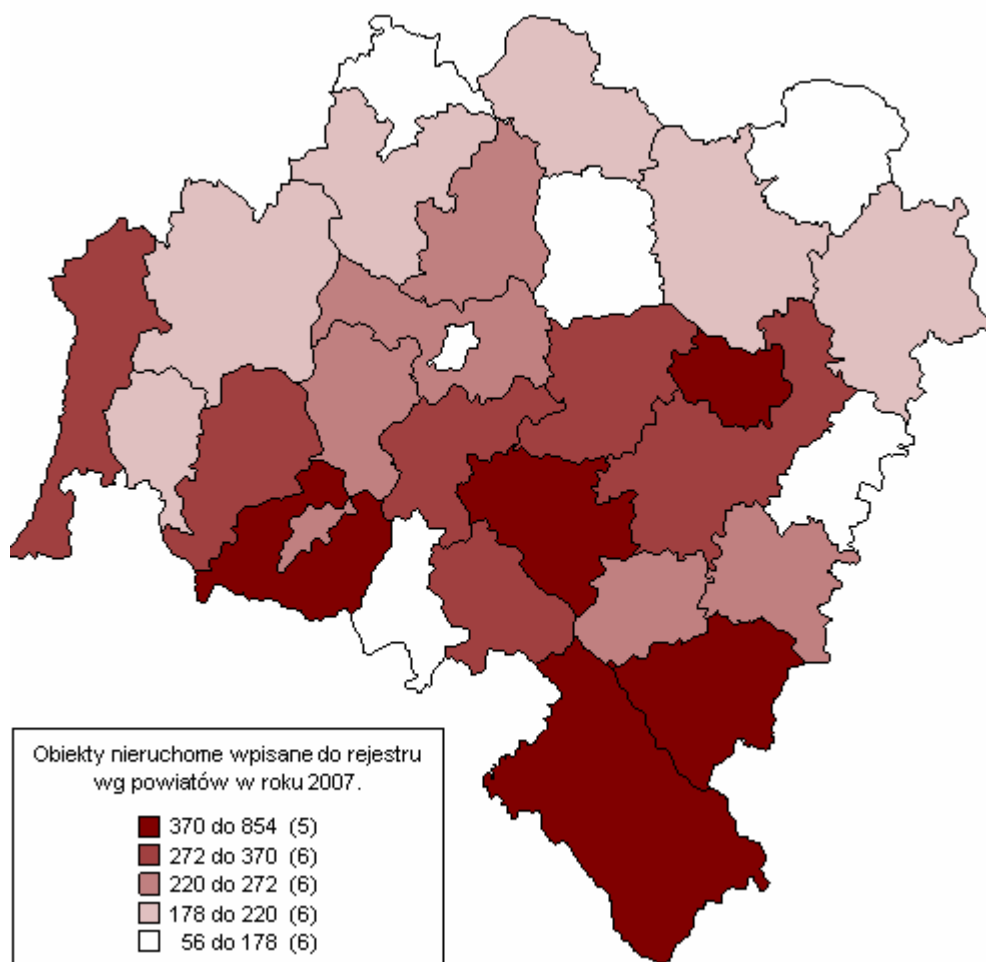
Na szczególną uwagę, ze względu na częste występowanie na terenie Dolnego Śląska, zasługują zamki i pałace – liczba zabytkowych obiektów tych typów na terenie województwa wynosi po 24% ogółu zamków i pałaców w kraju. Wśród zamków, warowni i fortec wyróżnić można m.in.: XIII-wieczny zamek Książ, zamek Grodno na szczycie góry Choina, piastowski zamek Bolków nad doliną Nysy Szalonej, zespół fortyfikacji Twierdza Kłodzka powstały na bazie XIII - wiecznego zamku, system wojskowych budowli podziemnych Podziemny Olbrzym oraz zamek na szczycie góry Chojnik. Ważną rolę odgrywa także późnośredniowieczny, odrestaurowany Zamek Grodziec. Wśród pałaców wyróżnić można: kompleks pałacowy w Krzyżowej i barokowy, odbudowany pałac Krasków pod Świdnicą. Istotna jest także odrestaurowana bądź też będąca w czasie renowacji i prac konserwatorskich pałacowo-parkowa zabudowa rezydencjonalna: neorenesansowy pałac Bobrów, barokowy

pałac Łomnica, neogotycki pałac Wojanów, pałac w Warmątowicach Sienkiewiczowskich koło Legnicy, dwór Czarne (obecnie Centrum Szkoleniowo-Konferencyjnego Euroregionu Nysa) czy Pałac Krobielowice. Obiekty te odgrywają znaczącą rolę jako przykłady obiektów, które od roku 1945, głównie ze względu na nieuregulowaną sytuację prawną i brak zarządców i właścicieli niszczały, jednakże zostały odrestaurowane, często z udziałem środków pochodzących z zagranicy.

Ze względu na unikalne cechy i specyfikę regionu na uwagę zasługują także obiekty sakralne (XIII - wieczna ewangelicka drewniana świątynia Wang w Karpaczu, Kościół Pokoju w Świdnicy, Opactwo Cystersów w Krzeszowie wraz z kościołem pod wezwaniem Panny Marii Łaskawej, a także Bazylika w Wambierzycach czy XVIII-wieczny Kościół Łaski w Miliczu).

Wśród grup województwa najliczniejsza grupa zabytków znajduje się na terenie południowego zespołu gmin, gdzie ulokowanych jest blisko 28% dolnośląskich obiektów wpisanych do rejestru. Najniższa liczba zabytków wśród grup gmin znajduje się na terenie Wrocławia, gdzie ulokowanych jest niespełna 11% zabytkowych obiektów z terenu województwa. W pozostałych grupach udział zabytków w ogóle zabytków Dolnego Śląska kształtuje się na poziomie od 19,5 do niespełna 22%. Rozmieszczenie zabytków w powiatach województwa dolnośląskiego prezentuje mapa 2.

Mapa 2. Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków według powiatów województwa dolnośląskiego w grudniu 2007 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KOBiDZ.

W województwie dolnośląskim trzy obiekty zostały wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Pierwszym z nich jest Hala Stulecia, zwana także Halą Ludową, która 13 lipca 2006 roku została wpisana na Listę UNESCO jako pionierskie osiągnięcie inżynierii i architektury XX stulecia. Pretekstem do jej budowy było stulecie wydanej w tym mieście przez króla Prus Fryderyka Wilhelma III odezwy do narodu wzywającej do walki z wojskami Napoleona. Hala została zaprojektowana przez ówczesnego architekta miejskiego Maksa Berga. Była pierwszą na świecie budowlą publiczną o tak dużej skali, wykonaną w żelbecie - materiale stosowanym głównie w konstrukcjach inżynierskich i przemysłowych. Obiekt uznany został za twórczy i innowacyjny przykład rozwoju technik budowlanych w dużych konstrukcjach zbrojnych wyznaczający jeden z punktów zwrotnych w historii wykorzystywania stali do wzmocnienia struktur budowlanych.¹⁹

Kolejnymi obiektami są Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy. Powstanie kościołów wiąże się bezpośrednio z wojną 30-letnią (lata 1618-1648), która zakończyła się na Śląsku przegraną protestantów. Odebrano im wszystkie kościoły, a na mocy pokoju westfalskiego pozwolono wybudować tylko trzy: w Głogowie, Jaworze i Świdnicy. Cesarscy urzędnicy szykanując protestantów pozwolili im używać do budowy jedynie nietrwałych materiałów, tj. drewna, słomy, gliny i postawili też trudny warunek: budowa ma być zakończona w ciągu jednego roku. Świątynia głogowska zbudowana jako pierwsza nie dotrwała do naszych czasów. Kościół w Świdnicy zajmuje 1090 m kw. powierzchni i może pomieścić 7000 osób, z czego 3000 ma miejsca siedzące. Na uwagę zasługuje honorowa loża dla właścicieli zamku Książ - rodziny Hochbergów, którzy dostarczyli większość drewna potrzebnego do budowy świątyni. Osobliwością są dodatkowe organy nad ołtarzem głównym. Kościół w Jaworze ma na parapetach empor wymalowane 143 sceny ze Starego i Nowego Testamentu. Dwie kondygnacje fundowały poszczególne cechy rzemieślników, rody mieszczańskie lub rodziny szlacheckie mieszkające w okolicy. Świątynia mieści 6000 osób. Powierzchnia budowli to 1180 m kw., a wewnątrz utrzymane jest w sposób bardzo zwarty z wyróżnieniem ambony, ołtarza i chrzcielnicy. W Europie nie ma więcej takich świątyń - z tak bogatym wyposażeniem i zbudowanych jakby wbrew zasadom budowlanym. Obie świątynie wpisano jesienią 2001 roku na listę światowego dziedzictwa kultury UNESCO.²⁰

Na terenie województwa zlokalizowanych jest także pięć z trzydziestu trzech krajowych pomników historii²¹:

- Zespół w Krzeszowie, w skład którego wchodzi: kościół klasztor, do którego przylega klasztor i ogród, kościół bractwa św. Jozefa, dom gościnny opata i pochodzące głównie z XVII i XVIII wieku budowle pomocnicze. Na wschód od murów opactwa znajduje się Droga Krzyżowa, a w przysiółku Betlejem, obok kaplicy Narodzenia Pańskiego, letni pawilon opatów.
- Pobenedyktyński zespół klasztorny w Legnickim Polu, który obejmuje: obszar opactwa wyznaczony murem granicznym barokowego ogrodu klasztornego i zespół kościelny w granicach wyznaczonych murem cmentarza, oraz następujące obiekty: kościół klasztorny, klasztor benedyktynów i pawilon ogrodowy.
- Twierdza Srebnogórska - zespół zabytkowy obejmuje obszar umocnień obronnych z reliktem fortu na Górze Kłóśnej oraz budynek koszarowy ulokowany u podnóża Warownej Góry.
- Wrocław - Stare Miasto - zespół historycznego centrum obejmuje centrum miasta: Stare i Nowe Miasto oraz wyspy odrzańskie.
- Wrocław - Hala Stulecia.

¹⁹ Źródło: <http://www.halaludowa.wroc.pl/> oraz <http://www.kobidz.pl/>

²⁰ Źródło: <http://www.sudety.info.pl/>

²¹ Źródło: Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, <http://www.kobidz.pl/>

Wśród zabytków istotną rolę w ramach turystyki kulturalnej odgrywają obiekty leżące na trasie szlaku cysterskiego, który przebiega w Polsce na terenie 11 województw, wiodąc przez klasztory zakonu Cystersów ulokowane w 44 miejscowościach na obszarze całego kraju. W województwie dolnośląskim zlokalizowanych jest pięć zespołów: barokowy zespół klasztorny oraz posiadający tytuł Bazyliki Mniejszej Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP i Jana Chrzciciela w Henrykowie; Klasztor oraz pocysterski Kościół pw. Najświętszej Maryi Panny i św. Jakuba Starszego w Kamieńcu Ząbkowickim; Klasztor oraz obiekty pocysterskie (Kościół św. Józefa, Pałac Opacki, Kalwaria Krzeszowska, Kaplica św. Anny) oraz pocysterski, noszący tytuł Bazyliki Mniejszej Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP w Krzeszowie; Klasztor, Kościół klasztorny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny oraz obiekty pocysterskie (m.in. Kościół Świętego Jakuba, Dawny browar i piekarnia) w Lubiążu, a także w miejscowości Trzebnica Klasztor oraz kościół klasztorny św. Bartłomieja podniesiony do rangi bazyliki.

2.6. Szkolnictwo artystyczne

Na terenie województwa w roku 2006 zlokalizowanych było 25 artystycznych szkół niedających uprawnień zawodowych (mowa tu głównie o szkołach muzycznych I stopnia) oraz 17 szkół średnich dających uprawnienia zawodowe²². W obu przypadkach stanowi to 8% szkół tego typu w kraju, a także lokuje województwo dolnośląskie ze względu na liczbę szkół na piątym miejscu wśród pozostałych województw. Zarówno do szkół artystycznych niedających uprawnień zawodowych, jak i zapewniających uprawnienia zawodowe, w roku 2006 uczęszczało po 7% uczniów szkół tego typu w kraju (2 873 uczniów szkół pierwszego typu oraz 1650 uczniów szkół drugiego typu). W przypadku szkół niedających uprawnień zawodowych plasuje to region na siódmym miejscu, natomiast w przypadku szkół dających uprawnienia zawodowe na piątym miejscu wśród pozostałych województw. W roku 2006 na terenie województwa naukę ukończyło 354 absolwentów szkół niedających uprawnień zawodowych (5% ogółu absolwentów placówek tego typu w kraju) oraz 188 absolwentów szkół średnich dających uprawnienia zawodowe (6% ogółu absolwentów placówek tego typu w kraju).

Największa liczba szkół artystycznych niedających uprawnień zawodowych występuje na terenie grupy zachodniej i południowej (po siedem placówek tego typu na terenie każdej grupy), najmniejsza natomiast na terenie grupy północno-środkowej (trzy placówki tego typu). Na terenie tej grupy najniższa jest także liczba uczniów szkół tego typu, choć na terenie grupy wschodniej i miasta Wrocławia zarówno liczba szkół artystycznych, jak i liczba uczniów jest zbliżona. Największa liczba szkół średnich dających uprawnienia zawodowe znajduje się na terenie miasta Wrocław, gdzie zlokalizowanych jest 41% wojewódzkich

²² Szkoły artystyczne niedające uprawnień zawodowych (I stopnia), są szkołami realizującymi pierwszy etap kształcenia artystycznego, którego ukończenie nie daje zawodu. Są to także szkoły ogólnokształcące artystyczne niedające uprawnień zawodowych (szkoły muzyczne i baletowe). Szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe (II stopnia) dzielą się na szkoły kształcące wyłącznie w zakresie artystycznym oraz szkoły ogólnokształcące. Do pierwszej grupy szkół zalicza się sześciolateczne szkoły muzyczne II stopnia dające wykształcenie muzyczne, sześciolateczne szkoły sztuki tańca dające podstawy wykształcenia tanecznego oraz czteroletnie szkoły sztuki cyrkowej dające wykształcenie cyrkowe. Do artystycznych szkół ogólnokształcących, umożliwiających uzyskanie średniego wykształcenia zawodowego oraz średniego wykształcenia ogólnego zalicza się: sześciolateczne ogólnokształcące szkoły muzyczne II stopnia, sześciolateczne ogólnokształcące szkoły sztuk pięknych, czteroletnie licea plastyczne oraz dziewięcioletnie ogólnokształcące szkoły baletowe. Absolwenci ogólnokształcących szkół artystycznych mają możliwość przystępowania do egzaminu maturalnego, po zdaniu którego otrzymują świadectwo dojrzałości.

Źródło: http://www.stat.gov.pl/dane_spol-gosp/warunki_zycia/oswiat_wychow/2006/uwagi_metodyczne.pdf

placówek tego typu, w których to naukę pobiera blisko 60% ogółu uczniów szkół artystycznych w województwie dolnośląskim. Na terenie grupy wschodniej nie ma natomiast żadnej szkoły artystycznej nadającej uprawnienia do wykonywania zawodu.

Szkoły artystyczne niedające uprawnień zawodowych, których w województwie jest 25, znajdują się na terenie 19 gmin. Ich największa liczba zlokalizowana jest w gminach: Wrocław (4 placówki), Jelenia Góra (3 placówki) oraz miasto Świdnica (2 placówki). Szkoły średnie dające uprawnienia zawodowe znajdują się na terenie siedmiu gmin, przy czym ich największa ilość zlokalizowana jest na terenie Wrocławia (7 placówek) oraz Jeleniej Góry (3 placówki).

Na terenie województwa dolnośląskiego w roku 2006 funkcjonowały dwie wyższe szkoły artystyczne oraz jedna filia. Jedną z nich jest Akademia Sztuk Pięknych we Wrocławiu, która kształci studentów na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych w pięciu kierunkach na czterech wydziałach: Wydziale Malarstwa i Rzeźby, Wydziale Grafiki, Wydziale Architektury Wnętrz i Wzornictwa oraz na Wydziale Ceramiki i Szkła (jedyne taki wydział w Polsce). Liczba absolwentów na wszystkich kierunkach od 1947 roku do 2005 roku to 2 826 osoby. Uczelnia prowadzi także studia podyplomowe. W ciągu swej 60-letniej historii uczelnia stała się także znaczącym ośrodkiem kulturo-opiniotwórczym. Jest organizatorem cyklicznych konkursów, których celem jest promowanie wartościowych zjawisk artystycznych, m.in.: Konkursu im. Eugeniusza Gepperta, Krajowej Wystawy Malarstwa Młodych oraz Międzynarodowego Konkursu Rysunku, stanowiącego kontynuację Triennale Rysunku.

Drugą uczelnią artystyczną funkcjonującą na terenie województwa dolnośląskiego jest Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego. Jej dzieje sięgają roku 1948, gdy staraniem działaczy Dolnośląskiego Towarzystwa Muzycznego powołana została we Wrocławiu Państwowa Wyższa Szkoła Muzyczna. Była to wówczas piąta wyższa uczelnia w stolicy województwa i zarazem siódma wyższa szkoła muzyczna w Polsce. W 1981 roku uczelnia zmieniła status z Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej na Akademię Muzyczną; równocześnie nadane jej zostało imię wybitnego wirtuoza skrzypiec - Karola Lipińskiego. Wśród planów na najbliższe lata, najważniejszym zamierzeniem dla przyszłości Akademii jest budowa w jej bezpośrednim sąsiedztwie sali koncertowej dla ponad 1000 słuchaczy. Ta - istniejąca już w formie projektu inwestycja będzie służyć nie tylko potrzebom uczelni, ale całemu Wrocławowi i regionowi. Rozwijanie międzynarodowych powiązań jest jednym z czynników gwarantujących właściwe funkcjonowanie nowoczesnej wyższej uczelni. Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego prowadzi politykę otwartych kontaktów z innymi ośrodkami.²³

Na Dolnym Śląsku działa także filia Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej im. Ludwika Solskiego w Krakowie. Wydział zamiejscowy tej uczelni zlokalizowany we Wrocławiu prowadzi dwa wydziały: Wydział Aktorski oraz Wydział Lalkarski. W ramach filii działa także Podyplomowe Studium Reżyserii Teatru Dzieci i Młodzieży.

Uczelnie artystyczne Wrocławia: Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna im. Ludwika Solskiego w Krakowie Wydziały Zamiejscowe we Wrocławiu, Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu oraz Akademia Sztuk Pięknych we Wrocławiu wspólnie realizują Program Integracyjny. Ideą Programu jest wyjście poza tradycyjnie pojmowany system kształcenia artystów i wzbogacenie go o działania interdyscyplinarne. Polem dla tych działań jest teatr, w którym spotykają się młodzi aktorzy, artyści plastycy projektujący oprawę plastyczną realizowanego przedstawienia oraz muzycy komponujący muzykę do spektakli. W ramach porozumienia zrealizowano do tej pory osiemnaście projektów i przedstawień.

²³ Źródło: Akademia Muzyczna we Wrocławiu, <http://www.amuz.wroc.pl/>

Na terenie województwa dolnośląskiego znajdują się dwie z 21 krajowych wyższych uczelni o profilu artystycznym oraz jedna z czterech filii i punktów konsultacyjnych w kraju. Większa liczba wyższych szkół artystycznych znajduje się na terenie województw: mazowieckiego i dolnośląskiego (po 4 placówki tego typu) oraz małopolskiego (3 placówki tego typu). Na terenie województwa wysoka jest także liczba studentów artystycznych szkół wyższych wraz z filiami (piąte miejsce w kraju), liczba absolwentów (trzecie miejsce w kraju) oraz nauczycieli akademickich w wyższych szkołach artystycznych oraz filiach (piąte miejsce w kraju).

2.7. Biblioteki

Biblioteki²⁴ i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego²⁵, a także spełniają szereg istotnych funkcji społecznych. Do zasadniczych należą: (1) informacyjno-dydaktyczna oraz (2) kulturoznawczo-socjalizująca. W szczególności chodzi o organizowanie i zapewnienie dostępu do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej. Z jednej strony, biblioteki są miejscem, w którym gromadzone są zbiory dorobku kulturalno-naukowego, z drugiej strony pełnią funkcję ośrodków kultury, w których organizowane są wykłady, lekcje biblioteczne, wystawy i koncerty, a także imprezy związane z promocją nowych pozycji wydawniczych. Oprócz tego, biblioteki są również naturalną siecią instytucji kultury, gdyż obecność placówki bibliotecznej w każdej jednostce samorządu terytorialnego jest obowiązkiem ustawowym²⁶.

Instytucją sprawującą opiekę i nadzór merytoryczny nad siecią bibliotek samorządowych województwa dolnośląskiego, zgodnie z ustawą o bibliotekach,²⁷ jest Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu. Została ona powołana 1 października 1947 roku jako szósta w kraju Wojewódzka Biblioteka Publiczna. Prowadząc różnorodne formy pracy z czytelnikami (np. Fonoteka, Sekcja Dokumentów Życia Społecznego, Dział Pracy z Dziećmi, Wypożyczalnia Książki Mówionej, Amerykańskie Centrum Informacji i Kultury „American Corner” i inne), biblioteka spełnia ważną funkcję kulturotwórczą w regionie. O nowoczesnym charakterze Biblioteki świadczyć może wdrożenie projektu „Dolnośląski Zasób Biblioteczny w systemie ALEPH”. Program ten umożliwił automatyzację procesu zarządzania ogólnowojevodzką siecią bibliotek poprzez moduły systemu, takie jak: gromadzenie, katalogowanie, wyszukiwanie, kontrola czasopism, kontrola haseł wzorcowych, wypożyczenia, wypożyczenia międzybiblioteczne, Selektywna Dystrubucja Informacji, statystyka biblioteczna itp.

W roku 2006 na terenie województwa znajdowały się 662 biblioteki i filie, co stanowi blisko 8% instytucji tego typu w kraju i lokuje dolnośląskie na szóstej pozycji wśród pozostałych województw. Ponad 61% bibliotek i filii znajduje się na terenach wiejskich. Na terenie województwa znajdowały się także 122 punkty biblioteczne. Łączna liczba placówek bibliotecznych to 784 instytucje, co jest wartością piątą w kraju.

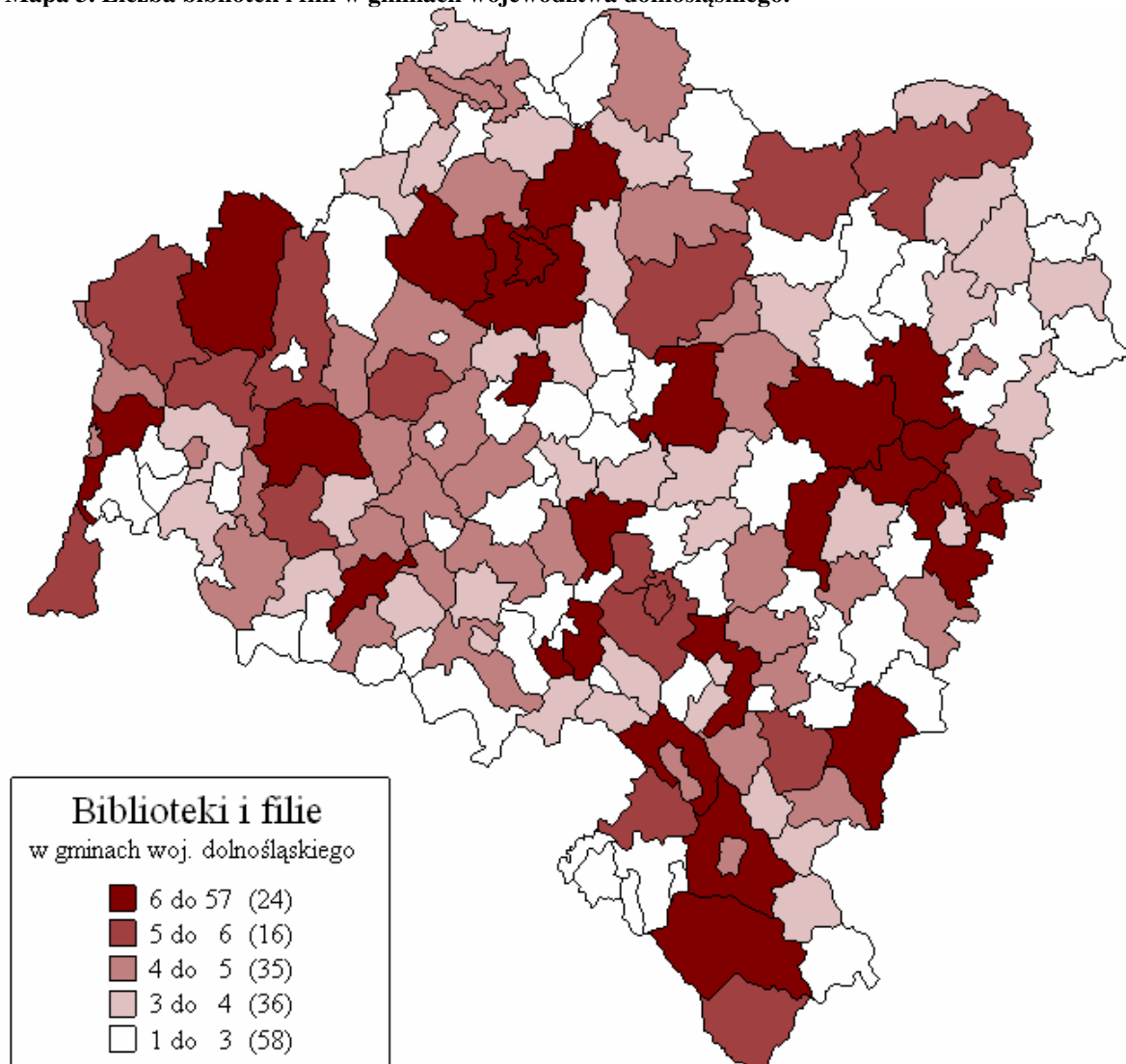
²⁴ Biblioteka rozumiana jest jako jednostka organizacyjna lub jej część posiadająca uporządkowany (zinventoryzowany) zbiór książek, czasopism i innych materiałów piśmienniczych liczący co najmniej 300 jednostek inwentarzowych, której głównymi celami są tworzenie i obsługa zbiorów oraz udostępnianie ich użytkownikom w sposób kontrolowany.

²⁵ Za Ustawą o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r.

²⁶ Za Ustawą o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r.

²⁷ Za Ustawą o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r.

Mapa 3. Liczba bibliotek i filii w gminach województwa dolnośląskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS. W legendzie liczby w nawiasie obrazują liczbę gmin w przedziale.

Stosunkowo duża liczba ludności zamieszkała na terenie województwa sprawia, iż placówki biblioteczne są mocno obciążone – na każdą instytucję tego typu przypada 3 676 osób, co lokuje dolnośląskie na dziewiątym miejscu wśród pozostałych województw. Księgozbiór na terenie województwa dolnośląskiego w roku 2006 liczył ponad 10,6 miliona woluminów – jest to piąta liczba w kraju i stanowi blisko 8% ogółu zbiorów krajowych. W regionie najliczniejszą grupę bibliotek i filii, liczącą blisko 55% ogółu jednostek stanowią instytucje posiadające księgozbiór liczący od 10 001 do 50 000 woluminów. Na terenie województwa wysoka jest liczba placówek bibliotecznych przeznaczonych dla dzieci. Z liczbą 73 placówek tego typu województwo dolnośląskie lokuje się już na czwartej pozycji w kraju. Na terenie województwa wysoka jest także liczba miejsc w czytelnich – liczba 9 947 miejsc jest wartością trzecią w kraju. Na jedno miejsce w czytelnicy w województwie dolnośląskim przypada 290 osób – jest to szósty wynik w kraju. W roku 2006 w bibliotekach publicznych województwa dolnośląskiego zarejestrowanych było 574 644 czytelników, co lokuje region na piątej pozycji w rankingu województw. Na terenie Dolnego Śląska ze względu na wiek najliczniejszą była grupa czytelników do lat 15 (ponad 26% ogółu czytelników), natomiast ze względu na typ/ zawód była to grupa uczniów (ponad 45% ogółu czytelników). Na wysoką częstotliwość korzystania z bibliotek przez najmłodszych

czytelników może mieć wpływ liczba oddziałów placówek bibliotecznych przeznaczonych dla dzieci, która na terenie województwa jest jedną z wyższych w kraju. Natomiast najrzadziej dolnośląskie biblioteki odwiedzali rolnicy – jedynie 0,55% ogółu czytelników to osoby trudniące się tym zajęciem. Na taką sytuację może wpływać fakt, iż osoby te posiadają utrudniony dostęp do dużych i dobrze wyposażonych bibliotek – choć w dolnośląskim większość bibliotek zlokalizowana jest na terenach wiejskich, to biblioteki miejskie zgromadziły ponad 61% księgozbioru z terenu województwa. Na terenach wiejskich zlokalizowane są więc głównie biblioteki małe. Dolnośląscy czytelnicy w roku 2006 wypożyczyli na zewnątrz 11 666 607 woluminów, co jest piątą liczbą w kraju.

Stożek komputeryzacji bibliotek wynosi 50%, co lokuje województwo na dziewiątej pozycji w kraju. Na terenie Dolnego Śląska zatrudnienie znalazło ponad 1 300 pracowników bibliotek – to piąta pozycja w kraju, a ogólna liczba dolnośląskich bibliotekarzy stanowi blisko 8% zatrudnionych w tych placówkach na terenie Polski. Również na piątej pozycji w kraju znalazło się województwo dolnośląskie ze względu na wysokość wpływu materiałów bibliotecznych do bibliotek publicznych w ciągu roku 2006, w którym to księgozbiór bibliotek w regionie zostały wzbogacony o 348 970 woluminów. Liczba zbiorów specjalnych ogółem, które wpłynęły do dolnośląskich bibliotek w roku 2006 jest najwyższa w kraju. Największą część materiałów tego typu stanowią zbiory audiowizualne – może to świadczyć o dużej roli, jaką dolnośląskie biblioteki przykładają do gromadzenia zbiorów w formie zdigitalizowanej. Tezę tę potwierdza fakt, iż na terenie województwa dolnośląskiego odnotowano także najwyższą wśród pozostałych województw liczbę dokumentów elektronicznych, które wpłynęły do bibliotek zlokalizowanych na terenie województwa.

Największa liczba bibliotek i filii znajduje się na terenie grupy południowej (171 bibliotek i filii, blisko 26% ogółu placówek tego typu w województwie) oraz wschodniej grupy gmin (160 bibliotek i filii, ponad 24% ogółu placówek tego typu w województwie), natomiast najniższa liczba bibliotek i ich filii znajduje się na terenie Wrocławia, gdzie swoją siedzibę ma 57 instytucji tego typu. Na terenie Wrocławia najniższy, wśród pozostałych grup gmin, jest także księgozbiór, którego liczebność wynosi 13% woluminów zgromadzonych na terenie województwa. Wskaźnik ten najwyższy jest na terenie południowej grupy gmin, gdzie znajduje się blisko 28% księgozbioru w regionie. W pozostałych grupach liczebność księgozbioru jest zbliżona i oscyluje w granicach 20% zbiorów ogólnowojevońdzkich. Największa liczba czytelników ogółem oraz wypożyczeń na zewnątrz wśród grup gmin województwa dolnośląskiego odnotowana została na terenie południowej grupy gmin. W zespole tym zlokalizowana była także największa liczba punktów bibliotecznych: 69% wojewońdzkich punktów zlokalizowanych w miastach oraz 49% punktów zlokalizowanych na wsiach. Warto jednakże zauważyć, iż mimo najmniejszej liczby placówek bibliotecznych, a także najmniej licznego księgozbioru na terenie Wrocławia odnotowano, wśród pozostałych grup gmin, drugą co do wielkości liczbę czytelników oraz liczbę wypożyczeń na zewnątrz (za wspomnianą grupą południową). Może to świadczyć o wysokiej aktywności czytelników spowodowanej mało liczną, lecz ciekawą ofertą bibliotek oraz łatwością w dostępie do bibliotek, co uzyskane jest przez silną koncentrację placówek. Ważnym czynnikiem pozostaje także akademicki charakter miasta.

W wojewońdzcie dolnośląskim biblioteki znajdują się na terenie każdej gminy, co oznacza, iż każda jednostka samorządu terytorialnego szczebla gminnego wywiązała się z ustawowego obowiązku dotyczącego prowadzenia tego typu instytucji kultury. Jedna biblioteka znajduje się na terenie 25 gmin, natomiast największa liczba tych placówek zlokalizowana jest na terenie gmin: Wrocław (57 bibliotek i filii), Legnica (16 bibliotek i filii) oraz Wałbrzych (15 bibliotek i filii).

Analizując działalność placówek bibliotecznych na terenie wojewońdzcia można zauważyć fakt, iż wśród pozostałych wojewońdzctw dolnośląskie plasuje się przeważnie

w granicach 5-6 lokaty w kraju. Wśród zespołów gmin województwa dolnośląskiego widoczna jest natomiast dominująca pozycja regionu południowego.

W ramach Wieloletniego Programu Inwestycyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 realizowanego przez Samorząd Województwa jako zadanie priorytetowe będące inwestycją dotyczącą biblioteki wyodrębniono adaptację i wyposażenie przyziemia obiektu Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej we Wrocławiu.

2.8. Domy i ośrodki kultury, kluby oraz świetlice

W dolnośląskim według statystyki GUS działało w 2005 roku²⁸ 242 domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, co plasuje województwo na dosyć dalekim siódmym miejscu w skali kraju. Działające na terenie województwa instytucje stanowią niewiele ponad 6% wszystkich tego typu w Polsce. Z tego 130 instytucji działało na wsi a 112 w miastach. W miastach dominują domy i ośrodki kultury, we wsiach – zdecydowanie świetlice. Wszystkie te instytucje w sumie zorganizowały w 2005 roku 14 258 imprez (siódme miejsce w skali kraju), w których wzięło udział 2 608 198 uczestników (piąte miejsce w porównaniu z innymi województwami). Warto zauważyć, że spośród wszystkich uczestników imprez, na wsi było ich tylko 364 tysiące. Na terenie województwa prowadziło w 2005 roku działalność 1 052 zespoły artystyczne, liczące w sumie 14 743 członków. W tym 228 zespołów działało na wsiach, gdzie gromadziło 3 211 członków. Pod względem liczby zespołów artystycznych i ich członków, województwo zajmuje ósme miejsce w skali kraju. W województwie działało ponadto 781 kół liczących w sumie 21 902 członków (w tym 154 na wsi gromadzących 3 722 członków). Pod tym względem województwo zajmuje czwarte miejsce w skali kraju. W dolnośląskim działały także 324 pracownie specjalistyczne (z tego 255 w miastach). Ponadto w województwie zorganizowano 320 kursów (z tego 47 na wsi), w których uczestniczyło 4 993 osób (w tym 588 na wsi).

Co najmniej jedna instytucja typu dom kultury lub ośrodek, klub lub świetlica występował w niemal 74% gmin w województwie. W 71% gmin funkcjonował, co najmniej jeden zespół artystyczny, zaś w 59% - co najmniej jedno koło.

Ogólnie w poszczególnych zespołach gmin liczba instytucji tego typu jest zbliżona i waha się od 62 w grupie północno-środkowej do 47 w grupie zachodniej. W grupie południowej działało 59 instytucji, zaś w grupie wschodniej (bez Wrocławia) – 55. W samym Wrocławiu ośrodków takich było 19. Gminy wchodzące w skład grupy południowej zorganizowały ogółem najwięcej imprez (3 824), w których wzięła udział największa, w porównaniu z gminami wchodzącymi w skład pozostałych grup, liczba uczestników (793 665). W grupie południowej działało także najwięcej zespołów artystycznych (277) i zgromadziły one największą liczbę członków (4 290). Z kolei, we Wrocławiu funkcjonowało najwięcej kół (293). Jednak największą liczbę członków kół odnotowano w gminach tworzących grupę zachodnią – 6 629, choć pod względem liczby kół gminy tworzące tę grupę zajmowały ogółem dopiero czwarte miejsce.

Niezwykle znaczącymi ośrodkami kultury w województwie są domy i ośrodki kultury działające w największych miastach regionu, takie jak: Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu, Legnickie Centrum Kultury, Wałbrzyski Ośrodek Kultury, Jeleniogórskie Centrum Kultury czy Świdnicki Ośrodek Kultury. Mają one wystarczający potencjał by realizować inicjatywy artystyczne na skalę ponadregionalną: ogólnopolską oraz międzynarodową. Poprzez to mogą na szeroką skalę promować regionalne tradycje i talenty artystyczne, z której to możliwości aktywnie korzystają.

²⁸ Najbardziej aktualne dane zebrane przez GUS pokazują stan na 31.12.2005 r.

Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu²⁹ jest instytucją kultury Samorządu Województwa Dolnośląskiego, od ponad ćwierć wieku prowadzi działalność kulturalną, adresowaną do szerokiego kręgu odbiorców: organizuje warsztaty artystyczne, koncerty, spotkania literackie, wystawy fotografii, m.in. we własnej galerii Domek Romański, prezentacje teatralne, filmowe itp. Ośrodek współorganizuje także Wrocławskie Spotkania Teatrów Jednego Aktora (WROSTJA). Przy Ośrodku działa Dolnośląskie Centrum Informacji OKiS, które gromadzi i upowszechnia informacje o wydarzeniach kulturalnych we Wrocławiu i na Dolnym Śląsku. OKiS wydaje prestiżowy miesięcznik „Odra”. Ośrodek stara się promować sztukę i jej twórców poprzez m.in. angażowanie się w takie inicjatywy, jak Dolnośląski Festiwal Artystyczny, Spotkania Wyszehradzkie czy Dni Alzacji na Dolnym Śląsku³⁰.

Legnickie Centrum Kultury szczególnie dba o zachowanie bogatej tradycji muzycznej miasta: między innymi poprzez organizację Ogólnopolskiego Turnieju Chórów „Legnica Cantat”, czy Dolnośląskich Spotkań Orkiestr Dętych (tradycje funkcjonowania amatorskich orkiestr na terenie Legnicy i Dolnego Śląska są znane od wielu pokoleń). Z innych imprez muzycznych organizowanych przez Centrum wymienić można Międzynarodowy Festiwal Organowy, Legnickie Wieczory Organowe oraz Legnickie Conversatorium Organowe (popularyzuje współczesną muzykę organową i kameralną, a przede wszystkim służy promocji młodych kompozytorów i wykonawców). W Legnickim Centrum Kultury kultywuje się także bogate tradycje regionalne w zakresie pieśni i tańca: funkcjonuje Zespół Pieśni i Tańca „Legnica” oraz Zespół Akordeonistów, organizowane są: Regionalny Przegląd Dziecięcych Zespołów Piosenki i Tańca oraz Regionalne Spotkanie Zespołów Folklorystycznych. W Centrum prowadzone są kursy tańca oraz Międzynarodowy Turniej Tańca Towarzyskiego. Przy Centrum działa również Klub Miłośników Filmu oraz organizowana jest Letnia Akademia Filmowa - Warsztaty Filmu Animowanego, w której co roku udział bierze udział kilkudziesięcioosobowa grupa młodzieży z całej Polski a także goście z zagranicy. Centrum podejmuje ważne inicjatywy także w dziedzinie sztuk plastycznych: organizuje Międzynarodową Wystawę „Satyrykon” – mający już 30-letnią tradycję - otwarty konkurs rysunków, grafiki oraz innych dzieł plastycznych i fotograficznych wykonanych w dowolnej technice. Ponadto Centrum organizuje szereg imprez o charakterze regionalnym i miejskim, np. koncerty.

Wiele przedsięwzięć podejmuje w regionie także Jeleniogórskie Centrum Kultury. Organizuje między innymi: coroczne Forum Inicjatyw Teatralnych Mały Bombart – festiwal dla amatorskich zespołów teatralnych, Interdyscyplinarne Warsztaty Artystyczne KLAMRA, koncerty Jeleniogórskiej Ligi Rocka. Święto Ulicy 1 Maja, Zaduszki Poetyckie, eliminacje Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego, imprezy o charakterze etnograficznym pielęgnujące obrzędy i tradycje związane z regionem, wystawy czasowe w Galerii „Korytarz” oraz „Pod Brązowym Jeleniem” prezentujące dorobek uznanych i debiutujących artystów. Stałą działalność prowadzi także Teatr Bom-Baż oraz Dyskusyjny Klub Filmowy KLAPS. W ramach działalności edukacyjnej Centrum prowadzi między innymi: Jeleniogórskie Studium Fotografii, kursy języków obcych, organizuje spotkania fotografików w ramach Wszechnicy Fotograficznej, pracownie plastyczne (grafiki, ceramiki, witrażu, malarstwa i rysunku, artystycznej, fotografii czarno-białej), konsultacje z zakresu gitary klasycznej

²⁹ Źródło: Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu, <http://www.okis.pl/>

³⁰ Obecnie trwają wysiłki zmierzające do reorganizacji Ośrodka (borykającego się m. in. z problemami finansowymi, z powołaniem dyrektora itd.) oraz przywrócenia mu dawnej świetności poprzez m.in. mocniejsze zaangażowanie się Ośrodka w działania w całym regionie dolnośląskim, w wymianie międzynarodowej itp. (to właśnie w Ośrodku organizowane były niegdyś znane także na świecie Przegląd Piosenki Aktorskiej i Festiwal Oratoryjno-Kantatowy Wratislavia Cantans).

Źródło: <http://miasta.gazeta.pl/wroclaw/1,35750,743112.html>,
<http://miasta.gazeta.pl/wroclaw/1,35771,706641.html>,

i elektrycznej, treningi teatralne w ramach Warsztatu EKSPRESS-JA, kursy tańca towarzyskiego i innych. Bogata oferta Centrum skierowana jest do wszystkich grup wiekowych.

Podobnie Wałbrzyski Ośrodek Kultury, w swojej ofercie ma zajęcia dla wszystkich grup wiekowych, zarówno dzieci, jak i młodzieży, dorosłych oraz seniorów. Ośrodek prowadzi zespoły wokalne, grupy teatralne, zespoły taneczne, baletowe, plastyczne, sportowe, fotograficzne, chór i inne. Zespół Pieśni i Tańca „Wałbrzych” poprzez udział w międzynarodowych festiwalach folklorystycznych upowszechnia tradycje regionu na całym świecie. Ośrodek popularyzuje także sztukę przez organizowanie koncertów, wernisaży, turniejów artystycznych i sportowych.

Podobną ofertę znajdziemy w Świdnickim Ośrodku Kultury, który organizuje między innymi Świdnicki Przegląd Zespołów Kolędniczych, festiwal teatralny oraz konkursy gitarowe, prowadzi warsztaty teatralne, zespoły tańca, muzyczne oraz chór. Ponadto, w ramach Ośrodka działa Klub Fotograficzny „BZZZYK” oraz Teatr Szóstej Deski.

Także w wielu mniejszych miastach regionu działają ośrodki i domy kultury, które intensywnie promują rozwój kultury rozwijając między innymi wielowymiarowy, amatorski ruch artystyczny. Ośrodki te organizują szereg imprez artystycznych w wymiarze regionalnym i lokalnym, młodzi artyści pokazują się podczas uroczystości miejskich i okolicznościowych. Wspomnieć w tym miejscu można między innymi Mieroszowskie Centrum Kultury, przy którym działa znany Zespół Pieśni i Tańca „Camela”, Miejski Dom Kultury w Bolesławcu, przy którym działa Teatr MDK Bolesławiec, Jaworski Dom Kultury czy też Ząbkowicki Ośrodek Kultury. Warto również wspomnieć o tym, iż w większych miastach ofertę kulturalną dla mieszkańców uzupełniają często mniejsze osiedlowe domy kultury.

Oprócz tego, w województwie dolnośląskim ożywioną działalność prowadzą folklorystyczne zespoły pieśni i tańca. Skupiają one osoby dorosłe, ale też młodzież i dzieci. Wspomnieć należy zwłaszcza o zespołach należących do stowarzyszenia Polska Sekcja CIOFF (Międzynarodowej Rady Stowarzyszeń Folklorystycznych, Festiwalu i Sztuki Ludowej) stawiającego sobie za cel ochronę folkloru i sztuki ludowej oraz ich popularyzowanie w skali międzynarodowej: Zespół Pieśni i Tańca „Wałbrzych” (Wałbrzych), Zespół Folklorystyczny „Kostrzanie” (Kostrza, powiat świdnicki), Zespół Pieśni i Tańca „Ślężanie” (Dzierżonów), Łemkowski Zespół Pieśni i Tańca „Kyczera” (Legnica), Zespół Pieśni i Tańca „Legnica” (Legnica), Zespół Pieśni i Tańca „Nowa Ruda” (Nowa Ruda, powiat kłodzki) oraz Zespół Tańca Ludowego AWF Wrocław „Kalina” (Wrocław). W zasadzie w każdym regionie województwa dolnośląskiego działają większe i mniejsze zespoły folklorystyczne. Poza zespołami stowarzyszonymi w CIOFF wymienić można również Reprezentacyjny Dolnośląski Zespół Pieśni i Tańca „Wrocław” a także Zespół Pieśni i Tańca „Bolesławiec” (Bolesławiec), Kapelę „Marciny” (Marcinowo koło Trzebnicy), Męski Zespół Śpiewaczy CORD (Piława Dolna k. Dzierżonowa), Zespół Śpiewaczy „Cisowianki” (Henryków, powiat ząbkowicki), zespół „Karkonosze” (Mysłakowice, powiat jeleniogórski), „Goczałkowanie” (Goczałków, powiat świdnicki), Zespół Folklorystyczny „Olszaniacy” (Olszany, powiat świdnicki), Zespół Śpiewaczy Koła Gospodyń Wiejskich „Róża Kłodzka” (Żelazno, powiat kłodzki), Zespół „Kumy” (Krosnowice), Zespół „Jarzębinki i Batiary” (Szalejów Górny), Zespół „Wojborzanki” (Wojbórz), Zespół „Szalejowianki” (Szalejów Dolny).

2.9. Infrastruktura kulturalna przystosowana dla osób niepełnosprawnych

Z punktu widzenia rozwoju kultury w regionie, niezmiernie ważne jest zapewnienie dostępu do niej osobom niepełnosprawnym, poprzez znoszenie barier - w szczególności architektonicznych. Analiza infrastruktury kulturalnej przystosowanej dla osób niepełnosprawnych obejmuje biblioteki i filie, teatry i instytucje muzyczne, muzea, galerie i kina, tj. te instytucje, na temat których dane gromadzi Statystyka Publiczna.

Co trzeci obiekt stanowiący infrastrukturę kulturalną na Dolnym Śląsku jest przystosowany dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Biorąc pod uwagę liczbę tego typu dolnośląskich obiektów bez barier architektonicznych, województwo lokuje się dopiero na jedenastym miejscu.

Największy stopień przystosowania infrastruktury kulturalnej dla osób niepełnosprawnych na Dolnym Śląsku prezentują teatry i instytucje muzyczne (45%), w drugiej kolejności – kina wraz z multipleksami³¹ (41%), w trzeciej zaś – galerie (33%). 27% muzeów w regionie pozbawiona jest barier architektonicznych, natomiast najmniej przyjazne osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich są biblioteki i filie – tylko 21%. Warto jednak dodać, że nominalnie tego typu instytucji jest w regionie jest najwięcej (662), co w pewien sposób może tłumaczyć niski stopień przystosowania ich dla niepełnosprawnych.

W ramach Wieloletniego Programu Inwestycyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 realizowanego przez Samorząd Województwa wyodrębniono następujące zadania priorytetowe, których realizacja przyczyni się do zmniejszenia barier architektonicznych:

- Adaptacja i wyposażenie przyziemia obiektu Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej we Wrocławiu;
- Rozbudowa Opery Wrocławskiej (PO IŚ - Kultura);
- Przebudowa poddasza nieużytkowego budynku Muzeum Narodowego we Wrocławiu na prezentację kolekcji sztuki współczesnej Muzeum Narodowego we Wrocławiu z uwzględnieniem dużego zespołu prac Magdaleny Abakanowicz;
- Modernizacja i rozbudowa Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze;
- Modernizacja całości obiektu Filharmonii Sudeckiej w Wałbrzychu i dostosowanie do aktualnych wymogów bezpieczeństwa i aktualnych norm prawnych;
- Modernizacja Teatru Dramatycznego im. Jerzego Szaniawskiego w Wałbrzychu.

2.10. Organizacje pozarządowe działające w obszarze kultury

Rozdział ten został opracowany na podstawie wyników badania „Kondycja sektora organizacji pozarządowych w Polsce 2006”, które w roku 2006 Stowarzyszenie Klon/Jawor przeprowadziło na reprezentatywnej próbie 1043 stowarzyszeń i fundacji oraz na podstawie bazy organizacji pozarządowych Stowarzyszenia Klon/Jawor. Zgodnie z wynikami badań, w Polsce dominują organizacje zajmujące się sportem, rekreacją, turystyką lub hobby, które stanowią prawie 40% całego polskiego sektora pozarządowego. Kulturę i sztukę jako swoje główne pole działań wybrało blisko 13% organizacji. Na ten obszar działalności wskazało 23,1% badanych organizacji.

³¹ Dane GUS nie obejmują trzech kolejnych multipleksów (Kina Helios Legnicka, Multikina Arkady Wrocławskie i Multikina Pasaż Grunwaldzki), które powstały po 2006 roku. W kinie Helios Legnicka znajduje się 14 miejsc dla niepełnosprawnych, Multikino Arkady Wrocławskie również przystosowane jest do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Według danych Stowarzyszenia Klon/Jawor na kulturę i sztukę oraz podtrzymywanie tradycji narodowej, rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej, jako pole działań wskazało 32 232 organizacje pozarządowych co stanowi 22% wszystkich NGO's działających na terenie całego kraju i znajdujących się w bazie prowadzonej przez Stowarzyszenie.³² W województwie dolnośląskim w styczniu 2008 roku zarejestrowanych było 2 752 organizacje pozarządowych działających w obszarze kultury, co lokuje region na piątym miejscu w kraju.

Do organizacji pozarządowych najaktywniej działających w obszarze kultury we Wrocławiu należy m.in. Stowarzyszenie Kultury Teatralnej „Pieśń Kozła”³³. Na co dzień prowadzi ono przede wszystkim teatr o tej samej nazwie, zajmujący znaczącą pozycję na arenie krajowej i międzynarodowej wśród teatrów awangardowych. Ponadto Stowarzyszenie prowadzi działalność edukacyjną poprzez m. in. prowadzenie warsztatów teatralnych, podyplomowego studium teatralnego oraz jest organizatorem wydarzenia artystycznego, jakim jest Brave Festival. Wśród innych wrocławskich organizacji pozarządowych wspomnieć należy Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Kulturalnych „Nasze Miasto Wrocław”³⁴. Stowarzyszenie to zostało założone w 1997 roku przez organizatorów, wykonawców i sympatyków dwóch wrocławskich festiwali: Spotkań z Piosenką Żeglarską i Muzyką Folk „Szanty we Wrocławiu” oraz Ogólnopolskiego Festiwalu Piosenki Studenckiej „Łykend”. Oprócz powyższych festiwali Stowarzyszenie organizuje stały konkurs dla młodych wykonawców pt. „Piosenka Miesiąca” oraz liczne imprezy muzyczne, między innymi „Studencką Jesień”. Stowarzyszenie stawia sobie za cel promowanie uzdolnionych młodych wykonawców z terenu Dolnego Śląska oraz prezentację publiczności szczególnie ciekawych zjawisk artystycznych z Polski i całego świata. Od 1998 roku aktywnie działa również Towarzystwo Kultury Czynnej³⁵, stowarzyszenie prowadzące działalność kulturalną, oświatową i charytatywną, zwłaszcza poprzez szereg programów edukacji kulturalnej dzieci (m.in. różnorodne warsztaty, także międzynarodowe). Wśród organizacji prowadzących ożywioną działalność kulturalną warto wymienić także Grupę Artystyczną Ad Spectatores Pod Wezwaniem Calderona. Ad Spectatores jest obecnie największym Teatrem prywatnym we Wrocławiu. Posiada 3 sceny a roczna ilość granych przedstawień w ciągu roku sięga 150 (w tym od 5 do 6 premier)³⁶. Na polu sztuki nowoczesnej aktywnie działa także od 2005 roku Fundacja Art Transparent³⁷. Fundacja ta m.in. organizuje SURVIVAL – Przegląd Młodej sztuki w ekstremalnych warunkach, prowadzi Galerię Mieszkanie Gepperta oraz stara się zapewnić mecenat młodym oryginalnym artystom i twórcom.

Wśród wrocławskich organizacji pozarządowych wymienić można również Dolnośląską Federację Kultury – „Dom Śląski”, które od 1994 roku kontynuuje działalność Wrocławskiego Oddziału Fundacji Kultury. Stowarzyszenie realizuje program „Ślady”, wspólnie z Fundacją Guardini, dotyczący regionalnego dziedzictwa kulturalnego, zorganizowało Festiwal Sztuki Państw Europy Środkowej czy powołało kapitułę nagrody kulturalnej Dolnego Śląska dla wydarzenia i instytucji kulturalnej. Ponadto, we Wrocławiu działa również Stowarzyszenie na Rzecz Promocji Dolnego Śląska, Dolnośląskie Stowarzyszenie Kulturalno-Edukacyjne „Inspirator” czy Towarzystwo Miłośników Wrocławia.

Na rzecz upowszechniania kultury i dbania o dziedzictwo kulturowe działają również organizacje pozarządowe zlokalizowane poza stolicą województwa. Ich działalność skupia się

³² Portal organizacji pozarządowych Stowarzyszenia Klon-Jawor, <http://www.ngo.pl/>, stan na dzień 08-01-2008.

³³ Źródło: <http://bazy.ngo.pl/search/info.asp?id=74594>

³⁴ Źródło: <http://bazy.ngo.pl/search/info.asp?id=102002>

³⁵ Źródło: <http://hosting.kajetanwandowicz.com/misiek/tkc/>

³⁶ Źródło: <http://www.adspectatores.art.pl/>

³⁷ Źródło: <http://www.arttransparent.org/>

głównie na mniejszych jednostkach samorządu terytorialnego (szczebla powiatowego i gminnego). Wśród najprężniej działających stowarzyszeń, w opinii przedstawicieli badanych gmin³⁸ znajdują się: Fundacja Kultury Ekologicznej z siedzibą na Dworze Czarne w Jeleniej Górze, Towarzystwo Przyjaciół Jeleniej Góry, Stowarzyszenie Absolwentów I Liceum Ogólnokształcącego w Miliczu, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Doliny Baryczy; Stowarzyszenie Twórców Sztuki Ząbkowice Śl. Rynek „Grotta”, Towarzystwo Miłośników Ziemi Bogatyńskiej, Towarzystwo Miłośników Ziemi Lubińskiej, Stowarzyszenie na rzecz dziecięcej twórczości i na rzecz sztuki „Tęczowisko” (Kobierzyce), Stowarzyszenie Pomost - Sojusz dla Ziemi Oławskiej, Bolesławieckie Stowarzyszenie Kolekcjonerów i Miłośników Historii Miasta, Gminne Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe z siedzibą w Kruszynie, Sowiogórskie Towarzystwo Historyczno – Krajoznawcze (Stoszowice), Stowarzyszenie Kraina Gór Stołowych (Radków) czy Stowarzyszenie Teatralne Chorea (Stoszowice). Ponadto wymienić należy: Stowarzyszenie Kultury Teatralnej „Pieśń Kozła” (Wrocław), Fundację Pro Arte (Wrocław), Fundację „Krzyżowa” dla Porozumienia Europejskiego (Krzyżowa), Fundację na Rzecz Rozwoju Wrocławskiej Tkaniny Artystycznej (Wrocław), Stowarzyszenie Teatralne „Teatr Cinema” (Michałowice), Fundację Art Transparent (Żmigród). Wśród organizacji pozarządowych działających na terenie województwa dolnośląskiego na szczególną uwagę zasługuje Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Nysa z siedzibą w Jeleniej Górze, które jest polskim prekursorem we współpracy transgranicznej, która aktywnie prowadzi działania na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społecznościami polskim, niemieckim i czeskim.

Warto również dodać, że wiele imprez kulturalnych odbywających się w gminach to efekt współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi. Badania ankietowe przeprowadzone w wybranych gminach wykazują bowiem, że lokalne stowarzyszenia współorganizują i w znacznym stopniu wspierają instytucje w budowaniu kulturalnej oferty w regionie. Dla przykładu, w 2007 roku Urząd Miejski Wrocławia z działu 921 kultura dofinansował około 250 projektów kulturalnych realizowanych przez stowarzyszenia i fundacje.

2.11. Środowiska twórcze

Podstawą niniejszego rozdziału są badania własne przeprowadzone przez Public Profits w styczniu 2008 roku, metodą kwestionariusza wywiadu socjologicznego, z władzami wybranych związków i stowarzyszeń twórczych z województwa dolnośląskiego, na próbie badawczej N-5³⁹. Ze względu na to, że nasze badania miały charakter jakościowy, a ich zadaniem było empirycznie udokumentowanie hipotez zarysowanych w przedstawionym poniżej kontekście badania, nie można ich traktować statystycznie.

2.11.1. Kontekst badania

Po roku 1990 rozpoczął się intensywny proces dezintegracji i rozproszenia środowiska twórców oraz równie intensywny proces wychodzenia części artystów z ich społecznej roli i podejmowania przez nich innych ról/ zobowiązań społecznych. Wielu artystów zrezygnowało z działalności artystycznej przekwalifikując się, wielu związało się wyłącznie z komercyjnym układem nie tyle sztuki, co rzemiosła artystycznego (przykład wielu

³⁸ Dane te zostały zgromadzone w oparciu o badania własne, tj. ankiety wypełniane przez pracowników wybranych jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego.

³⁹ Operatem do badania była lista dwunastu związków/ stowarzyszeń artystycznych, jednakże nie wszystkie osoby wyraziły zgodę na przeprowadzenie wywiadu, do części nie udało się dotrzeć (pod wskazanym adresem lub numerem telefonu, pomimo dwóch, trzech prób dotarcia, nikogo nie zastano).

fotografików i artystów plastyków), wielu poświęciło się działalności popularyzatorskiej i dydaktyczno-szkoleniowej.

Oficjalne dane dotyczące liczby osób skupionych w związkach twórczych nie odzwierciedlają rzeczywistej liczby aktywnych artystów, gdyż (1) nie wszyscy członkowie związków twórczych są aktywni jako twórcy i (2) wielu aktywnych i wybitnych twórców funkcjonuje tylko poza związkami i stowarzyszeniami twórczymi.

Z różnych źródeł docierają głosy o niezadowoleniu z powodu braku środków finansowych na rozwój i na wspieranie kultury; równocześnie jednak można odnieść wrażenie, że jest ono niekiedy tylko sposobem postracjonalizowania i tłumaczenia przed sobą pasywności twórczej.

Celem przeprowadzonych badań było określenie poziomu aktywności i potencjału środowisk twórców w województwie dolnośląskim. W szczególności chodziło nam o uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania:⁴⁰

- Jaka jest rzeczywista aktywność środowisk twórczych w poszukiwaniu środków finansowych lub innych form wsparcia w poszukiwaniu partnerów (merytorycznych, organizacyjnych)?
- Jaka jest rzeczywista aktywność artystyczna środowisk twórczych (zrealizowane wystawy, wydane książki itd.)?
- Czy i jaka jest ilość wytworów artystycznych zablokowanych realizacyjnie (np. z powodu braku środków, zaplecza sprzętowego itd.)?
- Jakie jest oparcie instytucjonalne artystów?
- Jaka część środowisk twórczych jest powiązana z rynkiem (i w jaki sposób)?
- Jakie są podstawowe źródła dochodów? Z działalności artystycznej lub z innej?
- Jaki jest deklarowany poziom wiedzy na temat możliwości uzyskiwania poszczególnych form wsparcia, w tym zwłaszcza ze środków pozostających w gestii samorządów?
- Czy i jakie jest deklarowane zainteresowanie różnymi warsztatami/ szkoleniami dla środowisk twórczych mającymi na celu lepsze poinformowanie na temat istniejących form wsparcia artystów i procedur ubiegania się o takie wsparcie?

Niezbędnych danych, pozwalających oszacować potencjał, aktywność środowisk twórczych oraz ewentualne bariery, dostarczyły wywiady przeprowadzone z władzami wybranych związków i stowarzyszeń twórczych. Tabela 1 prezentuje listę związków i stowarzyszeń twórczych w województwie dolnośląskim, których władze wzięły udział w badaniu.

Tabela 1. Związki twórcze i stowarzyszenia biorące udział w badaniu

Nazwa związku/ stowarzyszenia twórczego
Polski Związek Chórów i Orkiestr
Stowarzyszenie Polskich Artystów Muzyków – Oddział we Wrocławiu
Wrocławski Związek Kompozytorów Polskich
Związek Polskich Artystów Fotografików
Związek Polskich Artystów Plastyków

2.11.2. Konkluzje pobadawcze

Należy zwrócić uwagę na silną koncentrację środowisk twórczych na terenie województwa dolnośląskiego. Zdecydowana większość artystów zamieszkuje stolicę regionu (około 80%), gdzie zarejestrowane są ich związki twórcze. Z jednej strony jest to zrozumiałe – Wrocław jest miastem metropolitalnym i jako takie w naturalny sposób pełni funkcję regionalnego i ponadregionalnego centrum kulturalnego i artystycznego. Ponadto, za taką rolę Wrocławia przemawiają artystyczne tradycje miasta oraz fakt, iż od dziesięcioleci ma tutaj

⁴⁰ Kwestionariusz wywiadu znajduje się w załączniku do niniejszego opracowania.

swoją siedzibę szereg instytucji kulturalnych/ artystycznych o ponadregionalnym znaczeniu (np. Akademia Muzyczna czy Akademia Sztuk Pięknych we Wrocławiu).

Poziom identyfikacji członków ze związkami twórczymi jest dosyć wysoki. Jeśli za wskaźnik identyfikacji ze związkiem twórczym przyjąć np. „dyscyplinę składkową”, zdyscyplinowane i regularne opłacanie składek członkowskich, okaże się, że w większości analizowanych przypadków, co przynajmniej 80% członków poszczególnych związków wywiązuje się z tych obowiązków.

Większość związków ma niską lub bardzo niską zdolność przyciągania do siebie nowych członków (według zgromadzonych przez nas danych członkowie o stażu krótszym niż dwuletni, stanowią najczęściej w granicach 3-5% całej społeczności związkowej). Biorąc pod uwagę rosnącą (nieraz lawinowo) w latach dziewięćdziesiątych i „zerowych” liczebność absolwentów uczelni artystycznych (w tym niepublicznych i licencjackich), jest to niski wskaźnik. Świadczy to o tym, że związki twórcze posiadają dziś dość słabą moc przyciągania twórców młodego i nawet średniego pokolenia, że się demograficznie starzeją. Trzeba pamiętać o pewnych ogólniejszych przewartościowaniach w układzie artystycznym, jakie następują w Polsce przynajmniej od lat osiemdziesiątych poprzedniego wieku – ich kierunek i logika zmierza w stronę deinstytucjonalizacji pola sztuki, zaś pojęcie niezależności i autonomii – także wobec instytucji artystycznych – staje się jednym z kluczowych i najżywiej dyskutowanych).

Zdecydowana większość związków twórczych nie prowadzi działalności gospodarczej, której celem jest uzyskanie dodatkowych środków na działalność statutową.

Uzyskane rezultaty badawcze pokazują, że poziom zaangażowania członków poszczególnych dolnośląskich związków twórczych w bieżące życie artystyczne jest na średnim poziomie. Aktywnych, uczestniczących w życiu artystycznym artystów skupionych w związkach i stowarzyszeniach twórczych, jest w granicach 65% - 75%. Istotny wyjątek stanowią tu związki zrzeszające artystów muzyków. Większość z nich po prostu w dalszym ciągu znajduje zatrudnienie w instytucjach muzycznych.

W przypadku większości poddanych analizie związków twórczych, jedynie niewielki odsetek członków (zazwyczaj w granicach 10 do 15%) utrzymuje się z działalności artystycznej (dla tych osób dochody z działalności artystycznej są podstawowym, a nieraz jedynym źródłem utrzymania). Większość członków związków twórczych (nawet do 80%) utrzymuje się jednak z innych źródeł niż działalność artystyczna. Pozostała część badanych czerpie swoje dochody z dwóch, a nawet więcej źródeł. Warto w tym kontekście zauważyć relatywnie wysoki (niekiedy przekraczający 30%) odsetek osób, które zatrudnione są na etatach w rozmaitych instytucjach kultury (w głównej mierze chodzi tu o takie miejsca jak domy kultury, galerie wystawowe, szkoły artystyczne itd.).

Inicjatywy artystyczne poszczególnych związków finansowane są zazwyczaj z dwóch źródeł: (1) ze środków własnych i (2) z dotacji z Urzędu Miasta i (lub) Urzędu Marszałkowskiego. Warto przy tej okazji zwrócić uwagę na dwie kolejne prawidłowości. Pierwsza z nich to stosunkowo mała rola, jaką przy finansowaniu inicjatyw i przedsięwzięć artystycznych odgrywa prywatny sponsoring. Ta prawidłowość to potwierdzenie stanu rzeczy, na który wielokrotnie i w wielu kontekstach od lat zwracają uwagę członkowie środowisk twórczych. I druga kwestia: w większości przypadków wysokość uzyskanego dofinansowania jest niższa od wnioskowanych kwot.

Więcej niż połowa badanych związków twórczych w metodyczny sposób zabiega o dofinansowanie (przede wszystkim z budżetów samorządu – miejskiego i wojewódzkiego). Jednak pozostałe związki nie robią tego w ogóle. W związku z tym można z dużym prawdopodobieństwem powiedzieć, że te związki, które nie zabiegają o dotacje i inne formy finansowania/ współfinansowania ich inicjatyw nie robią tego, gdyż i tak funkcjonują pasywnie.

Członkowie władz zdecydowanej większości badanych związków twórczych deklarowali zainteresowanie szkoleniami dotyczącymi pozyskiwania funduszy (ponad 70%). Dodajmy jednak – zainteresowanie to było dość powściągliwie deklarowane. Wydaje się, że środowiska twórcze nie do końca dowierzają dziś w skuteczność i przydatność takich szkoleń lub, że nawet niektórzy ich reprezentanci skłonni byłiby dostrzegać w nich swoisty „temat zastępczy” oraz działanie pozorne. Znacznie ważniejszym czynnikiem gwarantującym bezpieczeństwo jest – w opiniach większości ankietowanych osób – stworzenie stabilnych i w związku z tym przewidywalnych reguł finansowania instytucji i związków artystycznych.

2.12. Inne podmioty i wydarzenia ważne dla rozwoju kultury

2.12.1. Wydawnictwa

W roku 2006 według statystyk GUS na terenie województwa dolnośląskiego wydano 1 346 tytułów książek i broszur, z czego 1 130 w stolicy województwa. Najwięcej, blisko połowę opublikowanych tytułów, stanowiły wydawnictwa naukowe. Nieco ponad 20% stanowiły wydawnictwa popularne – ogólne. Ogółem nakład książek i broszur w województwie wyniósł ponad 1 994 tysięcy egzemplarzy, w tym nakład we Wrocławiu: ponad 1 847 tysięcy egzemplarzy. Największy nakład miały książki i broszury z dziedziny literatury pięknej – stanowiły blisko 1/3 wszystkich wydanych w 2006 roku książek i broszur. Tylko nieznacznie mniejszy nakład miały wydawnictwa popularne – ogólne. Następne w kolejności pod względem wielkości nakładu są wydawnictwa naukowe. Na terenie województwa w roku 2006 ukazywało się także 415 tytułów gazet i czasopism, z czego 290 wydawanych było we Wrocławiu. Największa liczba tytułów ukazywała się: raz na kwartał (100 tytułów), raz w miesiącu (90) oraz nieregularnie (76). Natomiast największy nakład miały gazety i czasopisma ukazujące się od dwóch do trzech razy w miesiącu (ponad 30 730 egzemplarzy) oraz czasopisma i gazety, które ukazywały się jeden raz w miesiącu (24 270 egzemplarzy). Razem te dwie grupy stanowiły blisko 65% nakładu z terenu województwa.

Na terenie województwa dolnośląskiego wydawana jest prasa o zasięgu ogólnopolskim, regionalnym oraz lokalnym. Warto przyjrzeć się zwłaszcza prasie o profilu informacyjnym, wielotematycznym o zasięgu regionalnym, bardzo istotną w aspekcie kultury. Najwięcej tytułów spełniających wskazane wyżej kryteria ukazuje się we Wrocławiu, są to dzienniki: „Gazeta Wyborcza – Wrocław”, „Słowo Polskie Gazeta Wrocławska” oraz tygodnik „Echo Miasta - Wrocław”. Poza Wrocławiem ukazują się m. in. tygodniki: „Nowiny Jeleniogórskie” (największy tygodnik na Dolnym Śląsku, ukazujący się w 19 000 egzemplarzy⁴¹), „Euroregio Glacensis” (wydawane w Kłodzku największe czasopismo na ziemi kłodzkiej i ząbkowickiej⁴²). Rynek prasowy uzupełniają lokalne pisma informacyjne, wielotematyczne (znaleźć można wśród nich m.in.: „Konkrety Polskie - Ilustrowany Tygodnik Zagłębia Miedziowego”, „Tygodnik Wałbrzyski”, „Nowe Wiadomości Wałbrzyskie”, „NOWą gazetę trzebnicką”, „Gazetę Powiatową - Wiadomości Oławskie”, „Nową Gazetę Jaworską”, „Gazetę Złotoryjską”, „Gazetę Chojnowską”, „Nową Gazetę Gmin” (Duszniki-Zdrój), „Panoramę Oleśnicką”, „Kurier Gryfowski”, „Przegląd Lubański”).

W przypadku wydawnictw o tematyce ściśle związanej z kulturą i sztuką, najistotniejszym i najbardziej opiniotwórczym tytułem wydawanym w regionie dolnośląskim jest „Odra”⁴³ - miesięcznik społeczno-kulturalny o zasięgu ogólnopolskim. Wydawany jest on we Wrocławiu od 1961 roku przez Bibliotekę Narodową wspólnie z Ośrodkiem Kultury

⁴¹ Źródło: Nowiny Jeleniogórskie, <http://www.nowiny.jgora.pl/>

⁴² Źródło: Tygodnik Euroregio Glacensis, <http://www.euroglas.ng.pl/>

⁴³ Źródło: Miesięcznik Odra, <http://odra.okis.pl/>

i Sztuki we Wrocławiu. Pozycja ta jest cenionym forum dyskusji dotyczących aktualnych tematów i problemów polskich i międzynarodowych, które prezentuje, omawia i interpretuje w działach krytycznych najnowszą literacką twórczość krajową i zagraniczną, promuje utwory młodych pisarzy i artystów, posiada również dział informacji kulturalnej, dostarczający wiedzy o wydarzeniach artystycznych, festiwalach, konkursach literackich itp. w różnych ośrodkach kraju i za granicą. Ponadto, znanym i ważnym wrocławskim wydawnictwem poruszającym tematy z zakresu kultury jest „Pamiętnik Literacki” – kwartalnik naukowy wydawany przez Instytut Badań Literackich PAN, poświęcony historii literatury polskiej oraz zagadnieniom z zakresu krytyki literackiej i teorii literatury.”

Warto również wspomnieć o własnych wydawnictwach tematycznych instytucji kultury takich jak muzea, biblioteki czy galerie. Wymienić należy wśród nich „Notatnik Teatralny” wydawany przez Miejską Bibliotekę Publiczną we Wrocławiu – kwartalnik poświęcony polskiemu teatrowi współczesnemu, proponujący oryginalne spojrzenia na teatr z punktu widzenia jego twórców.

Ciekawymi i ważnymi są także własne wydawnictwa muzeów, do których należeć mogą: katalogi zbiorów i wystaw, przewodniki i informatory, bibliografie, monografie historyczne, roczniki muzealne, foldery. Spośród wrocławskich muzeów aktywną działalność wydawniczą prowadzą: Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Muzeum Architektury, Muzeum Miejskie Wrocławia oraz Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu. Ciekawym wydawnictwem są także „Zeszyty Muzeum Ziemi Kłodzkiej” – muzealny periodyk wydawany od 1985 roku przez Kolegium Wydawnicze Muzeum Ziemi Kłodzkiej. Spośród wrocławskich galerii własne wydawnictwa wydaje między innymi Biuro Wystaw Artystycznych Wrocław – Galerie Sztuki Współczesnej.

Działalność wydawniczą prowadzą również artystyczne szkoły wyższe. W Akademii Sztuk Pięknych od 1991 roku ukazuje się kwartalnik „Format”, przez wielu uważany za jeden z najlepszych i profesjonalnych ogólnopolskich czasopism na temat współczesnych sztuk wizualnych, zaś od 2003 roku wydawany jest „Dyskurs” - Zeszyty Naukowo - Artystyczne Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu. Na jego łamach zamieszczane są teksty teoretyczne i krytyczne o sztuce.

2.12.2. Międzynarodowa wystawa EXPO 2012

Bardzo istotną, mimo że nie zakończoną sukcesem, inicjatywą kulturalną podjętą w ostatnim czasie na terenie województwa dolnośląskiego, przede wszystkim zaś przez władze stołecznego Wrocławia, były starania o przywilej zorganizowania międzynarodowej wystawy tematycznej EXPO w 2012 roku. Zaproponowany temat „Kultura czasu wolnego w gospodarkach świata” stanowi sam w sobie ważny głos w dyskusji na temat przemian zachodzących we współczesnej kulturze. Fenomen czasu wolnego i kwestię form jego spędzania ujęto w nowatorskiej perspektywie rodzącej się gospodarki czasu wolnego, w której kultura, czas wolny i gospodarka tworzą nierozzerwalną całość i wpływają na siebie wzajemnie. Zaangażowano się w przedsięwzięcie niezwyklej wagi, gdyż wystawy EXPO to największe i najbardziej prestiżowe imprezy promocyjne o globalnym zasięgu: pozwalają miastu i krajowi organizującemu, a także innym państwom z regionu i świata promować na szeroką skalę swoje bogactwa kulturalne: między innymi unikatowe tradycje, środowisko przyrodnicze a nawet oryginalną kuchnię oraz osiągnięcia związane z kulturą. Projekt EXPO 2012 miał dla Polski znaczenie strategiczne, dowodem na co było bezpośrednie zaangażowanie się w kampanię na jego rzecz Prezydenta, Premiera oraz poszczególnych ministrów z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego Kazimierzem Michałem Ujazdowskim na czele. Warto również dodać, że sam Wrocław dzięki staraniom o organizację wystawy EXPO zyskał rozgłos i szacunek władz innych polskich miast jako sprawne i konsekwentnie realizującą własną strategię miasto wojewódzkie.

2.13. Oferta kulturalna w regionie

Dolny Śląsk to rejon, w którym odbywają się cykliczne imprezy kulturalne o zasięgu międzynarodowym, ogólnopolskim, wojewódzkim i lokalnym. Dużym zainteresowaniem cieszą się wydarzenia muzyczne, w tym Międzynarodowy Festiwal Chopinowski w Dusznikach-Zdroju, którego początki sięgają 1947 roku. W tym najstarszym na świecie, nieprzerwanie działającym festiwalu pianistycznym brali udział niemal wszyscy najznakomitsi współcześni pianiści i wykonawcy muzyki Chopina, m.in. Vladimir Ashkenazy, Bella Dawidowicz, Halina Czerny-Stefańska, Raul Koczalski, Stanisław Szpinalski, Ewa Bandrowska-Turska, Zbigniew Drzewiecki, Barbara Hesse-Bukowska, Lidia Grychtołówna, Adam Harasiewicz, Edward Auer, Ryszard Bakst, Fu T'song, Jan Ekier, Regina Smendzianka, Piotr Paleczny, Louis Lortie, Emanuel Ax, Garrick Ohlsson, Krystian Zimerman, Paul Badura-Skoda, Stefan Askenase, Arcadi Volodos, Grigori Sokolov, Nikolai Lugansky, Nelson Freire, Ayako Uehara, Marc-Andre Hamelin, Nikolai Demidenko i wielu innych⁴⁴.

Cieszącym się dużym zainteresowaniem publiczności wydarzeniem muzycznym jest Międzynarodowy Festiwal „Wratiscavia Cantans”, który od 1966 roku organizowany jest przy Filharmonii Wrocławskiej. Koncerty w ramach Festiwalu odbywają się nie tylko w Filharmonii, ale także w we wrocławskich kościołach oraz poza granicami stolicy województwa (np. w Oławie, w Miliczu, w Zgorzelcu, Legnicy, w Bardzie, czy w Kłodzku).

Od 1962 roku w Kudowie-Zdrój odbywa się Międzynarodowy Festiwal Moniuszkowski, w trakcie 42 festiwali odbyły się 44 pełnospektaklowe inscenizacje oper, w tym 38 dzieł Stanisława Moniuszki. W czasie dotychczasowych edycji Festiwalu Moniuszkowskiego w Kudowie Zdroju wystąpiło kilka tysięcy śpiewaków i muzyków, znane zespoły operowe, orkiestry symfoniczne i kameralne, gwiazdy scen operowych i teatralnych z kraju, Czech, Danii, Japonii, Kuby, Litwy, Meksyku, Niemczech, Norwegii, Rosji, Słowacji, Ukrainy, USA, Włoch⁴⁵.

Znany nie tylko w kraju, ale i na świecie jest Przegląd Piosenki Aktorskiej we Wrocławiu. Od 2006 roku organizatorem tego jednego z najstarszych i najbardziej liczących się festiwali aktorskich w Polsce jest wrocławski Teatr Muzyczny CAPITOL. Jest to coroczny cykl koncertów i spektakli muzycznych, z których duża część to złożone produkcje teatralno-muzyczne (Festiwal organizowany jest od 1976 roku, zaś od 1984 odbywa się regularnie co roku). Jednym z najbardziej emocjonujących wydarzeń Przeglądu jest Konkurs Aktorskiej Interpretacji Piosenki, w ramach którego znakomite Jury, złożone z muzycznych i aktorskich autorytetów, wybiera zwycięzcę – laureata Grand Prix. Do konkursu startują głównie młodzi aktorzy i studenci szkół aktorskich, dla których festiwal jest doskonałą okazją zaprezentowania się przed ogromną publicznością, również telewizyjną. Jednym z głównych celów Festiwalu jest przyciągnięcie do teatru szerokiej publiczności, zwłaszcza młodego pokolenia. W ramach przeglądu odbyły się recitale m.in. tak wybitnych aktorów z kraju i zagranicy, jak: Ute Lemper, Milva, Gilbert Becaud, Haris Alexiou, Cesaria Evora, Wojciech Młynarski, Jacek Kaczmarski czy Krystyna Janda, wieczory kabaretowe i przedstawienia muzyczne m.in. warszawskiego Teatru Powszechnego i Ateneum, Teatru im. Witkacego z Zakopanego. W ramach Przeglądu organizowany jest także Dziecięcy Konkurs Aktorskiej Interpretacji Piosenki⁴⁶.

---

⁴⁴ Źródło: Portal Culture.pl, <http://www.culture.pl/pl/culture/>

⁴⁵ Źródło: Oficjalna strona Kudowy-Zdroju, <http://www.kudowa.pl/>

⁴⁶ Źródło: http://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/im_ft_artysci_piosenki_wroclaw

Znaczącą imprezą na mapie kulturalnej Dolnego Śląska jest także organizowany od jesieni 1998 roku całoroczny Festiwal Muzyka Dawna - Persona Grata. Jego formuła opiera się na możliwie regularnych, realizowanych raz w miesiącu (niekiedy częściej), projektach, w czasie których organizatorzy – orkiestra ARTE DEI SUONATORI – i jej zagraniczni goście odbywają krótkie, liczące od 3 do 6 koncertów tournée (projekty opierają się na muzyce dawnej: muzyce średniowiecza, renesansu, baroku, klasycyzmu oraz romantyzmu). Koncerty odbywały się początkowo jedynie w Poznaniu i Wrocławiu, później także w Toruniu, Zielonej Górze, Warszawie, Gdańsku, Krakowie, Opolu, Paradyżu i Kaliszu. Coraz więcej przygotowywanych w ramach Festiwalu projektów prezentowanych będzie za granicą. Organizatorem Festiwalu jest Fundacja Muzyki Dawnej „Canor” z siedzibą w Toruniu, posiadająca swój oddział we Wrocławiu. Współorganizatorem jest Agencja Artystyczna Guido z Poznania⁴⁷.

Niezwykle ciekawą propozycją kulturalną jest także Brave Festival organizowany od 2005 roku przez wrocławski Teatr Pieśń Kozła. Twórcy Festiwalu za główny cel stawiają sobie prezentowanie rzadkich, ginących, marginalizowanych bądź wypieranych z kultury tradycji artystycznych z całego świata, prezentowanie twórczości ludzi poszukujących swojej kulturowej tożsamości, pragnących chronić własną kulturę, tradycję zawartą między innymi w pieśniach, obrzędach, rytuałach. Służą temu organizowane w czasie jego trwania spektakle teatralne, koncerty, filmy, warsztaty, wystawy i panele dyskusyjne. Dotychczas odbyły się trzy edycje Festiwalu pod znaczącymi tytułami: „Magia Głosu”, „Głosy Azji” oraz „Zatopione Pieśni”, podczas których wystąpili wykonawcy m.in. z Syberii (Tuwy, Chakasji, Jakucji, Irkucka), Ukrainy, Grecji, Hiszpanii, Konga, Australii, Azerbejdżanu, Gruzji, Izraela, Kirgistanu, Polski, Macedonii, Maroka, Sardynii, Rosji, Bułgarii i Tajwanu⁴⁸.

Ważną inicjatywą na wrocławskiej scenie muzycznej są organizowane od 1997 roku Festiwale Muzyki Kameralnej „Wieczory w Arsenale”. Dzięki nim na dziedzińcu wrocławskiego Arsenалу, co roku rozbrzmiewa muzyka kameralna wykonywana przez solistów oraz zespoły z Polski i świata.

Już dwadzieścia pięć razy w Jeleniej Górze odbył się Międzynarodowy Festiwal Teatrów Ulicznych organizowany przez Teatr Jeleniogórski. W czasie festiwalu w Teatrze Jeleniogórskim oraz na placach i ulicach miasta zobaczyć można widowiska prezentowane przez światowej sławy formacje uliczne z wielu krajów. Tradycyjnie oprócz zespołów teatralnych na festiwalu prezentują się także orkiestry uliczne.

Jedną z największych atrakcji kulturalno-turystycznych powiatu świdnickiego jest z kolei Festiwal Teatru Otwartego. Festiwal ma charakter niekonkursowy, a adresowany jest do polskich i zagranicznych grup teatralnych. Istota pomysłu opiera się na powiązaniu i pokazaniu różnych form teatralnych (od spektakli scenicznych, poprzez happeningi plastyczne, pokazy warsztatowe, wykłady, dyskusje, z nastawieniem na spektakle uliczne) i nadaniu całości charakteru dynamicznego i otwartego. Festiwal jest organizowany od 1998 roku przez Świdnicki Ośrodek Kultury⁴⁹.

Wrocławski Festiwal Jazzowy „Jazz Nad Odrą” to jeden z najstarszych i najciekawszych polskich festiwali jazzowych. Organizowany jest od 1964 roku, obecnie przez wrocławskie Centrum Sztuki „Impart”. W trakcie Festiwalu, w wielu prestiżowych salach Wrocławia: Filharmonii, Studio PR, Teatrze Polskim, Teatrze Współczesnym, Operze czy Hali Ludowej, występują gwiazdy polskiej i międzynarodowej sceny jazzowej i nie tylko. Na Festiwalu gościli m.in. Pat Metheny, Paco De Lucia, Archie Shepp, Larry Coryell, Al Di

⁴⁷ Źródło: http://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/im_fm_persona_grata

⁴⁸ Źródło: http://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/wy_fe_brave_festival_2007, <http://www.bravefestival.pl/>, <http://doza.o2.pl/?s=4098&t=6834>

⁴⁹ Źródło: <http://www.fakty.swidnica.pl/news-n806.html>

Meola, Buddy Rich, Stan Getz, John Surman, Don Cherry i inni, zaś w tym roku – Diana Krall.

Dolny Śląsk wpisał się również na filmową mapę wydarzeń kulturalnych. I tak, od dwóch lat w stolicy województwa odbywa się Międzynarodowy Festiwal Filmowy ERA NOWE HORYZONTY⁵⁰. W lipcu 2008 roku będzie miała miejsce się już ósma edycja Festiwalu. Na to wydarzenie składa się szereg seansów filmowych, zarówno filmów premierowych, jak też tych uznanych już przez jury międzynarodowych konkursów (zarówno długo -, jak też średnio – i krótkometrażowych). Najważniejszą częścią festiwalu jest Międzynarodowy Konkurs NOWE HORYZONTY. Natomiast filmy pozakonkursowe to m.in. coroczna prezentacja wybranej kinematografii narodowej, retrospektywy twórców polskich i zagranicznych, produkcje dla dzieci i młodzieży, pokazy plenerowe na wrocławskim rynku. Uzupełnieniem przeglądu jest szereg imprez towarzyszących (koncerty, wystawy fotograficzne, warsztaty i wiele innych).

Oprócz tego od wielu lat dużą widownią może poszczycić się Przegląd Filmów Górskich im. Andrzeja Zawady w Łądku Zdroju. Organizowany od 1995 roku Przegląd filmów ściśle związanych z tematyką gór połączony jest z konkursem oraz ciekawymi imprezami towarzyszącymi (koncerty, zawody sportowe, np. Otwarte Mistrzostwa w Bungy Jumping).

Wśród pozostałych imprez, które wpisały się w kalendarz wydarzeń kulturalnym o randze międzynarodowej wyróżnić można również m.in.: Międzynarodowy Festiwal Muzyki Dawnej „Maj z Muzyką Dawną” (Wrocław), Międzynarodowy Festiwal Muzyki Reggae „Reggae Dub Festiwal” (Bielawa), Międzynarodowe Wieczory Organowe (Kłodzko), Międzynarodowa Wystawa Rysunku Satyrycznego „Satyrykon” (Legnica), Międzynarodowy Festiwal Folkloru (Strzegom), Międzynarodowy Festiwalu Muzyki Kameralnej i Organowej (Trzebnica), Międzynarodowy Festiwal Szachowy pamięci A. Rubinsteina (Polanica Zdrój), Międzynarodowe Mistrzostwa Polski w Płukaniu Złota (Złotoryja) czy Międzynarodowy Festiwal Piosenki Greckiej (Zgorzelec).

Na terenie województwa organizowane są również imprezy o charakterze regionalnym: Bolesławieckie Święto Ceramiki (Bolesławiec), Dolnośląski Przegląd Folklorystyczny (Wojślawice), Świdnicki Tydzień Organowy (Świdnica) czy Jeleniogórskie Spotkania Teatralne (Jelenia Góra).

Ciekawa inicjatywa kulturalna ma miejsce we wsi Lubiąż (gmina Wołów), gdzie na terenie, na którym znajdują się resztki skansenu z zabytkowym wiatrakiem stowarzyszenie „Ale Wiocha” rozpoczyna pracę nad projektem, którego celem jest stworzenie wioski artystycznej. Na tym osiedlu złożonym z charakterystycznych dla Dolnego Śląska domów przysłupowych żyłyby i tworzyły osoby związane z kulturą i twórczością artystyczną, zajmując się m.in. organizowaniem spektakli teatralnych i muzycznych, koncertów oraz warsztatów z dziedziny muzyki, rzeźby, teatru i malarstwa. Stowarzyszenie chce także propagować ekologię, dbać o dziedzictwo kulturowe i podtrzymywać tradycję.

Badania ankietowe przeprowadzone w wybranych jednostkach samorządu terytorialnego województwa dolnośląskiego wykazały, że statystycznie ponad 2/3 imprez kulturalnych to wydarzenia organizowane samodzielnie przez gminy, zaś pozostała część powstaje przy współdziałaniu partnerów, do których najczęściej należą domy i ośrodki kultury, organizacje pozarządowe i szkoły oraz biblioteki. Stosunkowo często imprezy kulturalne odbywają się dzięki wsparciu partnerów prywatnych, taki sponsoring to najczęściej udzielenie pomocy finansowej przez lokalnych przedsiębiorców. Dzięki współpracy gmin z innymi różnymi instytucjami oferta kulturalna jest dynamiczna, w 2007 roku średnio 20% wszystkich wydarzeń z obszaru kultury stanowiły imprezy nowe w stosunku do lat poprzednich. Fakt ten

⁵⁰ Źródło: 8 Międzynarodowy Festiwal Filmowy ERA NOWE HORYZONTY, <http://8ff.eranowehoryzonty.pl/>

świadczy o ciągłym poszukiwaniu nowych, atrakcyjnych form upowszechniania kultury i dziedzictwa narodowego.

2.14. Współpraca międzynarodowa w zakresie kultury

Ze względu na przygraniczny charakter województwa dolnośląskiego działalność kulturalna prowadzona przez instytucje kultury ma zasięg międzynarodowy jednocześnie angażując w tę współpracę nie tylko państwa ościenne, ale także inne kraje europejskie oraz inne kontynenty.

Wyższa szkoła artystyczna - Akademia Sztuk Pięknych prowadzi intensywną współpracę zagraniczną. Biuro Współpracy z Zagranicą organizuje i koordynuje działania związane ze współpracą Akademii z zagranicznymi uczelniami artystycznymi, placówkami naukowymi i kulturalnymi. Do działań tych należy: wymiana studentów i nauczycieli akademickich, organizowanie warsztatów i staży, pomoc przy organizowaniu wystaw i innych wydarzeń artystycznych z udziałem gości z zagranicy oraz zdobywanie środków finansowych na te działania. Wyjazd na stypendium zagraniczne jest możliwy również do uczelni w krajach pozaeuropejskich, na podstawie umów o wzajemnej współpracy. Obecnie podpisane zostały umowy z uczelniami w Baltimore, Tokio i Jerozolimie. Trwają rozmowy z uczelniami w Korei, Kanadzie i Indiach. Biuro Współpracy z Zagranicą koordynuje również wyjazdy studentów na staże zagraniczne. Obecnie taka możliwość dotyczy studentów ceramiki (Instytut Ceramiczny w Guebwiller we Francji) i wzornictwa (firma Ruecker w Niemczech). Uczelnia jest także członkiem organizacji zrzeszającej uczelnie artystyczne AIAS (Association for Independent Art and Design Schools)⁵¹.

Akademia Muzyczna - należy do dwóch międzynarodowych stowarzyszeń: Chain of Music and Dance, zrzeszającego 20 uczelni z zachodniej i środkowowschodniej Europy, oraz do Europejskiego Stowarzyszenia Konserwatoriów i Akademii Muzycznych (Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen), liczącego ponad 120 członków. Współpraca z zagranicznymi uczelniami pozwala studentom wyjeżdżać na kilkumiesięczne stypendia; w wymianie biorą też udział pedagodzy prowadzący kursy, wykłady i seminaria. Prowadzona jest studencka wymiana koncertowa oraz realizowane są międzynarodowe projekty, takie jak wykonania dzieł wokalnie-instrumentalnych, warsztaty, konkursy. Na uczelni przebiegają również prace nad urzeczywistnieniem wizji Akademii wielojęzycznej, łączącej różne kultury uniwersalnym językiem muzyki.

Współpracę międzynarodową w dziedzinie kultury prowadzi także wrocławska filia Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej im. Ludwika Solskiego w Krakowie. Wraz z Akademią Teatralną w Pradze (DAMU) prowadzi ona projekt „Pamięć Krainy - Kraina Pamięci” - widowisko, które realizują polscy i czescy studenci szkół teatralnych w dwóch językach – współfinansowane jest przez Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki.

Na szczególną uwagę, ze względu na przygraniczny charakter regionu, zasługuje Czytelnia i Wypożyczalnia Goethe-Institut zorganizowana przy Dolnośląskiej Bibliotece Publicznej im. Tadeusza Mikulskiego we Wrocławiu, która powstała na mocy porozumienia zawartego w 1992 roku pomiędzy Goethe-Institut w Monachium a Dolnośląską Biblioteką Publiczną we Wrocławiu. Dotychczas w Czytelni i Wypożyczalni zgromadzono ponad 13 tysięcy woluminów niemieckojęzycznych, z których część (9 tysięcy woluminów) stanowi depozyt Goethe-Institut, natomiast pozostałe to własność Biblioteki Dolnośląskiej⁵².

⁵¹ Źródło: Akademia Sztuk Pięknych, <http://www.asp.wroc.pl/>

⁵² Źródło: Dolnośląska Biblioteka Publiczna, <http://www.wbp.wroc.pl/>

Współpracą zagraniczną zajmują się również muzea, i tak na przykład Muzeum Narodowe we Wrocławiu promuje polską sztukę współczesną, urządzając wystawy nie tylko w swojej siedzibie, ale także za granicą, m.in. na festiwalach międzynarodowych w Cagnes-sur-Mer, São Paulo, New Delhi i w Faenzie.

Warto również wspomnieć o działaniach Ośrodka Kultury i Sztuki we Wrocławiu, który dba o twórczą wymianę artystyczną z takimi państwami jak Węgry, Czechy i Słowacja organizując od pięciu lat cykl prezentacji pod nazwą „Spotkania Wyszehradzkie” (w ich ramach organizowane są wystawy, plenery, koncerty artystów polskich i zagranicznych, występujących lub pokazujących swoje dzieła w tych państwach). Od 2003 roku Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu jest zaangażowany w trzyletni projekt współpracy kulturalnej między Regionem Alzacji a Województwem Dolnośląskim.

Oprócz tego, w regionie wiele jednostek samorządu terytorialnego wspólnie z partnerami z zagranicy organizują imprezy kulturalne, zarówno na terenie naszego kraju, jak i poza granicami Polski. Według badań przeprowadzonych w wybranych jednostkach samorządu terytorialnego około $\frac{3}{4}$ gmin i gminnych jednostek organizacyjnych współpracuje z zagranicą w obszarze kultury. Ze względu na przygraniczny charakter województwa współpraca ta dotyczy głównie Niemiec i Czech, co czwarta badana jednostka współtworzy ofertę kulturalną właśnie z jednym z tych krajów. Stosunkowo często samorządy współpracują również z Francją, ale ankietowani wymieniają również Ukrainę i Włochy, Rosję czy Rumunię.

Zdecydowana większość wydarzeń kulturalnych to efekt współpracy pomiędzy gminami (polskimi z zagranicznymi). Nierzadko wśród zagranicznych partnerów wymieniane są także organizacje pozarządowe i szkoły oraz domy i ośrodki kultury.

Wśród imprez wspólnie organizowanych z partnerami z zagranicy wymienić można min.: Polsko-Czeskie Dni Kultury Chrześcijańskiej, Międzynarodowy Plener Malarsko-Rzeźbiarski, Koncert Chóru Bendl z Czeskiej Trzębowy, Festiwal Filmowy Trzech Krajów (Zgorzelec), Neisse Film Festival, Fete de La Musique, Europejskie Dni Dziedzictwa (Muzeum Miejskie „Dom Gerharta Hauptmanna”), Polsko-Niemieckie Warsztaty Filmowe dla Twórców – Jelenia Góra, Polsko-Niemieckie Warsztaty Artystyczne dla Młodzieży „Two Rocks” (Jeleniogórskie Centrum Kultury) czy też Wystawa Poplenerowa Międzynarodowego Pleneru Ceramiczno-Rzeźbiarskiego w Czeskiej Lipie (Czechy).

Część imprez kulturalnych i inwestycji w obszarze kultury wspólnie organizowanych z partnerami z zagranicy to efekt uzyskania dofinansowania przez gminy z Funduszu Pomocowego Interreg III.⁵³ Celem Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III jest wspieranie współpracy przygranicznej, międzynarodowej i międzyregionalnej zarówno na zewnętrznych, jak i wewnętrznych granicach Unii. Interreg III A to przede wszystkim ponadgraniczna współpraca sąsiadujących ze sobą regionów przyczyniająca się do powstawania gospodarczych i społecznych „biegunów” wzrostu. W ramach tego komponentu wspierane są głównie projekty służące poprawie infrastruktury, współpracy gospodarczej i technologicznej, ochronie środowiska naturalnego, kontakty międzyludzkie i kulturalne oraz bezpieczeństwo. Programy Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III A są finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Na terenie Dolnego Śląska funkcjonują dwa Programy Inicjatywy Wspólnotowej: (1) Interreg III A Czechy – Polska oraz (2) Interreg III A Wolny Kraj Związkowy Saksonia - Rzeczpospolita Polska (Województwo Dolnośląskie).

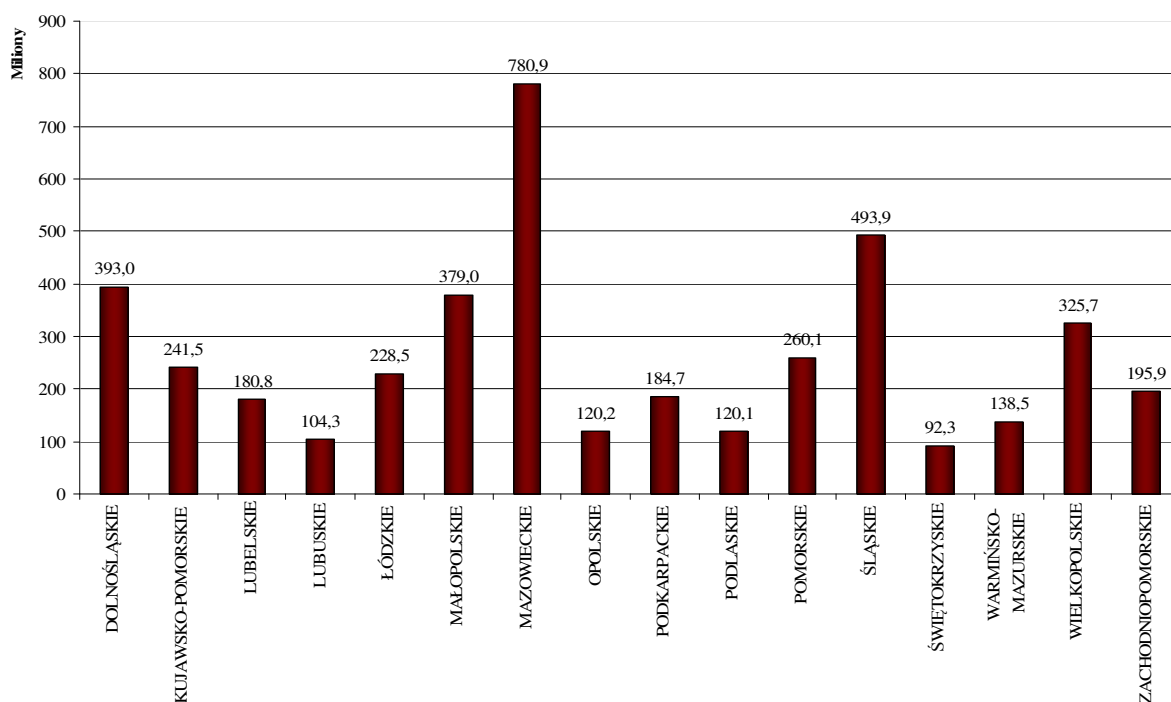
⁵³ Źródło: strona internetowa Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III A dla Dolnego Śląska, <http://www.interreg3a.dolnyslask.pl/>

3. Wydatki na kulturę w województwie dolnośląskim

3.1. Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego

Samorzady województwa dolnośląskiego w roku 2006 na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wydały łącznie blisko 393 miliony złotych – jest to trzecia co do wysokości kwota w kraju (za województwem mazowieckim oraz śląskim). Zsumowaną wysokość wydatków jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na Dolnym Śląsku w odniesieniu do pozostałych województw prezentuje poniższy wykres.

Wykres 5. Wysokość wydatków jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według województw w roku 2006.

Źródło: opracowane własne na podstawie danych GUS.

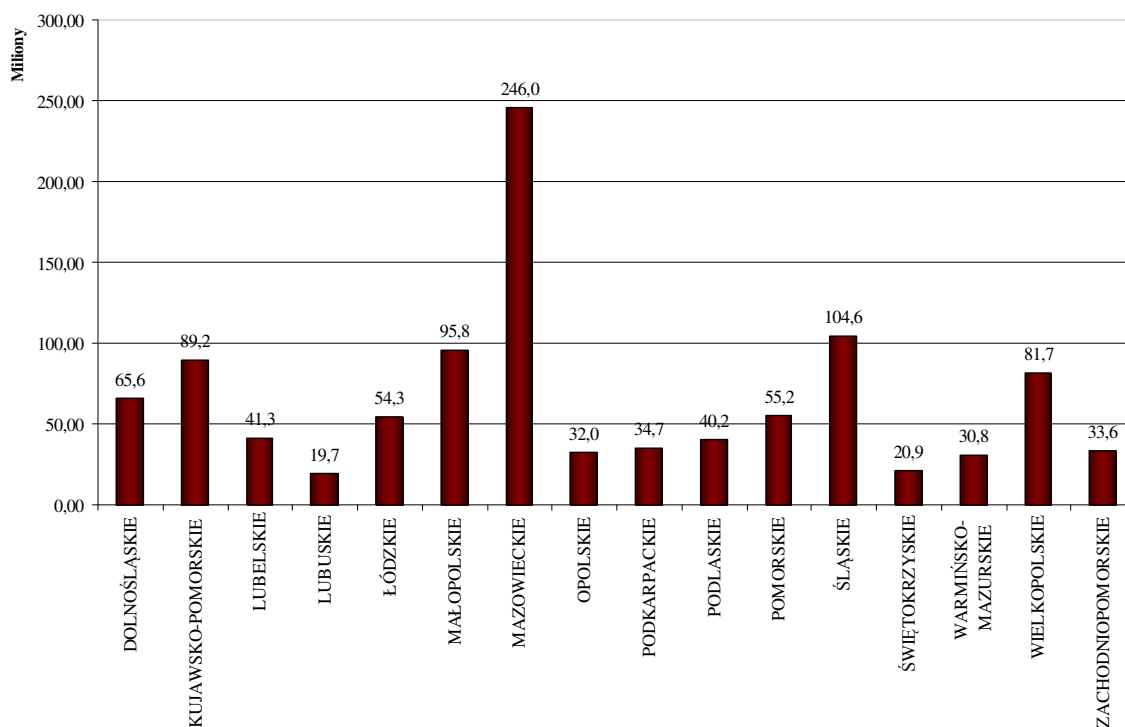
W przeliczeniu na jednego mieszkańca kwota ta wynosi ponad 136 złotych, co lokuje dolnośląskie już na drugim miejscu wśród pozostałych województw (wyższą kwotę na jednego mieszkańca wydaje tylko województwo mazowieckie). Najwyższy odsetek w wydatkach na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w wydatkach dolnośląskich samorządów stanowią środki przeznaczane na domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby – ich udział w wydatkach ogółem stanowi ponad 27% wydatków ogółem (łączna kwota przeznaczana na ten cel to 106,8 miliona złotych), lecz ze względu na odsetek, jaki stanowią wydatki na domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby z wydatków ogółem dolnośląskie lokuje się na dziesiątym miejscu wśród pozostałych województw. Wysoki udział posiadają także wydatki przeznaczane na muzea, ochronę i konserwację zabytków (stanowią one 21% z wydatków samorządów wojewódzkich na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego ogółem - czwarte miejsce w kraju ze względu na wysokość odsetka) oraz wydatki przeznaczane na biblioteki (stanowią one 18% z wydatków samorządów wojewódzkich na

kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego ogółem, choć ze względu na wysokość odsetka dolnośląskie lokuje się na odległej, czternastej pozycji wśród pozostałych województw).

3.2. Wydatki budżetu samorządu wojewódzkiego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego

W województwie dolnośląskim wydatki poniesione w roku 2006 i przeznaczone na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego z budżetu Samorządu Wojewódzkiego stanowiły blisko 17% wydatków samorządów wszystkich szczebli na terenie regionu. Na ten cel przeznaczone zostało ponad 65,6 miliona złotych, co lokuje dolnośląskie na szóstym miejscu wśród pozostałych województw. Dolnośląski Samorząd najwyższego szczebla przeznaczył ze swoich środków przeznaczonych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na jednego mieszkańca kwotę blisko 23 złotych, co jest wśród pozostałych województw ósmą wartością w kraju. Wysokość wydatków Samorządu Wojewódzkiego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w odniesieniu do pozostałych województw prezentuje poniższy wykres.

Wykres 6. Wysokość wydatków jednostek samorządu terytorialnego szczebla wojewódzkiego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według województw w roku 2006.

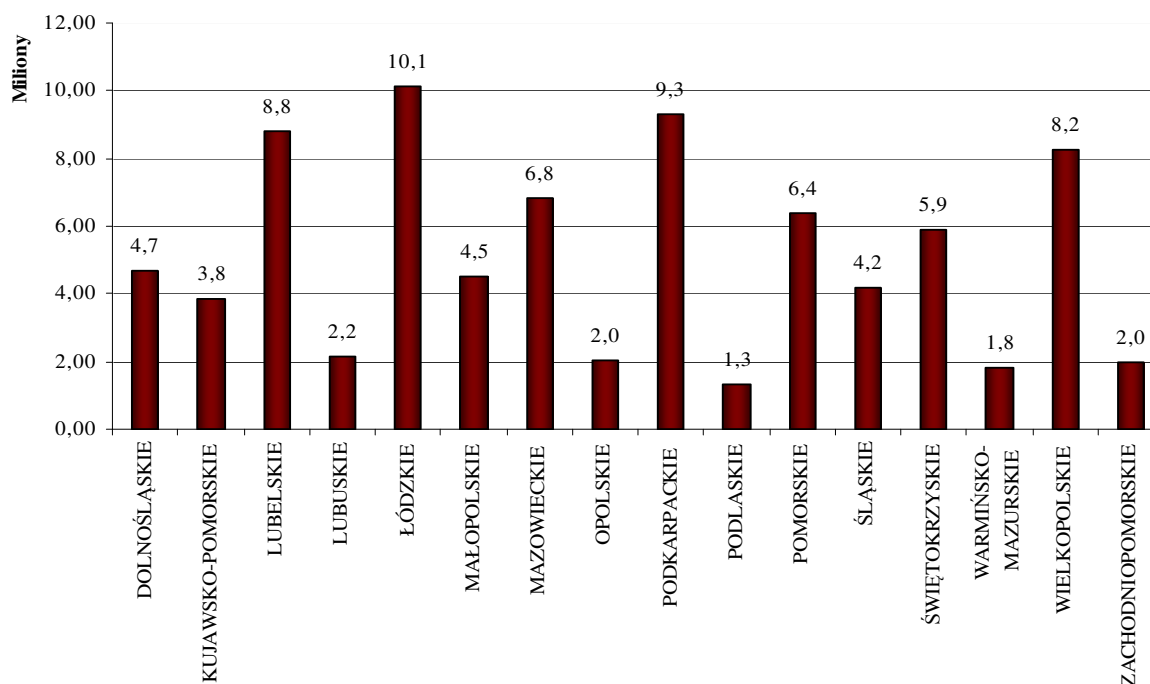
Źródło: opracowane własne na podstawie danych GUS.

3.3. Wydatki budżetów powiatów ziemskich na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego

Dolnośląskie samorzady szczebla powiatowego wydały na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w roku 2006 kwotę 4,7 miliona złotych, co jest ósmą wartością w kraju i stanowi 1,2% wydatków ogółu dolnośląskich samorządów przeznaczonych na ten cel. Dotacje stanowiły ponad 82% wydatków ogółem tego typu. Ze względu na udział w wydatkach dolnośląskich powiatów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego

najwyższa kwota przeznaczona została na: biblioteki (blisko 38% wydatków na terenie województwa) oraz teatry dramatyczne i lalkowe (ponad 27% wydatków na terenie województwa). Środki przeznaczone na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w roku 2006 przez dolnośląskie powiaty w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosły 2,28 zł, co lokuje województwo na dziesiątym miejscu w kraju. Wysokość wydatków jednostek samorządu terytorialnego szczebla powiatowego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na Dolnym Śląsku w odniesieniu do pozostałych województw prezentuje wykres 7.

Wykres 7. Wysokość wydatków jednostek samorządu terytorialnego szczebla powiatowego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według województw w roku 2006.

Źródło: opracowane własne na podstawie danych GUS.

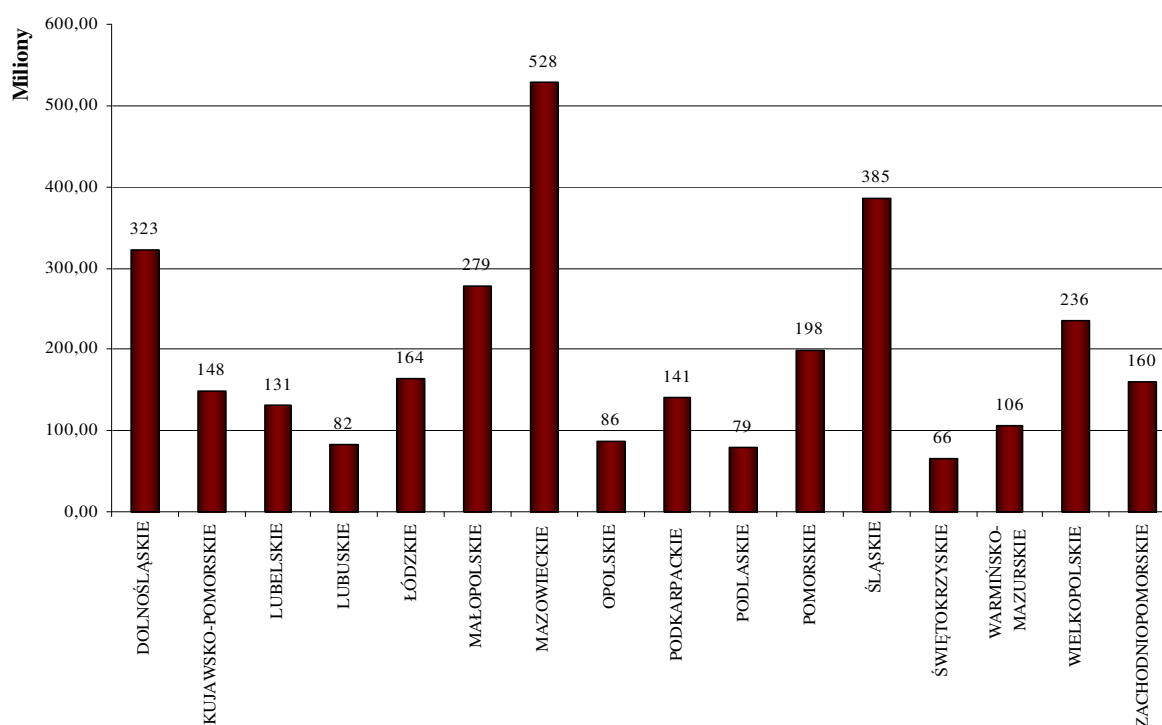
Na terenie grup gmin województwa dolnośląskiego najwyższe wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w roku 2006 odnotowano na terenie zespołu południowego. Wydatki poniesione przez powiaty tej grupy wynoszą blisko 3,2 miliona złotych i stanowią 68% wydatków przeznaczonych na ten cel przez samorzady szczebla powiatowego z terenu całego województwa. Najniższe wydatki odnotowano natomiast na terenie grupy zachodniej – stanowią one jedynie 6% wydatków tego typu ogółem z terenu województwa (w tej części pominięto Wrocław, który jest osobną grupą, a ze względu na swój miejski charakter na jego terenie nie występują powiaty ziemskie).

3.4. Wydatki budżetów gmin (wraz z miastami na prawach powiatu) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego

Gminy województwa dolnośląskiego w roku 2006 na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wydały 322,7 miliona złotych. Lokuje to dolnośląskie na trzeciej pozycji w kraju wśród pozostałych województwa i stanowi ponad 10% ogółu wydatków tego typu w kraju. Wydatki samorządów szczebla gminnego stanowią ponad 82% ogółu wydatków z budżetu samorządów przeznaczonych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. Na domy

i ośrodki kultury, świetlice i kluby dolnośląskie gminy wydały ze swoich budżetów kwotę ponad 103 milionów złotych, co stanowi 32% wydatków samorządów tego szczebla na terenie województwa. Stosunkowo wysokie są także wydatki poniesione na działalność bibliotek, które stanowiły blisko 20% ogółu wydatków poniesionych przez jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego na terenie województwa dolnośląskiego. W przeliczeniu na jednego mieszkańca wydatki z budżetów dolnośląskich gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wyniosły blisko 112 złotych, co jest wartością najwyższą w kraju. Wysokość wydatków jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na Dolnym Śląsku w odniesieniu do pozostałych województw prezentuje poniższy wykres.

Wykres 8. Wysokość wydatków jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego (wraz z miastami na prawach powiatu) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według województw w roku 2006.

Źródło: opracowane własne na podstawie danych GUS.

Wśród grup gmin województwa dolnośląskiego najwyższą kwotę na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w roku 2006 przeznaczył Wrocław. Wydatki z budżetu tego miasta stanowiły 32,5% wydatków ogólnowojevodzkich poniesionych przez gminne samorzady na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. W pozostałych zespołach gmin wydatki kształtują się na zbliżonym poziomie, wynoszącym od 15,3% ogółu środków wojewódzkich na terenie grupy zachodniej do 19,1% na terenie grupy środkowo-północnej.

Na obszarze badanych gmin w roku 2007 środki przeznaczane na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego pochodzą w większości ze źródeł wewnętrznych, natomiast pozostałe 26% środków pozyskiwana jest ze źródeł zewnętrznych. Jednakże wśród badanych gmin można zauważyć wyraźne dysproporcje w sposobie pozyskiwania środków przeznaczanych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego – wydatki na ten cel pochodzące spoza budżetu gminy wahają się na poziomie od 0% do 98% ogółu środków przeznaczanych w poszczególnych gminach biorących udział w badaniu na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego.

Średni udział środków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w budżetach gmin biorących udział w badaniu wynosił niespełna 4%. Dostrzegalne są wyraźne rozbieżności w wysokości tego wskaźnika – wśród gmin biorących udział w badaniu wartość ta kształtuje się na poziomie od 2,31 do 17% budżetów ogółem.

Prawie 80% gmin, które odpowiedziały na ankietę złożyło wnioski o dofinansowanie wydarzeń/ imprez kulturalnych w 2007 roku do różnych podmiotów (resort kultury, urzędy miast, Urząd Marszałkowski, prywatni sponsorzy i inne). Skuteczność składanych wniosków przez gminy waha się na poziomie 37%.

Warto również dodać, że badane gminy ubiegają się o środki funduszy unijnych wspierających działania z obszaru kultury (ponad 50%). Oprócz programu Interreg III, o którym była już mowa jednostki samorządu terytorialnego otrzymują dofinansowanie z Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego⁵⁴ oraz z Programu „Europa dla obywateli 2007-2013”⁵⁵. Skuteczność w staraniach badanych gmin o unijne dofinansowanie jest stosunkowo wysoka, tylko dwie jednostki samorządu terytorialnego biorące udział w badaniu ankietowym nie otrzymało dofinansowania na działalność kulturalną. Liczba wniosków dofinansowanych z budżetu unijnego waha się od jednego do sześciu (Jelenia Góra).

Spośród gmin, które odpowiedziały na ankietę największą liczbę wniosków o dofinansowanie działań i inwestycji kulturalnych w 2007 roku złoży duże miasta (Jelenia Góra - 86 wniosków, Legnica – 60 i Lubin – 23 wnioski).

3.5. Wydatki miesięczne mieszkańca województwa na kulturę oraz zadowolenie z zaspokojenia potrzeb kulturalnych

Przeciętne miesięczne wydatki na rekreację i kulturę w roku 2006 w przeliczeniu na jednego mieszkańca na terenie województwa dolnośląskiego wyniosły średnio 56,27 zł. Jest to wartość wyższa od średniej krajowej wynoszącej 53,20 zł i lokuje ona dolnośląskie na czwartej pozycji wśród pozostałych województw. Kwota ta stanowi 7,4% wydatków ogółem w przeliczeniu na jedną osobę, co lokuje dolnośląskie na trzeciej pozycji w kraju. Wyższy udział miesięcznych wydatków na rekreację i kulturę w wydatkach ogółem posiadają województwa: mazowieckie (8,6%) oraz pomorskie (8%).

Na terenie województwa w roku 2006 odnotowano najwyższy udział gospodarstw domowych uważających, że zaspokojenie ich potrzeb związanych z kulturą w porównaniu do sytuacji w 2005 roku pogorszyło się. Odsetek ten był, wynoszący 20% gospodarstw, był wyższy niż średnia krajowa wynosząca 16%. Natomiast odsetek gospodarstw, uważających iż ich sytuacja związana z zaspokojeniem potrzeb związanych z kulturą w porównaniu do sytuacji w 2005 roku poprawiła się była zbliżona do poziomu średniej krajowej. Blisko 75% gospodarstw domowych w roku 2006 nie zauważyło zmiany w odniesieniu do roku poprzedzającego.

Na terenie województwa ponad 2% osób określiło się jako bardzo zadowolonych ze swojego uczestnictwa w kulturze, natomiast blisko 20% osób określiło się jako zadowolone

⁵⁴ Utworzony na mocy umowy zawartej 9 czerwca 2000 r. przez Grupę Wyszehradzką projekt mający na celu finansowe wspieranie międzynarodowych inicjatyw. Umowa zawarta została pomiędzy Republiką Czeską, Republiką Węgierską, Rzeczpospolitą Polską i Republiką Słowacką. Celem Funduszu jest wsparcie współpracy pomiędzy państwami Grupy Wyszehradzkiej oraz ich wspólna reprezentacja w państwach trzecich. Cele te realizowane są poprzez wspieranie finansowe działań z zakresu promocji i rozwoju: (1) współpracy kulturalnej; (2) wymiany naukowej, badań naukowych i współpracy w dziedzinie edukacji; (3) wymiany młodzieży; (4) współpracy przygranicznej oraz (5) turystyki. Źródło: Wikipedia, wolna encyklopedia, <http://pl.wikipedia.org/>

⁵⁵ Celem programu jest wspieranie działań i organizacji promujących „aktywne obywatelstwo europejskie” np. poprzez wspieranie zaangażowania obywateli i organizacji społecznych w proces integracji europejskiej. Źródło: Studencki Portal Korba.pl, <http://www.korba.pl/>

ze swojego uczestnictwa w kulturze. Są to wartości nieznacznie odbiegające od średniej krajowej o wartość nieprzekraczającą jednego punktu procentowego. Natomiast ponad 10% osób określa się jako bardzo niezadowolone ze swojego uczestnictwa w życiu kulturalnym – jest to wartość wyższa od średniej krajowej wynoszącej 7,7% i lokuje dolnośląskie na 14 miejscu w kraju. Większy odsetek osób bardzo niezadowolonych z uczestnictwa w kulturze odnotowano na terenie województw: zachodnio-pomorskiego i świętokrzyskiego.

4. Analiza wskaźnikowa

4.1. Konstrukcja i dobór wskaźników - założenia

Wszystkie zaproponowane w niniejszym dokumencie wskaźniki mają charakter **wskaźników zbiorczych**. Sama zasada ich konstrukcji wzorowana jest na konstrukcji szeregu „klasycznych” wskaźników społeczno-ekonomicznych (poczynając od Wskaźnika Rozwoju Społecznego /HDI – Human Development Index/ a kończąc na wskaźnikach wykorzystanych przez PricewaterhouseCoopers w niedawno opracowanym cyklu raportów na temat potencjału siedmiu największych miast polskich⁵⁶).

Wszystkie proponowane wskaźniki zbiorcze będą prezentowane jako **stopień procentowego odchylenia od wartości 100 (wyrażającej średnią ogólnopolską względnie wojewódzką wartość branych pod uwagę parametrów)**. Przyjęta zasada zliczania syntetycznych wskaźników **nie zakłada ważenia wskaźników cząstkowych**. Innymi słowy mówiąc, „wkład” poszczególnych wskaźników cząstkowych w ostateczną, końcową wartość wskaźnika zbiorczego **jest każdorazowo taki sam** (wskaźnik zbiorczy jest średnią wartości przyjmowanych przez wskaźniki cząstkowe).

Taki sposób prezentacji wskaźników może budzić pewien niedosyt z uwagi na fakt, iż nie pozwala on zorientować się w liczebnościach bezwzględnych⁵⁷ (traktowanych tu jako „dane surowe”), lecz mimo to - biorąc pod uwagę cele i zadania niniejszego materiału - jest on merytorycznie uzasadniony. Przede wszystkim, ułatwia on porównywanie ze sobą poszczególnych województw (i poszczególnych podregionów geograficznych wchodzących w skład województwa dolnośląskiego). Inna zaleta proponowanego tu sposobu prezentowania wskaźników wiąże się z samą ich naturą (wskaźników syntetycznych). Posługiwanie się - jako wartością-punktem odniesienia - średnią arytmetyczną wyrażaną liczbą 100 pozwala we w miarę prosty sposób porównywać i agregować wskaźniki cząstkowe operujące różnymi miarami i różnymi danymi.

Oczywiście mamy świadomość, że do (*par excellence* metodologicznej) dyskusji może prowokować także (1) sama lista zaproponowanych tu wskaźników zbiorczych, (2) dokonane przez nas wybory dotyczące wchodzących w ich skład wskaźników cząstkowych oraz (3) rzeczywista moc diagnostyczna i dyskryminacyjna poszczególnych wskaźników.

Co do pierwszej wątpliwości - lista dziewięciu zaproponowanych wskaźników zbiorczych bez wątpienia wykracza poza standardowe procedury metodologiczne służące diagnozowaniu stanu/ potencjału kultury. Inaczej mówiąc, obraz sytuacji, jaki da się

⁵⁶ Zob. *Raporty o wielkich miastach Polski* dotyczące siedmiu miast (Gdańsk, Katowice, Kraków, Łódź, Poznań, Warszawa, Wrocław) opracowane przez PricewaterhouseCoopers, które ukazywały się we fragmentach w odpowiednich dodatkach lokalnych Gazety Wyborczej w dniach 5-9 marca 2007 roku. Pełne wersje raportów dla poszczególnych miast (format PDF) można pobrać ze strony internetowej: http://www.pwc.com/pl/pol/insol/publ/2007/raporty_miast.html, data odwiedzin na stronie: 13.09.2007.

⁵⁷ Wartości liczbowe wyrażające statystyczny obraz kultury w województwie dolnośląskim został przedstawiony w rozdziałach 1, 2 i 3 niniejszego opracowania.

zrekonstruować dzięki tym dziewięciu wskaźnikom będzie z pewnością bogatszy i bardziej zniuansowany niż w znakomitej większości analitycznych opracowań o tej samej funkcji.

Co do drugiej wspomnianej wątpliwości - z jednej strony na pewno zwiększenie liczby wskaźników cząstkowych umożliwiłoby większą precyzję pomiaru. Jednak z drugiej strony, dobierając wskaźniki cząstkowe kierowaliśmy się niezbędnym w tym przypadku pragmatyzmem. Chodziło nam o to, by zaproponować wyłącznie wskaźniki oparte na względnie łatwo pozyskiwanych i rzetelnych danych.

Co do trzeciej mogącej wzbudzać kontrowersje kwestii - znów można powiedzieć, że z punktu widzenia celu niniejszej analizy, jakim jest diagnoza potencjału kulturalnego województwa oznaczająca nie tyle drobiazgową statystykę instytucji kultury, wydarzeń kulturalnych oraz uczestnictwa w kulturze, ile nakierowana (1) na uchwycenie najważniejszych tendencji (zarówno ilościowych jak i jakościowych) oraz (2) na uchwycenie wewnątrzwojewódzkiego zróżnicowania potencjału kulturalnego, przyjęty przez nas sposób prezentowania wskaźników oraz sam ich zestaw jest optymalny. Raz – dlatego, że rzeczywiście pozwala on lepiej i pełniej zobaczyć określone prawidłowości i tendencje. Dwa - dlatego, że pomaga on uchwycić kluczowe zależności między poszczególnymi aspektami i wymiarami potencjału kultury.

4.2. Charakterystyka zastosowanych wskaźników zbiorczych

4.2.1. Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury

Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury jest syntetycznym wskaźnikiem złożonym z następujących wskaźników cząstkowych:

- 1) z liczby muzeów łącznie z oddziałami w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 2) z liczby kin stałych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 3) z liczby bibliotek i filii bibliotecznych przeliczonych na 1000 mieszkańców,
- 4) z liczby domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 5) z liczby galerii i salonów sztuki w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 6) z liczby szkół artystycznych nie dających uprawnień zawodowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 7) z liczby szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 8) z liczby artystycznych szkół wyższych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 9) z liczby teatrów i instytucji muzycznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (tylko na poziomie województw),
- 10) z księgozbioru bibliotek w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury informuje o ilościowym aspekcie potencjału kulturalnego, o instytucjonalno-organizacyjnym zapleczu kultury.

4.2.2. Zbiorczy Wskaźnik Uczestnictwa w Kulturze

Na Zbiorczy Wskaźnik Uczestnictwa w Kulturze składają się następujące wskaźniki cząstkowe:

- 1) liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (tylko na poziomie województw),
- 2) liczba zwiedzających muzea i oddziały muzealne w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 3) widzowie kin ogółem w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 4) wypożyczenia książek w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,

5) liczba uczestników imprez organizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Zbiorczy Wskaźnik Uczestnictwa w Kulturze odzwierciedla poziom uczestnictwa ludności w wydarzeniach artystycznych i kulturalnych. Nie można jednak powiedzieć, że wspomniany wskaźnik jest także odzwierciedleniem realnego popytu na kulturę (ten powiem uwarunkowany jest nie tylko potrzebami kulturalnymi lecz także stopniem dostępności kultury).

4.2.3. Zbiorczy Wskaźnik Frekwencji na Wydarzeniach Artystyczno-Kulturalnych

Na Zbiorczy Wskaźnik Frekwencji na Wydarzeniach Artystyczno-Kulturalnych składają się następujące wskaźniki cząstkowe:

- 1) liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych w przeliczeniu na 1 przedstawienie (tylko na poziomie województw),
- 2) liczba widzów kin w przeliczeniu na 1 seans filmowy,
- 3) liczba uczestników imprez organizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w przeliczeniu na 1 imprezę.

Zbiorczy Wskaźnik Frekwencji na Wydarzeniach Artystyczno-Kulturalnych jest wskaźnikiem, który, podobnie jak wskaźnik poprzedni odnosi się do uczestnictwa w kulturze. Równocześnie zaś jednak, wskaźnik ten pozwala wnioskować pośrednio (1) o rzeczywistym społecznym rezonansie poszczególnych kategorii wydarzeń artystyczno-kulturalnych i (2) o stopniu wykorzystania poszczególnych miejsc/ obiektów służących upowszechnianiu kultury.

4.2.4. Zbiorczy Wskaźnik Liczby Wydarzeń Artystycznych i Kulturalnych

Zbiorczy Wskaźnik Liczby Wydarzeń Artystycznych jest syntetycznym wskaźnikiem złożonym z następujących wskaźników cząstkowych:

- 1) liczba przedstawień i koncertów w teatrach i w instytucjach muzycznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (tylko na poziomie województw),
- 2) liczba imprez oświatowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 3) liczba wystaw i ekspozycji w galeriach w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 4) liczba imprez organizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 5) liczba seansów w kinach stałych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Zbiorczy Wskaźnik Liczby Wydarzeń Artystycznych i Kulturalnych odnosi się do „strony podażowej” kultury. informuje on o intensywności życia artystycznego i kulturalnego na terenie województwa dolnośląskiego.

4.2.5. Zbiorczy Wskaźnik Organizatorskiej Aktywności Instytucji Kultury

Zbiorczy Wskaźnik Organizatorskiej Aktywności Instytucji Kultury jest syntetycznym wskaźnikiem złożonym z następujących wskaźników cząstkowych:

- 1) liczba wystaw i ekspozycji w galeriach w przeliczeniu na 1 placówkę,
- 2) liczba imprez organizowanych przez domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w liczba przedstawień i koncertów w teatrach i w instytucjach muzycznych w przeliczeniu na 1 placówkę.

Jak widać, wskaźnik ten ilustruje średnią aktywność poszczególnych instytucji kultury. Mimo, iż jego podstawa ma charakter ilościowy, z punktu widzenia przyjętych tu przez nas założeń Zbiorczy Wskaźnik Organizatorskiej Aktywności Instytucji Kultury odnosi się także do jakościowego aspektu funkcjonowania instytucji odpowiedzialnych za tworzenie i upowszechnianie kultury (można bowiem przyjąć, że lepsze, sprawniejsze organizacyjnie

instytucje podejmują więcej inicjatyw artystycznych i kulturalnych, wykazują się większą „ofensywnością” w swoich poczynaniach).

4.2.6. Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Kulturotwórczego

Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Kulturotwórczego jest kolejnym syntetycznym wskaźnikiem złożonym z następujących wskaźników cząstkowych:

- 1) z liczby szkół artystycznych nie dających uprawnień zawodowych w stosunku do liczby szkół ogółem,
- 2) z liczby szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe w stosunku do liczby szkół ogółem,
- 3) z liczby artystycznych szkół wyższych w stosunku do liczby szkół wyższych ogółem,
- 4) z liczby uczniów i absolwentów szkół artystycznych nie dających uprawnień zawodowych w stosunku do liczby uczniów i absolwentów ogółem,
- 5) z liczby uczniów i absolwentów szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe w stosunku do liczby uczniów i absolwentów ogółem,
- 6) z liczby studentów i absolwentów wyższych szkół artystycznych w stosunku do studentów i absolwentów ogółem.

Jak widać, Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Kulturotwórczego oparty jest na danych dotyczących edukacji artystycznej. Przyjęliśmy, że potencjał szkolnictwa artystycznego wszystkich szczebli jest optymalnym wskaźnikiem, który z jednej pozwala odpowiedzieć na pytanie, czy (i jak szerokie) zaplecze kompetencyjne i kadrowe mają działający dziś na polu kultury twórcy i animatorzy, z drugiej zaś strony – wspomniany wskaźnik ilustruje również regionalną zdolność do wytwarzania i do reprodukcji elity kulturalnej.

4.2.7. Zbiorczy Wskaźnik Zaangażowania Obywatelskiego w Kulturę

Zbiorczy Wskaźnik Zaangażowania Obywatelskiego w Kulturę złożony jest z następujących wskaźników cząstkowych:

- 1) liczba członków zespołów artystycznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 2) liczba członków kół (klubów, stowarzyszeń kulturalnych) w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Wskaźnik ten dotyczy więc przede wszystkim amatorskiego ruchu artystycznego. Po wtóre, informuje on również, choć w sposób pośredni, o sile społeczeństwa obywatelskiego oraz o tym, jak często motywy towarzyszące społecznej samoorganizacji wiążą się z szeroko rozumianą kulturą.

4.2.8. Zbiorczy Wskaźnik Priorytetowości Polityki Kulturalnej

Zbiorczy Wskaźnik Priorytetowości Polityki Kulturalnej składa się z następujących 6 wskaźników cząstkowych:

- 1) procent, jaki stanowią wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego gmin i miast na prawach powiatu w ich budżetach ogółem,
- 2) wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego gmin i miast na prawach powiatu w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 3) procent, jaki stanowią wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego powiatów w ich budżetach ogółem,
- 4) wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego powiatów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 5) wydatki na kulturę i na ochronę dziedzictwa narodowego samorządu wojewódzkiego (procent wspomnianych wydatków w budżecie ogółem),
- 6) wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego samorządu wojewódzkiego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Jak widać, jako podstawę wniosku na temat stopnia priorytetowości kultury (polityki kulturalnej) przyjęliśmy udział wydatków na kulturę w budżetach poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego.

4.2.9. Zbiorczy Wskaźnik Koncentracji Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury

Zbiorczy Wskaźnik Koncentracji Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego składa się z następujących 10 wskaźników cząstkowych:

- 1) z liczby muzeów łącznie z oddziałami w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 2) z liczby kin stałych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 3) z liczby bibliotek i filii bibliotecznych przeliczonych na 1000 mieszkańców,
- 4) z liczby domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 5) z liczby galerii i salonów sztuki w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 6) z liczby szkół artystycznych nie dających uprawnień zawodowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 7) z liczby szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 8) z liczby artystycznych szkół wyższych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców,
- 9) z liczby teatrów i instytucji muzycznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (tylko na poziomie województw),
- 10) z księgozbioru bibliotek w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

W grupie dziewięciu zaproponowanych wskaźników Zbiorczy Wskaźnik Koncentracji Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego jest wskaźnikiem specyficznym. W sensie funkcjonalnym ma on przynieść odpowiedź na pytanie, czy i jak bardzo na obrazie kultury w województwie dolnośląskim zaciąga potencjał kulturowy samego Wrocławia.

Dlatego wspomniany wskaźnik obliczony został nieco na innej zasadzie. Tym razem bazowa wartość 100 oznacza nie średnią ogólnopolską, ale średnią dla województwa dolnośląskiego. Wskaźnik ma na celu porównanie potencjału kultury miasta Wrocławia i potencjału kultury reszty województwa.

4.3. Poziom geograficznego zróżnicowania wskaźników

Po pierwsze, wszystkie omówionych powyżej rodzaje wskaźników zbiorczych prezentujemy w zróżnicowaniu wojewódzkim. Chodzi w tym przypadku oczywiście o odpowiedź na pytanie, jak pod względem szeroko rozumianego potencjału kulturowego województwo dolnośląskie wypada na tle wszystkich pozostałych województw.

Po drugie, większość wskaźników zbiorczych (z wyjątkiem Wskaźnika Koncentracji Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury) prezentowana jest w rozbiciu na pięć regionów województwa dolnośląskiego określanych w niniejszym materiale jako (patrz mapa nr 1):

- (1) Grupa I – Zachodnia,
- (2) Grupa II – Północno-środkowa,
- (3) Grupa III – Południowa,
- (4) Grupa IV – Wschodnia,
- (5) Miasto Wrocław.

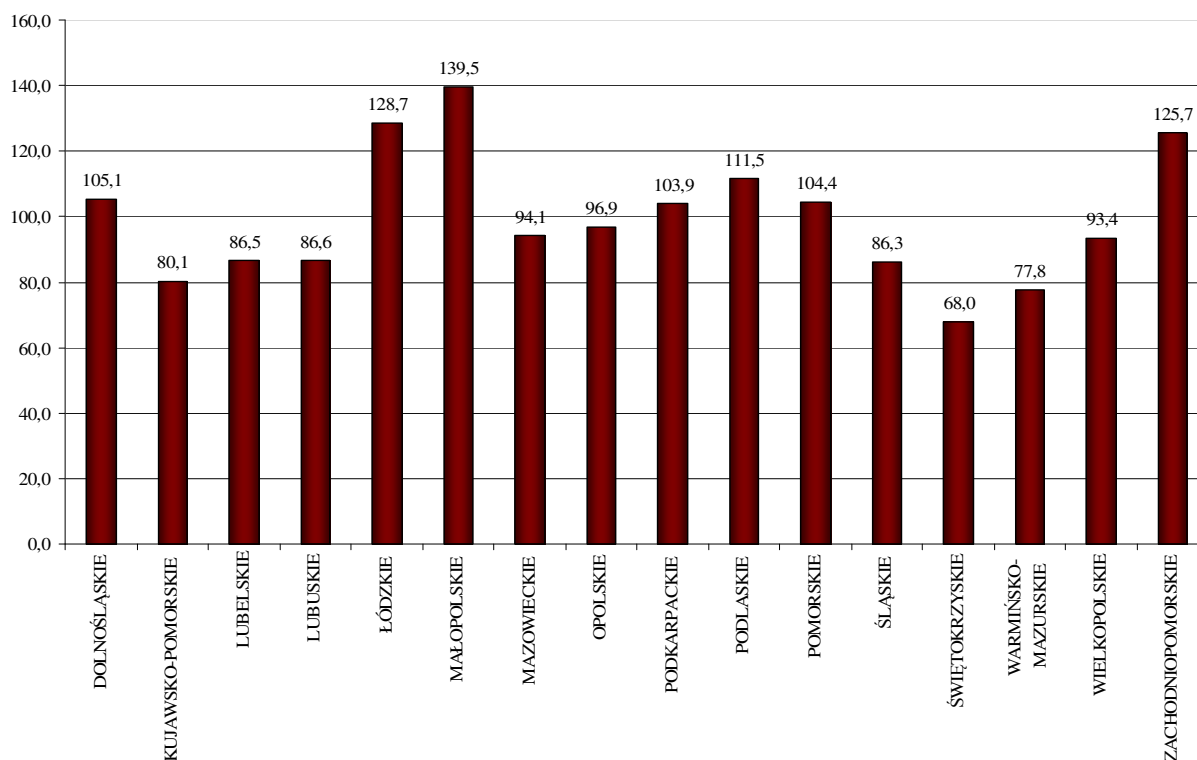
Na przeszkodzie większego zróżnicowania danych stanęły przede wszystkim względy pragmatyczne (trudności z uzyskaniem danych gminnych). Niezależnie od wspomnianych trudności, proponowany poziom zróżnicowania wskaźników wydaje się optymalny. Pozwala

on wystarczająco dobrze zorientować się w zróżnicowaniach wewnątrzwojewódzkich, zarazem zaś jest wystarczająco odporny na błędy pomiarowe, których prawdopodobieństwo wzrasta wraz z poziomem ich przestrzennego zróżnicowania.

4.4. Prezentacja wskaźników zbiorczych. Województwo dolnośląskie na tle pozostałych województw

Wśród szesnastu województw zdecydowanymi liderami pod względem potencjału kultury okazują się być województwa (1) mazowieckie, (2) małopolskie i (3) łódzkie. W dwóch pierwszych przypadkach potwierdza się zatem obiegowa opinia o wiodącej pozycji województw mazowieckiego i małopolskiego na mapie kulturalnej Polski. Przypadek województwa łódzkiego jest natomiast dość szczególny. Województwo łódzkie prezentuje się jako województwo o bardzo silnym potencjale organizacyjno-instytucjonalnym w sferze kultury i jako województwo, w którym pod względem kulturalno-artystycznym „dużo się dzieje”. Zarazem zaś jednak, województwo łódzkie dość słabo wypada pod względem uczestnictwa w kulturze.

Wykres 9. Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury według województw.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Spośród ośmiu analizowanych wymiarów potencjału kultury, województwo dolnośląskie w trzech wymiarach sytuuje się powyżej średniej krajowej (pod względem potencjału instytucjonalno-organizacyjnego kultury, pod względem frekwencji na wydarzeniach artystyczno-kulturalnych i pod względem wydatków na kulturę).

W pięciu przypadkach wskaźniki zbiorcze dla województwa dolnośląskiego osiągają niższe wartości od średnich ogólnopolskich.

Zdecydowane najgorzej województwo dolnośląskie wypada – na tle reszty kraju - pod względem liczby wydarzeń artystyczno-kulturalnych oraz pod względem potencjału

kulturotwórczego. Niewątpliwie, pewien wpływ na taki obraz sytuacji mógł mieć charakter wykorzystanych wskaźników cząstkowych, nieco faworyzujących województwa o relatywnie mniejszej gęstości zaludnienia. Trzeba jednak pamiętać, że inne województwa o ponadprzeciętnej gęstości zaludnienia (np. województwo śląskie) wypadły w obu omawianych wymiarach lepiej od województwa dolnośląskiego.

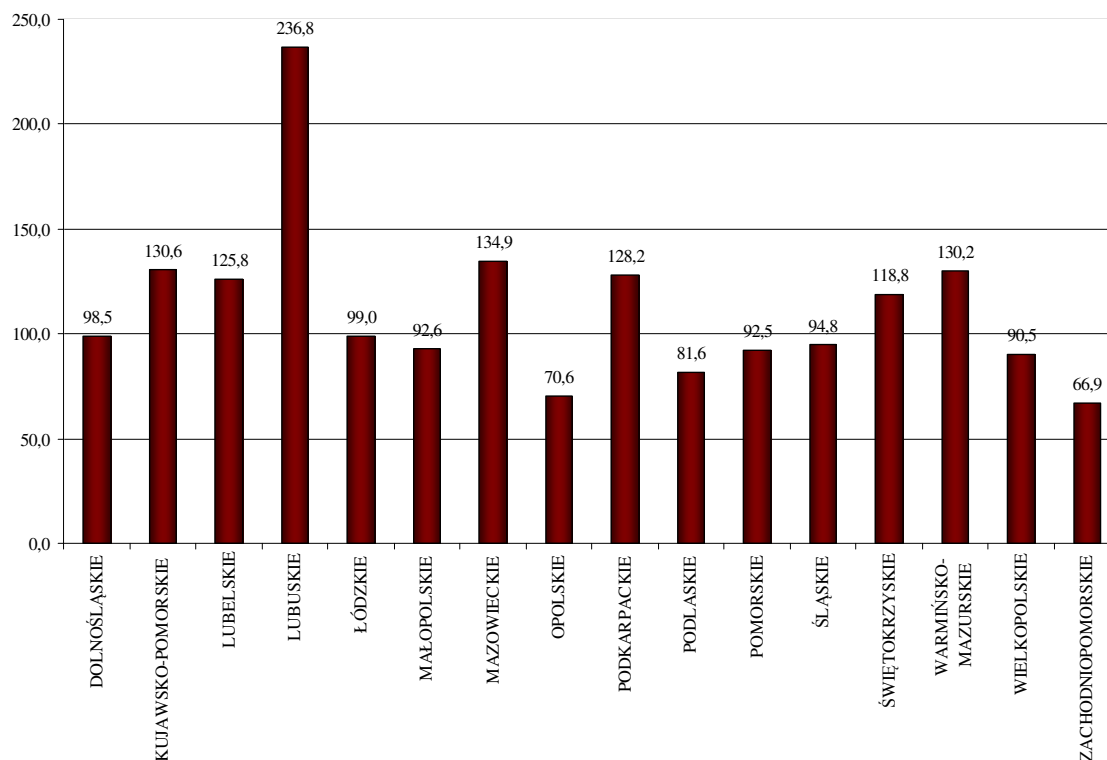
Warto zwrócić uwagę na kilka prawidłowości dotyczących województwa dolnośląskiego.

Po pierwsze, w żadnym analizowanym wymiarze województwo dolnośląskie nie jest krajowym liderem. To dość niepokojąca konstatacja; oznacza ona bowiem, że trudno jest (będzie) wskazać – w przypadku województwa dolnośląskiego – na taki aspekt kultury, który mógłby zostać potraktowany jako swoiste koło zamachowe uruchamiające pozytywne zmiany w pozostałych sferach/ przejawach rzeczywistości kulturalnej i artystycznej regionu.

Po drugie, w żadnym analizowanym wymiarze województwo dolnośląskie nie jest krajowym outsiderem. To z kolei dobra wiadomość. Ale biorąc pod uwagę wysoki stopień rozwoju społeczno-ekonomicznego województwa dolnośląskiego inny rezultat byłby tu sporym zaskoczeniem.

Po trzecie, porównanie wskaźników (1) potencjału instytucjonalno-organizacyjnego kultury, (2) liczby wydarzeń artystyczno-kulturalnych i (3) organizatorskiej aktywności instytucji kultury skłania do wniosku, zaś w każdym razie do roboczej hipotezy, że (relatywnie duży) potencjał instytucjonalno-organizacyjny kultury w województwie dolnośląskim nie jest – na dzień dzisiejszy - wystarczająco dobrze wykorzystany. Warto przyrzeć się tym samym trzem wskaźnikom np. w przypadku województwa kujawsko-pomorskiego, które dysponując relatywnie słabo rozwiniętą „bazą kulturalną” nadrabia tę słabość wysokim poziomem aktywności organizatorskiej ośrodków kultury. Podobny mechanizm zdaje się dochodzić do głosu także np. w województwach lubuskim i warmińsko-mazurskim.

Wykres 10. Zbiorczy Wskaźnik Organizatorskiej Aktywności Instytucji Kultury według województw.

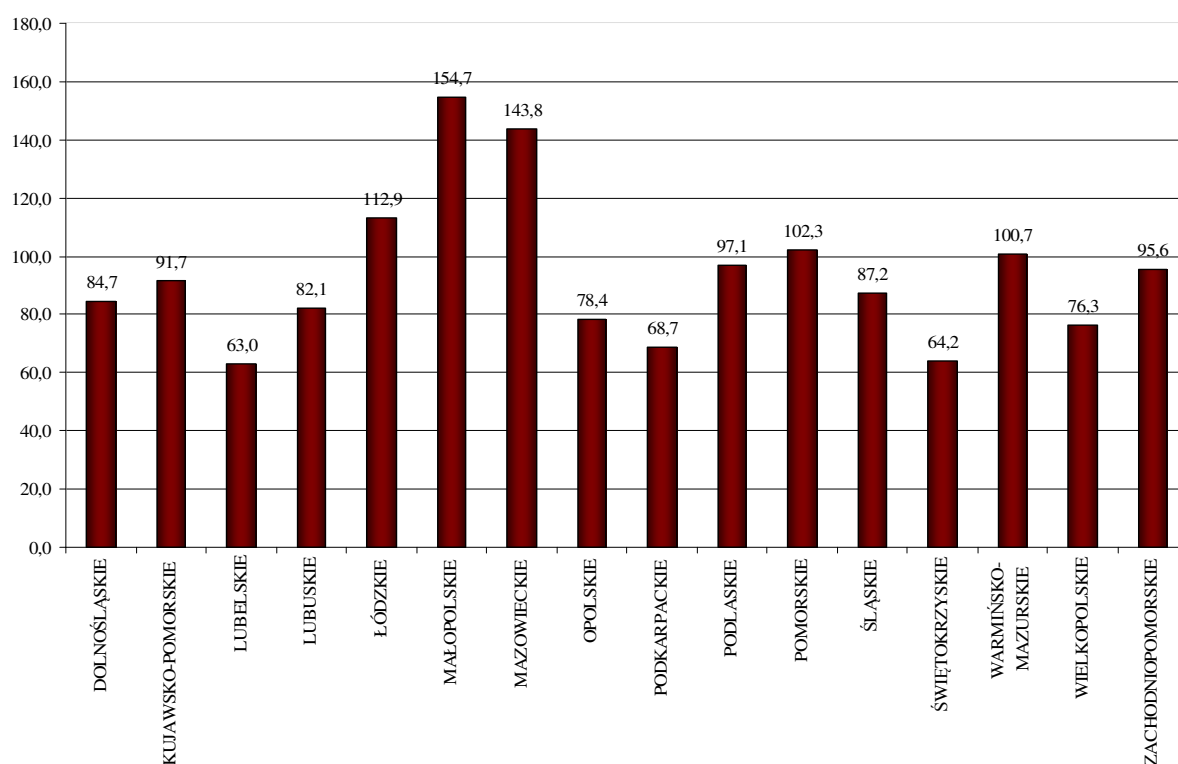

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

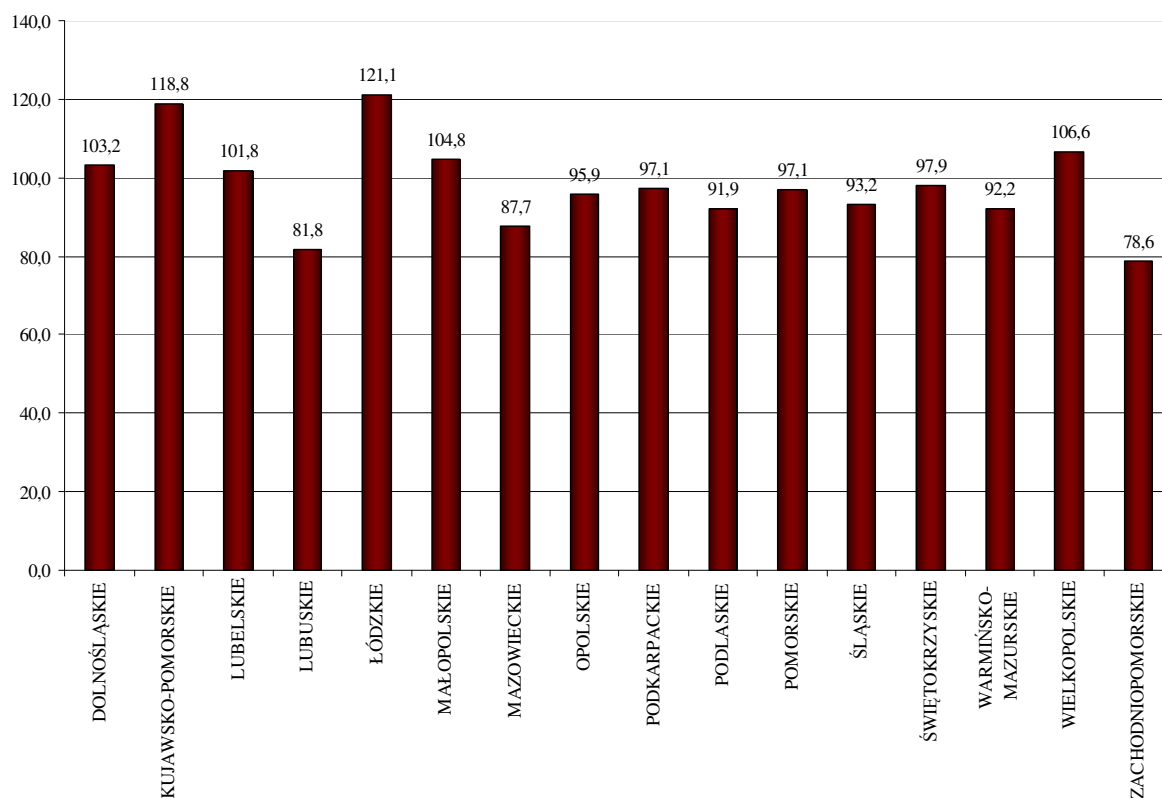
Po czwarte, można przyjąć, że zestawienie z sobą wskaźnika liczby wydarzeń artystyczno-kulturalnych i wskaźnika wydatków na kulturę uprawnia do wnioskowania na temat efektywności wydatkowanych na kulturę środków finansowych. Mówiąc w pewnym uproszczeniu, im większa różnica między wartością punktową Zbiorczego Wskaźnika Liczby Wydarzeń Artystyczno-Kulturalnych i wartością punktową Zbiorczego Wskaźnika Priorytetowości Polityki Kulturalnej (wydatków na kulturę) tym większe prawdopodobieństwo, że przeznaczone na kulturę środki wydawane są efektywnie. Jak pod tym względem wypada województwo dolnośląskie? Znacznie lepiej, niż województwo wielkopolskie, które okazuje się tu rekordowo rozrzutne (lub które specjalizuje się w organizowaniu bardzo drogiej imprez kulturalnych i artystycznych). Ale gorzej niż np. województwa małopolskie, mazowieckie i pomorskie.

Wykres 11. Zbiorczy Wskaźnik Liczby Wydarzeń Artystyczno-Kulturalnych według województw.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 12. Zbiorczy Wskaźnik Priorytetowości Polityki Kulturalnej według województw.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

4.5. Wskaźnik Koncentracji Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury

Potwierdzają się zatem przypuszczenia, że potencjał instytucjonalno-organizacyjny, jakim dysponuje województwo dolnośląskie jest relatywnie mocno skoncentrowany (w przypadku Wrocławia wskaźnik osiąga wartość 140,66, zaś w przypadku reszty województwa – 88,52). Nie może być zresztą inaczej. Miasta metropolitarne są również ważnymi centrami kulturowymi. Siłą rzeczy, prawidłowość ta dotyczy także Wrocławia.

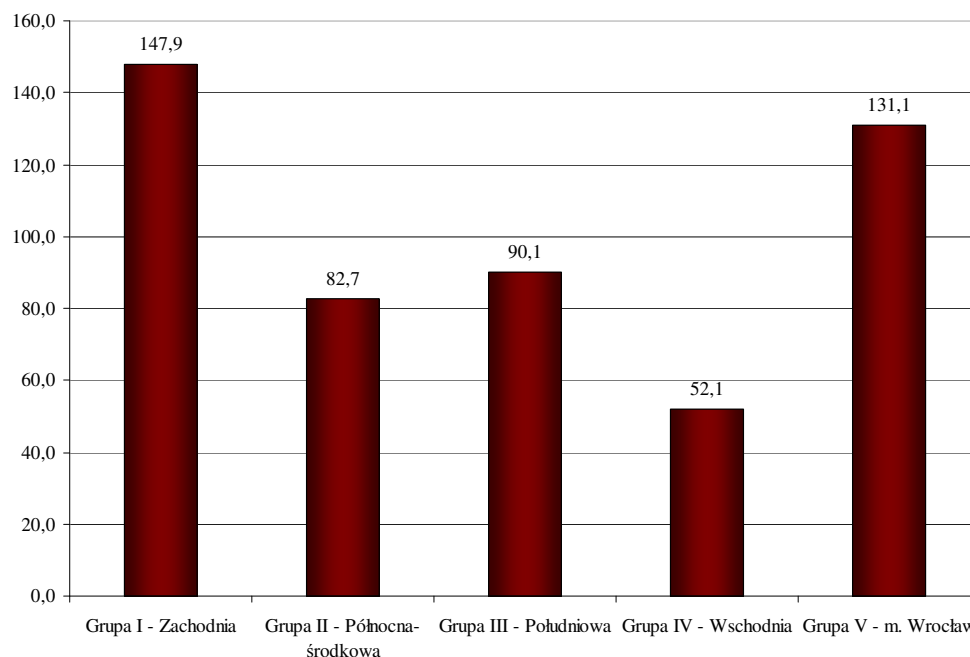
Z drugiej jednak strony, bardziej istotna wydaje się nie tyle sama przewaga Wrocławia, ile dystans jaki oddziela od ogólnowojevodzkiej średniej resztę województwa. Ów dystans, wynoszący niespełna 12 punktów procentowych nie jest żadną „przepaścią” i świadczy raczej o stosunkowo wysokiej integracji województwa dolnośląskiego.

4.6. Prezentacja wskaźników zbiorczych. Obraz zróżnicowań wewnątrzwojewódzkich

Jak widać, pod względem potencjału instytucjonalno-organizacyjnego najlepiej prezentuje się zachodnia część województwa dolnośląskiego (Grupa I). Co ciekawe, Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury przyjmuje w przypadku gmin usytuowanych w zachodniej części województwa nawet wyższą wartość, niż w przypadku miasta Wrocławia. Sądzymy, że na rezultat ten wpłynął fakt, iż na zachodzie województwa dolnośląskiego znajduje się kilka średniej wielkości miast będących ważnymi i relatywnie mocnymi ośrodkami kultury (Zgorzelec, Bolesławiec, Jelenia Góra, Lwówek Śląski).

Zdecydowanie najgorzej pod względem potencjału instytucjonalnego i organizacyjnego kultury wypadają natomiast gminy położone we wschodniej części województwa (Grupa IV).

Wykres 13. Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury według grup gmin z województwie dolnośląskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pod względem uczestnictwa w kulturze i potencjału kulturotwórczego Wrocław bije na głowę resztę województwa. Niewątpliwie, ów bardzo dobry wynik Wrocławia ma swoją przyczynę min. w tym, że miasto Wrocław jest w stanie zagwarantować większą dostępność kultury (która, jak w przypadku każdego dużego miasta jest „na wyciągnięcie ręki”). Na pewno też istotnym powodem wyższego poziomu uczestnictwa w kulturze w mieście Wrocławiu, niższego zaś w reszcie województwa jest relatywnie większa zamożność mieszkańców Wrocławia.

Porównanie poszczególnych regionów składających się na województwo dolnośląskie pod względem frekwencji na wydarzeniach artystyczno-kulturalnych prowadzi do wniosku, iż pod tym względem województwo prezentuje się jako bardzo jednolite.

Pod względem liczby wydarzeń artystycznych i kulturalnych znowu najlepiej wypada miasto Wrocław, najgorzej zaś wschodnia część województwa. Taki obraz sytuacji najłatwiej wyjaśnić odwołując się - ponownie – do metropolitarnego charakteru Wrocławia. Warto jednak zauważyć, że ponownie niewiele gorzej niż Wrocław prezentuje się zachodnia część województwa dolnośląskiego.

Z kolei Zbiorczy Wskaźnik Organizatorskiej Aktywności Instytucji Kultury najwyższe wartości przyjmuje odpowiednio - w Grupie II (północno-środkowej) i we Wrocławiu. Ponownie najgorzej wypada Grupa IV (wschodnia część województwa).

Użyte do konstrukcji Zbiorczego Wskaźnika Potencjału Kulturotwórczego wskaźniki cząstkowe w oczywisty sposób faworyzują stolicę województwa. Z drugiej jednakże strony, tak duża koncentracja szkolnictwa artystycznego (wszystkich szczebli, nie tylko wyższych uczelni artystycznych) we Wrocławiu napawać winna niepokojem.

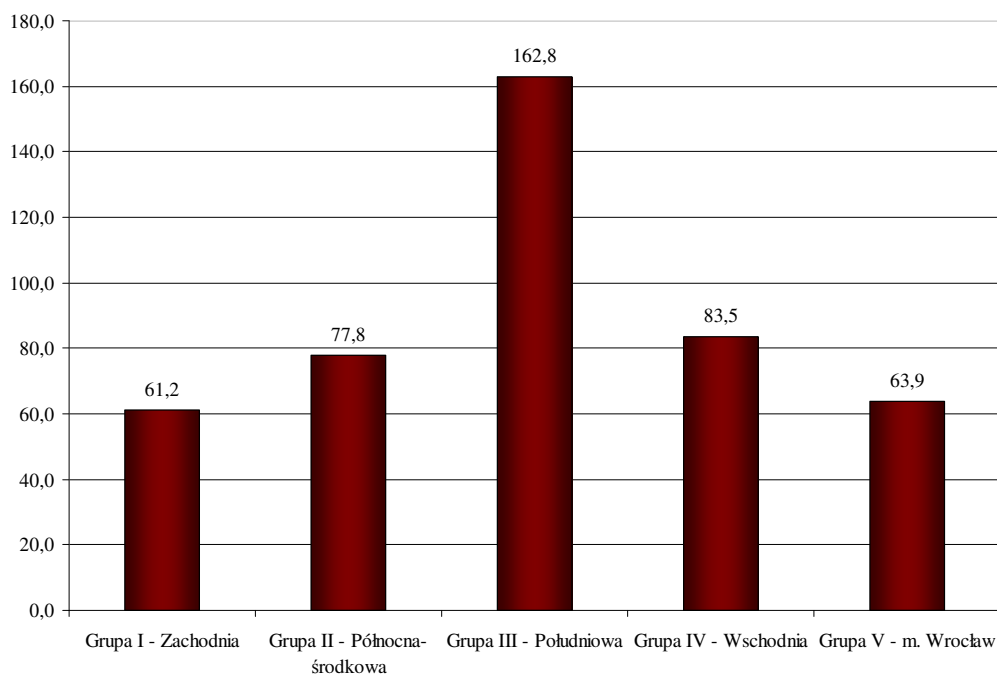
Zbiorczy Wskaźnik Zaangażowania Obywatelskiego w Kulturę pokazuje, że amatorski ruch artystyczny rozwija się przede wszystkim w zachodniej i w północno-środkowej części województwa. Na oba wspomniane regiony przypada też największa liczba inicjatyw

obywatelskich związanych z kulturą. Sam Wrocław wypada pod obydwooma tymi względami dość słabo. Można zaryzykować stwierdzenie, że mieszkańcy stolicy województwa (oraz jego południowej i wschodniej części są bardziej konsumentami oferty kulturalnej, niż jej aktywnymi współtwórcami.

Ostatni wskaźnik dotyczy wydatków na kulturę. W celu dokonania porównań wewnątrzwojewódzkich wykorzystane zostały tylko dwa wskaźniki częściowe: procentowy udział wydatków na kulturę i na ochronę dziedzictwa narodowego w budżetach (1) gmin i powiatów grodzkich. Wydatki na kulturę o i ochronę dziedzictwa narodowego z budżetu powiatów ziemskich w tej części analizy pominięto, gdyż stanowią one znikomy odsetek w wydatkach ogółu jednostek samorządów terytorialnych na cele związane z kulturą. W przypadku niepodjęcia tego kroku konstrukcja wskaźnika powodowałaby znaczące i nieproporcjonalne zakrzywienie wyników.

Jak widać, najlepiej wypada sam Wrocław i północno-środkowa część województwa.

Wykres 14. Zbiorczy Wskaźnik Priorytetowości Polityki Kulturalnej według grup gmin z województwie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

5. Podsumowanie

Uwzględniając wszystkie użyte wskaźniki można powiedzieć, że pod względem potencjału kultury zdecydowanie najlepiej przedstawia się miasto Wrocław. Ale zachodnia część województwa wypada niewiele gorzej. Północno-zachodnia i południowa część województwa prezentują się podobnie, choć dokładniejsza analiza wskaźników prowadzi do wniosku, że potencjał kultury w grupie gmin północno-środkowych jest nieco większy, niż w południowej części województwa. Zdecydowanym *outsiderem* okazuje się wschodnia część województwa dolnośląskiego.

Chcemy jeszcze zwrócić uwagę na dwie istotne, naszym zdaniem, prawidłowości. Po pierwsze, poziom wydatków na kulturę wcale nie jest – jak mogłoby się to wydawać - liniowo skorelowany z lokalnym potencjałem instytucjonalno-organizacyjnym kultury, z liczbą wydarzeń artystycznych i z aktywnością instytucji kultury. Inaczej mówiąc, to, jak i ile dzieje

się w sferze kultury w poszczególnych częściach województwa dolnośląskiego nie zależy w prosty i jednoznaczny sposób od ilości środków finansowych wydatkowanych na kulturę. Przykład Grupy III (południowej) pokazuje, że *outsider* pod względem wydatków na kulturę wcale nie jest *outsiderem* pod względem liczby wydarzeń artystycznych i kulturalnych. Z kolei przykład gmin z północno-środkowej części województwa pokazuje, że relatywnie duże środki przeznaczone na kulturę nie przekładają się w prosty i bezpośredni sposób na intensywność życia kulturalnego.

Po drugie, skala wewnątrzwojewódzkich zróżnicowań jest niepokojąco duża (w przypadku potencjału instytucjonalno-organizacyjnego kultury – niemal 1:3, w przypadku liczby wydarzeń artystycznych i kulturalnych – prawie 1:4).

5.1. Zarządzanie kulturą z poziomu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego – rekomendacje

Istotnym zadaniem niniejszej strategii jest również dostarczenie (1) wskazówek dotyczących ewentualnych zmian w sposobach zarządzania kulturą oraz (2) rekomendacji dotyczących założeń i kierunków restrukturyzacji podległych dolnośląskiemu Urzędowi Marszałkowskiemu instytucji kultury.

5.1.1. Jakie naczelnne zasady?

Ogólne zasady zarządzania kulturą można sformułować w postaci następujących pięciu postulatów.

Po pierwsze, należy wspierać imprezy o cyklicznym charakterze (zabiegając jednocześnie o to, by owe cykliczne inicjatywy nie ulegały skostnieniu i by ich formuła była w odpowiednim czasie modyfikowana, odświeżana). Imprezy o cyklicznym charakterze mają większą szansę zakorzenić się na mapie wydarzeń kulturalnych, cechuje je większa organizacyjna stabilność, ich organizatorzy mają większe szanse pozyskać przychylność ze strony sponsorów. Przede wszystkim jednak, ich koszty promocji są znacząco niższe. Ponadto zaś są one dobrą drogą wiodącą do „wychowania sobie” wiernych i lojalnych publiczności.

Po drugie, należy premiować te inicjatywy kulturalne, które oparte są i które wynikają z kooperacji wielu podmiotów (zwłaszcza wówczas, gdy owe łańcuchy współpracy konstruowane są w sposób oryginalny i gdy prowadzą one do synergii zaangażowanych w nie zasobów). Stawką, o jaką toczy się gra jest w tym przypadku zachęcanie do tworzenia swoistych „konsorcjów kulturalnych” oraz inspirowanie zupełnie nowych „sieci współpracy i współdziałania”.

Po trzecie, należy premiować inicjatywy, których finansowanie jest od początku zaplanowane jako „montaż finansowy”. Postępowanie takie ma szansę przyczynić się do większej aktywności i pomysłowości twórców i animatorów kultury w pozyskiwaniu środków finansowych.

Po czwarte, należy wspierać inicjatywy kulturalne, w które wpisane są nowe, oryginalne projekty współpracy międzynarodowej w obszarze kultury.

Po piąte, należy wspierać inicjatywy „policentryczne”, takie zatem, które zakładają współpracę przy organizacji i promocji wydarzeń kulturalnych kilku – kilkunastu ośrodków miejskich. Wspieranie inicjatyw określonych tu jako „policentryczne” jest równoznaczne ze wspieraniem (i z promocją) pewnej ogólniejszej koncepcji organizacyjnej, w myśl której szczególnie atrakcyjne i wartościowe imprezy, inicjatywy kulturalne (w tym zwłaszcza artystyczne) będą mogły liczyć na szerszy rezonans społeczny (i będą mieć większe oddziaływanie kulturotwórcze) wówczas, gdy ich gospodarzem będzie więcej niż jedna miejscowość.

5.1.2. Rekomendacje dotyczące kierunków działań restrukturyzacyjnych

Poniżej przedstawione są, w syntetycznej formie, pobawcze rekomendacje odnoszące się przedmiotowo do kwestii kierunków restrukturyzacji instytucji kultury w województwie dolnośląskim.

Po pierwsze, należy dążyć do konsolidacji wybranych instytucji kultury (tych najbardziej kosztochłonnej).

Po drugie, należy dążyć do przekształcania mniejszych i słabszych pod względem potencjału organizacyjnego i merytorycznego instytucji kultury (np. regionalnych „muzeów tematycznych”) w oddziały regionalne „instytucji parasolowej”.

Po trzecie, należy tworzyć – z myślą o małych i średnich instytucjach kultury - „sieci operacyjne”, w których i poprzez które mniejsze instytucje kultury, przy zachowaniu swej autonomii realizować będą programy opracowane merytorycznie i koordynowane z wyższego poziomu.

Po czwarte, uzasadniona wydaje się koncentracja zadań i funkcji rozproszonych w wielu instytucjach kultury w Regionalnych Centrach Kultury.

Po piąte, należy dążyć do finansowania instytucji kultury z budżetów zadaniowych. Zagwarantuje to z jednej strony większą przejrzystość struktury wydatków na kulturę, z drugiej zaś strony, budżety zadaniowe są optymalnym instrumentem zachęcającym instytucje kultury do podejmowania inicjatyw zgodnych z priorytetami strategii sektorowej. Istotnym argumentem na rzecz budżetów zadaniowych jest także to, iż gwarantują one, wbrew pozorom, większą stabilność finansową instytucji kultury.

Po szóste, należy dążyć do szerszego, niż dotąd finansowania działalności instytucji kultury w oparciu o system grantów. Równocześnie konieczne wydaje się doprecyzowanie kryteriów oceny wniosków grantowych (również tych o bardziej jakościowym charakterze) oraz zadbanie o ich stabilność w czasie („reguły gry” nie powinny ulegać permanentnym zmianom).

Po siódme, należy dążyć do powierzania niektórych zadań związanych z edukacją kulturalną i z upowszechnianiem kultury podmiotom – operatorom określonych programów (własnych lub opracowanych w porozumieniu z Urzędem Marszałkowskim), które powinny być wybierane w oparciu o procedurę przetargową i które powinny funkcjonować w oparciu o powierzone budżety.

CZEŚĆ DRUGA – ANALIZA SWOT

W oparciu o diagnozę kluczowych aspektów funkcjonowania kultury w województwie dolnośląskim i przeprowadzone konsultacje społeczne zidentyfikowano mocne i słabe strony funkcjonowania kultury oraz szanse i zagrożenia dla jej rozwoju. Na potrzeby niniejszego opracowania wyodrębniono dwa obszary porządkujące zjawisko kultury, które zostały poddane analizie SWOT:

1. **otoczenie kultury**, czyli kontekst cywilizacyjny kultury obejmujący kwestie społeczno-demograficzne, ekonomiczne, geograficzne i infrastrukturalne;
2. **kultura** rozumiana jako zbiór praktyk i obiektywizacji tworzących razem cztery wymiary kultury: autoteliczną, instrumentalną, materialną i duchową.

1. Obszar analizy – otoczenie kultury

1.1. Słabe i mocne strony

OTOCZENIE KULTURY	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • wysoki poziom rozwoju cywilizacyjnego; • wysoki poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego; • relatywnie duża zamożność ludności; • relatywnie wysoki wskaźnik skolaryzacji i relatywnie wysoki poziom wykształcenia mieszkańców województwa; • udany konglomerat ludności napływowej pochodzącej z wielu regionów kraju i Europy (<i>melting pot</i>), występowanie wielu różnych wzorów kulturowych; • region przygraniczny umożliwiający współpracę zagraniczną (i transgraniczną i międzynarodową); • atrakcyjne położenie województwa (stolica województwa Wrocław to jedyne miasto metropolitalne „promieniujące” zarówno na południową jak i na zachodnią część Polski i jedyne miasto metropolitalne, które jest „bramą” zarówno do południowej, jak i do zachodniej części Europy); • bardzo dobry wizerunek Wrocławia, międzynarodowa rozpoznawalność miasta; • ofensywność i odwaga władz	<ul style="list-style-type: none"> • duże zróżnicowanie województwa pod względem ekonomiczno-społecznym; • zły stan dróg w województwie, zły stan infrastruktury kolejowej; • „syndrom Ziem Odzyskanych” (relatywnie niższe niż w innych regionach kraju poczucie wkorzenia i społeczno-kulturowej identyfikacji z regionem); • po 1945 roku świadomie zacierano „obcość kulturową” Dolnego Śląska, część materialnego dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska została bezpowrotnie zniszczona (niekiedy rozgrabiona, niekiedy metodycznie usunięta ze sfery publicznej na skutek decyzji polityczno-administracyjnych).

<p>samorządowych województwa i Wrocławia (np. starania o organizację wystawy EXPO, o zabiegi o wybór Wrocławia na siedzibę Rady Głównej Europejskiego Instytutu Technologicznego);</p> <ul style="list-style-type: none"> • duża liczba silnych i prężnych miast pozbawionych „kompleksu prowincji”. 	
---	--

1.2. Szanse i zagrożenia

OTOCZENIE KULTURY	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • postępujący wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców; • rosnąca atrakcyjność inwestycyjna województwa oraz ciągły napływ inwestorów zewnętrznych (z kraju i z zagranicy) do regionu; • zwiększające się możliwości finansowania inwestycji (również ze sfery kultury) zarówno ze źródeł zewnętrznych (unijnych), jak i wewnętrznych; • wysoki poziom urbanizacji województwa umożliwiający kształtowanie się silnych podregionów kulturowych; • silne i aktywnie działające organizacje pozarządowe; • wysoka wartość tkanki architektonicznej, poniemieckiej (architektura mieszkalna, rezydencjonalna, pałacowo-parkowa i uzdrowiskowa, przemysłowa); • występowanie unikatowych zabytków i zespołów pałacowo-klasztornych o znaczeniu europejskim (np. kościoły w Jaworze, Świdnicy i Miliczu, zamek Książ, piastowski zamek Bolków). 	<ul style="list-style-type: none"> • antagonizmy wewnątrzwojewódzkie; • antagonizm i dysfunkcjonalna rywalizacja między Wrocławiem a mniejszymi ośrodkami miejskimi; • relatywnie niski poziom integracji społecznej województwa (groźba ujawniania się społecznego zróżnicowania pod postacią społecznych nierówności); • koncentracja środków inwestycyjnych na inwestycje związane bezpośrednio z Euro 2012 (kosztem innych obszarów inwestowania); • ludność Dolnego Śląska stworzyła społeczny konglomerat, lecz nie zdołała stworzyć konglomeratu kulturowego.

2. Obszar analizy – kultura

2.1. Słabe i mocne strony

KULTURA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • występowanie wielu silnych i aktywnych ośrodków kulturalnych w województwie, „kulturowa policentryczność”; • bogate zasoby kadrowe zaangażowane w rozwój kultury w województwie; • aktywność instytucji kultury w nawiązywaniu współpracy międzynarodowej w obszarze kultury; • kooperacja kulturalna dolnośląskich gmin (wiele <i>inicjatyw wspólnych</i>, angażujących kilka miast dolnośląskich); • sprawność instytucji kultury i samorządów w pozyskiwaniu środków z funduszy unijnych na realizację działań z obszaru kultury; • bogata infrastruktura związana z kulturą (w tym występowanie teatrów i instytucji muzycznych poza stolicą województwa); • stosunkowo wysoka frekwencja na wydarzeniach artystyczno-kulturalnych; • stosunkowo dobry, na tle innych województw potencjał instytucjonalno-organizacyjny kultury; • stosunkowo wysokie, na tle innych województw nakłady na kulturę; • imponujące tradycje artystyczne, zwłaszcza Wrocławia (min. Teatr Laboratorium J. Grotowskiego, Wrocławski Teatr Pantomimy Henryka Tomaszowskiego, Galeria Permafo Andrzeja Lachowicza i Natalii LL); • bogate tradycje kultury niezależnej, rozwijającej się oddolnie i w oderwaniu od oficjalnych instytucji kultury (Pomarańczowa Alternatywa); • liczne środowisko twórców; • bogata i rozpoznawalna oferta kulturalna województwa; • występowanie dużej liczby cyklicznych imprez kulturalnych o zasięgu krajowym i międzynarodowym; 	<ul style="list-style-type: none"> • dominacja Wrocławia na mapie kulturalnej Dolnego Śląska; • w żadnym wymiarze/ aspekcie kultury województwo dolnośląskie nie jest niekwestionowanym krajowym liderem; trudno wskazać na obszar, który mógłby być kulturalną specjalnością województwa lub kołem zamachowym rozwoju kultury w województwie; • niski, na tle innych województw potencjał kulturotwórczy (liczba szkół artystycznych, studentów i absolwentów); • (relatywnie duży) potencjał instytucjonalno-organizacyjny kultury w województwie dolnośląskim nie jest – na dzień dzisiejszy - wystarczająco efektywnie wykorzystany; • brak środków finansowych na promocję i dystrybucję wydarzeń kulturalnych (budżety wielu imprez wystarczają tylko na pokrycie kosztów organizacji i wynagrodzeń dla artystów); • zły stan techniczny wielu zabytków, głównie rezydencjonalnych, obniżający ich atrakcyjność turystyczną jako walorów krajoznawczych; • niezadowalający stan techniczny obiektów, w których znajdują się instytucje kultury; • wysoka liczba obiektów niedostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich; • stosunkowo mało przykładów/ przejawów amatorskiej twórczości artystycznej; • trudno na razie mówić o <i>kulturze</i> Dolnego Śląska; mieszkańcy województwa napływający na Dolny Śląsk z różnych regionów kraju i Europy (a także autochtoni) nie stworzyli

<ul style="list-style-type: none"> występowanie licznych szlaków historycznych i kulturowych; zdolność przyciągania artystów. 	<p>z elementów własnych kultur nowej jakości, zarazem duża ich część nie kultywuje wzorów kulturowych swoich przodków.</p>
---	--

2.2. Szanse i zagrożenia

KULTURA	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> występowanie różnorodnych kultur narodowych i wyznaniowych (Polacy, Ukraińcy, Łemkowie, Romowie, Niemcy); wzrost unijnych środków finansowych na inwestycje związane z kulturą (w tym zwłaszcza na inwestycje w szeroko rozumiany kapitał ludzki i na inwestycje związane z ochroną dziedzictwa narodowego); część inwestycji zaplanowanych w związku z przygotowaniem do Euro 2012 będzie mogło być w przyszłości wykorzystywanych na cele kulturalne; inwestycje w infrastrukturę kulturalną (np. Wieloletni Program Inwestycyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013 realizowany przez Samorząd Województwa). 	<ul style="list-style-type: none"> problemy z zapewnieniem ciągłości najlepszych tradycji artystycznych województwa (np. sytuacja Wrocławskiego Teatru Pantomimy po śmierci H. Tomaszewskiego); groźba skostnienia cyklicznych imprez o długiej tradycji; oczekiwania finansowe i organizacyjne oraz „bezradność adaptacyjna” twórców kultury; ewolucja instytucji kultury w kierunku instytucji podporządkowanych „logice socjalnej”, nie zaś „logice efektywnościowej”; traktowanie (np. przez część organizacji pozarządowych) środków finansowych przeznaczonych na wspieranie kultury i jej rozwoju jako środków redystrybuowanych w „logice miękkiego finansowania”, tzn. rozdzielanych raczej w oparciu o kryteria administracyjno-formalne niż w oparciu o kryteria merytoryczne; partykularyzm animatorów kultury; komercjalizacja kultury; unifikacja kulturowa; wypieranie kultury wysokiej przez kulturę popularną; obniżanie się dostępności kultury (przede wszystkim z powodów ekonomicznych); obniżanie się aspiracji kulturalnych mieszkańców województwa; „drenaż” środowisk artystycznych (np. przez Warszawę), w rezultacie – „migracje” wybitnych twórców poza województwo dolnośląskie; niska wyrazistość województwa pod

względem kultury – brak sprofilowania traktowanego jako „kulturalna specjalność regionu”;

- finansowanie kultury ze środków unijnych jest dla kultury szansą, zarazem zaś biurokracja unijna stanowi dużą barierę dostępową do tychże środków;
- w województwie dolnośląskim trudno jest wyodrębnić regiony etnograficzne, w których nadal żyje i rozwija się kultura ludowa;
- na terenie województwa dolnośląskiego znajduje się największe w Polsce zagęszczenie obiektów zabytkowych; w najbliższych dziesięcioleciach ich liczba będzie wzrastać (na listę dziedzictwa narodowego zostaną wpisane kolejne przykłady architektury przemysłowej, mieszkaniowej itd.), sytuacja ta oznacza, że Dolny Śląsk będzie potrzebował coraz większych nakładów na ochronę materialnego dziedzictwa kulturowego;
- duża liczba zabytków znajdujących się na obszarze Dolnego Śląska jest obiektami świeckimi, nie kojarzącymi się w potocznym odbiorze społecznym z zabytkami, często ich status własnościowy jest nieuregulowany; oba te fakty zwiększają prawdopodobieństwo, że będą one dalej niszczyć bez należytej opieki.

CZEŚĆ TRZECIA – STRATEGICZNE OBSZARY DZIAŁAŃ

1. Misja i wizja rozwoju kultury

Odnosząc się do pozytywnej specyfiki województwa, opierając się na potencjale jego kultury oraz biorąc pod uwagę uwarunkowania jego rozwoju można przyjąć, że misja Dolnego Śląska to:

- obszar, w którym kultura czerpie inspirację i siłę z **wielości wzorów kulturowych**;
- miejsce **kreacji nowych treści kulturowych**;
- miejsce, w którym kultura służy podnoszeniu **społecznej integracji** mieszkańców województwa i zwiększaniu **poczucia identyfikacji** z regionem; („jedność w różnorodności”).

W świetle uwarunkowań i dotychczasowych analiz zawartych w diagnozie stanu kultury oraz jego bilansu przyjmujemy, że kulturalny wizerunek województwa dolnośląskiego w perspektywie 25 lat to...

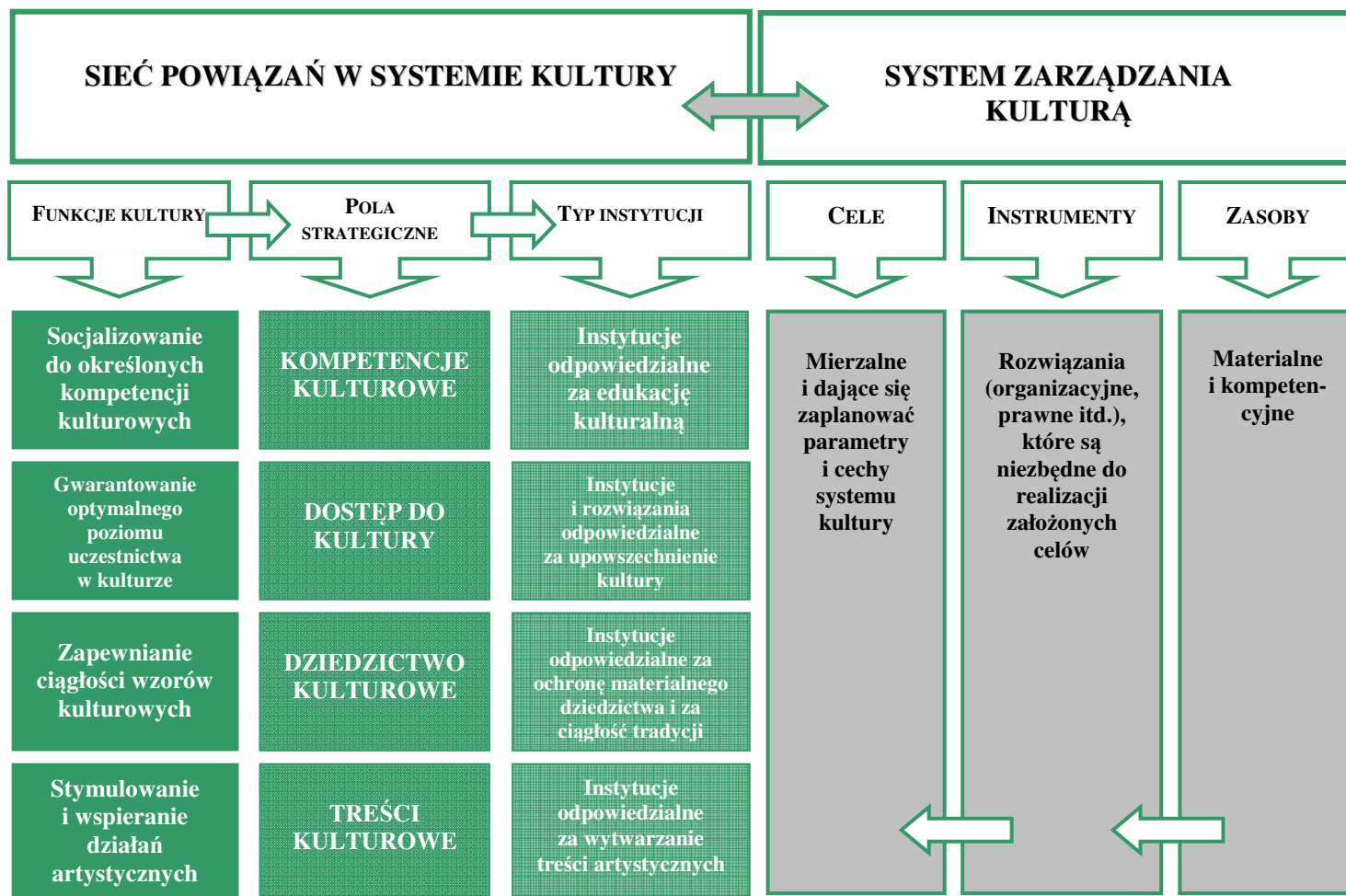
1. miejsce, w którym panuje dogodny klimat dla wszelkich inicjatyw artystycznych i kulturalnych, które **nawiązują do tradycji otwartości, tolerancji społeczno-kulturowej Dolnego Śląska**;
2. miejsce, w którym wspierane są najbardziej **bezkompromisowe i odważne** inicjatywy kulturalne, również te o **dużym ładunku krytycznym**;
3. miejsce **twórczych spotkań** wielu kultur narodowych i wielu tradycji artystycznych;
4. pomost między kulturą polską a kulturą europejską i światową, „**okno na świat**” dla polskich twórców.

2. Model systemu kultury

Punktem wyjścia do zdefiniowania pól strategicznych dla rozwoju kultury w województwie dolnośląskim było opracowanie sieci powiązań w ramach systemu kultury obejmującej min. cztery podstawowe funkcje kultury, do których należy:

1. socjalizowanie do określonych kompetencji kulturowych (umożliwiających później uczestnictwo w kulturze);
2. gwarantowanie optymalnego i satysfakcjonującego poziomu uczestnictwa w kulturze (dzięki nabytym kompetencjom i dzięki odpowiedniemu zarządzaniu dostępnością do treści kultury);
3. zapewnianie ciągłości wzorów kulturowych (zarówno w odniesieniu do kultury materialnej jak i w odniesieniu do kultury niematerialnej);
4. stymulowanie i wspieranie działań artystycznych.

Rysunek 1. Model systemu kultury

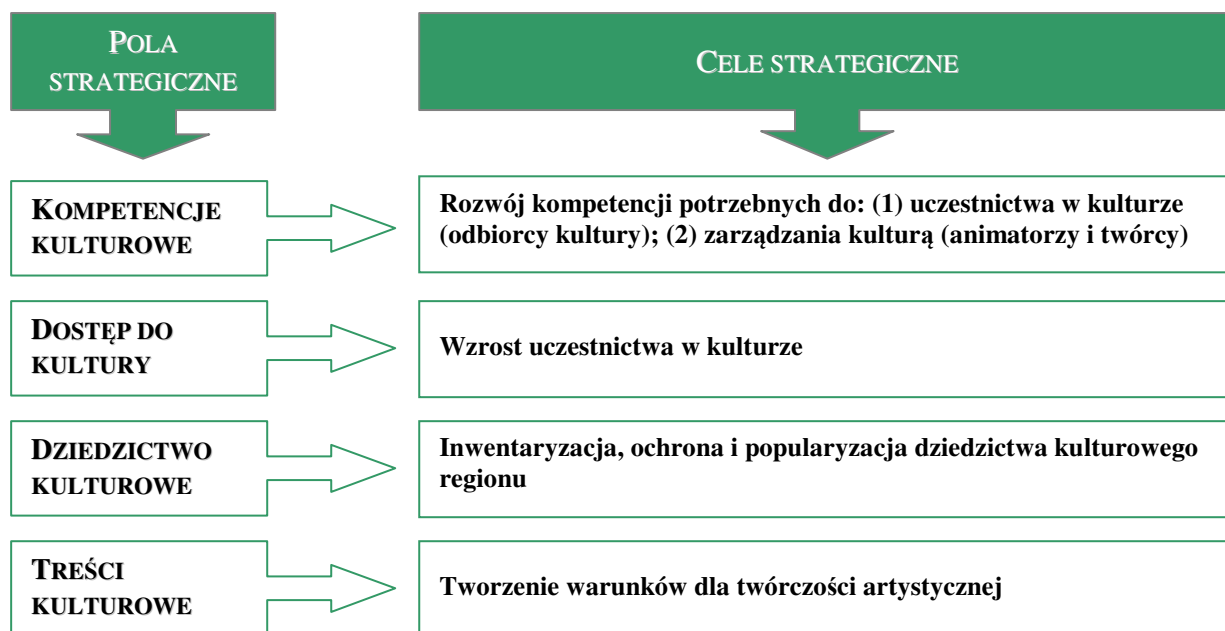

Tak rozumiane funkcje kultury przekładają się na cztery obszary priorytetowe związane z rozwojem kultury w województwie (lewa strona powyższego schematu): (1) kompetencje kulturowe, (2) dostęp do kultury, (3) dziedzictwo kulturowe oraz (4) treści kulturowe. Wspomnianym polom strategicznym odpowiadają określone, mniej albo bardziej ściśle przypisane do nich „instytucje”, przy czym należy podkreślić, że termin ten oznacza nie tylko instytucje kultury, ale także inne podmioty prowadzące działalność związaną w obszarze kultury, (np. szkoły, organizacje pozarządowe, związki i stowarzyszenia twórców itp.). Oczywiście, w praktyce często nie będzie możliwy i jednoznaczny podział oparty na specjalizacji zadań poszczególnych instytucji kultury. Większość z nich realizuje bowiem równocześnie kilka funkcji wynikających z różnych pól strategicznych.

Druga część (prawa strona) powyższego schematu dotyczy zarządzania systemem kultury. Przez zarządzanie systemem kultury należy rozumieć przede wszystkim formułowanie określonych celów (mierzalnych i realnych). Po wtóre, na owe zarządzanie składa się generowanie/ zapewnianie instrumentów mających służyć realizacji wyznaczonych celów (rozumianych tu przede wszystkim jako określone rozwiązania organizacyjne). Wspomniane instrumenty muszą jednakże znajdować swoje oparcie w zasobach (materialnych i kompetencyjnych). Pozyskiwanie i planowanie zasobów jest w powyższym schemacie trzecim podstawowym aspektem zarządzania kulturą.

3. Cele strategiczne, cele szczegółowe i kierunki działań

Na podstawie diagnozy oraz analizy bilansu stanu kultury – relacji pomiędzy wewnętrznymi i zewnętrznymi czynnikami związanymi z rozwojem województwa w obrębie czterech pól strategicznych ustalono: cztery główne cele strategiczne, odpowiadające im cele szczegółowe oraz kierunki działań ukierunkowane na osiągnięcie założonej wizji.

Rysunek 2. Pola strategiczne i cele strategiczne

3.1. Pole strategiczne 1 – Kompetencje kulturowe

Uzasadnienie celu:

1. brak lub niedostateczne kompetencje kulturowe są jedną z kluczowych barier uczestnictwa w kulturze;
2. inwestowanie w kompetencje menedżerów kultury i twórców jest niezbędne dla wykorzystania możliwości środowisk twórczych oraz infrastruktury służącej kulturze.

POLE STRATEGICZNE 1	CEL STRATEGICZNY	CELE SZCZEGÓŁOWE	KIERUNKI DZIAŁAŃ
KOMPETENCJE KULTUROWE	Rozwój kompetencji potrzebnych do: (1) uczestnictwa w kulturze (odbiorcy kultury); (2) zarządzania kulturą (animatorzy i twórcy)	1. Wsparcie działań instytucji nauki i kultury pełniących funkcje edukacyjne i kulturotwórcze.	<ol style="list-style-type: none"> i. Tworzenie programów edukacji kulturalnej (na wszystkich szczeblach nauczania); ii. Współdziałanie podmiotów zajmujących się edukacją kulturalną dzieci i młodzieży oraz budowanie wspólnej oferty edukacyjnej, a także podejmowanie wspólnych działań promocyjnych.
		2. Wzmocnienie edukacji pozaszkolnej w zakresie kształtowania kompetencji kulturowych dzieci i młodzieży.	<ol style="list-style-type: none"> i. Tworzenie programów pozaszkolnej edukacji kulturalnej (na wszystkich szczeblach nauczania).
		3. Edukacja w sferze zarządzania kulturą osób administrujących kulturą w regionie.	<ol style="list-style-type: none"> i. Organizowanie szkoleń i projektów edukacyjnych adresowanych do animatorów kultury, w tym także seminariów i sesji ukierunkowanych na wymianę doświadczeń osób zarządzających kulturą w regionie.
		4. Edukacja środowisk twórczych w zakresie radzenia sobie w nowych warunkach rynkowych.	<ol style="list-style-type: none"> i. Poszerzanie programów szkolnictwa artystycznego o elementy wiedzy z dziedziny przedsiębiorczości i prawa autorskiego; ii. Organizowanie szkoleń i warsztatów dla środowisk twórczych w zakresie radzenia sobie w nowych warunkach organizacyjno-prawnych, w tym tworzenie dla nich miejsc doradztwa i konsultacji.

3.2. Pole strategiczne 2 – Dostęp do kultury

Uzasadnienie celu:

1. uczestnictwo w kulturze jest inwestowaniem w kapitał ludzki; wysoki poziom kapitału ludzkiego zwiększa szanse rozwoju województwa;
2. wysoki poziom uczestnictwa w kulturze stymuluje jej dalszy rozwój;
3. ciągłość tradycji ruchu amatorskiego jest przejawem atrakcyjności kulturalnej i turystycznej regionu.

POLE STRATEGICZNE 2	CEL STRATEGICZNY	CELE SZCZEGÓŁOWE	KIERUNKI DZIAŁAŃ
DOSTĘP DO KULTURY	Wzrost uczestnictwa w kulturze	1. Modernizacja i uzupełnianie materialnej infrastruktury kulturalnej Dolnego Śląska.	<ol style="list-style-type: none"> i. Remonty obiektów infrastruktury kulturalnej; ii. Budowa nowych obiektów infrastruktury kulturalnej; iii. Modernizacja na potrzeby efektywniejszego wykorzystania obiektów na cele kulturalne; iv. Poprawa estetyki obiektów kulturalnych; v. Projektowanie (części) inwestycji zaplanowanych z myślą o Euro 2012 w taki sposób, by mogły być one wykorzystywane również na cele kulturalne.
		2. Wspieranie inicjatyw, które mają szansę na instytucjonalne wcorzenie [które mają szansę przerodzić się w cykliczne wydarzenia kulturalne].	<ol style="list-style-type: none"> i. System zachęt i ułatwień dla organizatorów/ animatorów kultury mających na celu przekonywanie do organizowania imprez cyklicznych.
		3. Tworzenie nowych, oryginalnych i atrakcyjnych dla odbiorców form upowszechniania treści artystycznych.	<ol style="list-style-type: none"> i. Wspieranie idei „mobilnej kultury”; ii. Wspieranie wszelkich inicjatyw, które zmierzają do twórczego, innowacyjnego wykorzystania do upowszechniania treści artystycznych Internetu.
		4. Wspieranie inicjatyw, które nakierowane są na aktywizację tych segmentów ludności, które odznaczają się niskim poziomem uczestnictwa w kulturze.	<ol style="list-style-type: none"> i. Wspieranie odważnych, nietypowych i niszowych inicjatyw kulturalnych; ii. Wspieranie inicjatyw kulturalnych nakierowanych na „nowe publiczności”; iii. Wspieranie inicjatyw o znamionach sztuki publicznej.
		5. Budowa policentrycznej kulturalnej mapy województwa dolnośląskiego.	<ol style="list-style-type: none"> i. Wspieranie inicjatyw, które mają charakter „sieciowy” i policentryczny [które są zlokalizowane w kilku-kilkunastu miejscowościach]; ii. Wspieranie inicjatyw, które oparte są na kooperacji wielu podmiotów/ partnerów;

			<p>iii. Wspieranie inicjatyw interdyscyplinarnych i interśrodowiskowych, które pomyślane są jako wspólne inicjatywy różnych środowisk artystycznych lub (i) jako wspólne inicjatywy np. środowisk twórczych i środowiska naukowego.</p>
		<p>6. Tworzenie warunków sprzyjających uczestnictwu w kulturze osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym osób niepełnosprawnych).</p>	<p>i. Zwiększanie dostępności do obiektów instytucji kultury dla osób niepełnosprawnych poprzez niwelowanie barier architektonicznych;</p> <p>ii. Usuwanie barier ekonomicznych i organizacyjnych utrudniających uczestnictwo w kulturze;</p> <p>iii. Docieranie z ofertą kulturalną do miejsc ubogich w infrastrukturę kulturalną (tzw. „mobilna kultura”).</p>

3.3. Pole strategiczne 3 – Dziedzictwo kulturowe

Uzasadnienie celu:

1. wizerunek Dolnego Śląska jako województwa o bogatym i unikalnym dziedzictwie kulturowym podnosi jego atrakcyjność turystyczną, a tym samym przyczynia się do zwiększenia przychodów z turystyki i do powstawania nowych miejsc pracy w sektorze turystyczno-usługowym;
2. upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym województwa sprzyja integracji jego mieszkańców i poczuciu dumy z miejsca, w którym żyją;
3. należyta troska i szacunek dla historii przez i żyjących tu mniejszości umacnia pozytywny wizerunek regionu.

POLE STRATEGICZNE 3	CEL STRATEGICZNY	CELE SZCZEGÓŁOWE	KIERUNKI DZIAŁAŃ
DZIEDZICTWO KULTUROWE	Inwentaryzacja, ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu	1. Inwentaryzacja i dokumentacja materialnego dziedzictwa kulturowego.	<ul style="list-style-type: none"> i. Rozbudowa zasobów bibliotecznych; ii. Rozbudowa zbiorów muzealnych; iii. Wspieranie i promowanie działań mających na celu tworzenie ogólnodostępnych elektronicznych baz danych o dziedzictwie kulturowym regionu.
		2. Wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu w celu podniesienia atrakcyjności turystycznej województwa.	<ul style="list-style-type: none"> i. Tworzenie szlaków turystyki kulturalnej, edukacyjnej.
		3. Inicjowanie i wspieranie wszelkich działań nakierowanych na ochronę i rewitalizację materialnego dziedzictwa kulturowego regionu.	<ul style="list-style-type: none"> i. Wspieranie działań nakierowanych na poprawę bezpieczeństwa i zabezpieczania obiektów zabytkowych; ii. Opieka nad dorobkiem kulturowym mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych z terenu województwa (tzw. nowych segmentów rynkowych); iii. Wspieranie i promowanie tożsamości kulturalnych mniejszości etnicznych („pielęgnować różnorodność kulturową, nie dopuszczając jednocześnie by kultura stała się wymiarem społecznych nierówności”).

3.4. Pole strategiczne 4 – Treści kulturowe

Uzasadnienie celu:

1. potencjał środowisk twórczych jest ważnym zasobem województwa; wspieranie twórców może przyczynić się do wykorzystania kreatywności tych środowisk zarówno w działalności publicznej jak i gospodarczej, a tym samym do zwiększenia atrakcyjności województwa i powstawania nowych miejsc pracy.

POLE STRATEGICZNE 4	CEL STRATEGICZNY	CELE SZCZEGÓŁOWE	KIERUNKI DZIAŁAŃ
TREŚCI KULTUROWE	Tworzenie warunków dla twórczości artystycznej	1. Wspieranie imprez, które mają charakter międzynarodowych spotkań artystycznych/ kulturalnych i które są przejawem współpracy międzynarodowej.	<ol style="list-style-type: none"> i. Wspieranie międzynarodowej wymiany stypendialnej; ii. Wspieranie międzynarodowych projektów artystycznych.
		2. Wspieranie imprez promujących młodą sztukę i pomagających artystom z młodego pokolenia zaistnieć na arenie międzynarodowej.	<ol style="list-style-type: none"> i. Wspieranie debiutów artystycznych; ii. Podejmowanie działań ułatwiających uczestnictwo młodych artystów w renomowanych imprezach i wydarzeniach artystycznych poza granicami kraju.
		3. Aktywizacja środowisk twórczych.	<ol style="list-style-type: none"> i. Nowoczesny system stypendialny; ii. Premiowanie tych inicjatyw, które są finansowane z wielu źródeł (na zasadzie „montażu finansowego”).
		4. Podnoszeniu ładu przestrzennego i jakości życia obywateli poprzez sztukę użytkową.	<ol style="list-style-type: none"> i. Wspieranie wszelkich inicjatyw obliczonych na podnoszenia wartości estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej i obiektów użyteczności publicznej dzięki wykorzystaniu nowoczesnego projektowania w zakresie wzornictwa.

CZEŚĆ CZWARTA – WDRAŻANIE I MONITORING STRATEGII

1. System wdrażania Strategii sektorowej

Wymogiem przy budowaniu dokumentu strategicznego jest opracowanie wewnętrznego systemu jego wdrażania, monitoringu i ewaluacji postępów w osiąganiu celów, a w konsekwencji ustalonej wizji. Wszystkie działania podejmowane w ramach wdrażania i monitoringu Strategii mają na celu korygowanie ewentualnych nieprawidłowości i zaburzeń.

System wdrażania, monitoringu i ewaluacji postępów realizacji celów zawartych w Strategii obejmować będzie podsystem instrumentów wdrażania, podsystem zbierania i selekcjonowania informacji, podsystem oceny i interpretacji zgromadzonego materiału ilościowego oraz jakościowego, a także potencjalne źródła finansowania.

Niniejsza Strategia sektorowa opracowana została w spójności do następujących krajowych i wojewódzkich dokumentów strategicznych:

- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020;
- Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r.;
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego;
- Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego;
- Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego 2007-2011.

W załączniku do niniejszego materiału zawarta została analiza spójności pól i celów strategicznych Strategii sektorowej z ustaleniami strategicznymi zapisanymi w wyżej wymienionych dokumentach.

1.1. Podmioty odpowiedzialne za wdrażanie

Opieka nad kulturą i ochrona jej dóbr jest ustawowym obowiązkiem administracji publicznej wszystkich szczebli. Zadanie to realizowane jest przez tworzenie własnych jednostek organizacyjnych – instytucji kultury - wykonujących w imieniu państwa to zadanie lub przez zlecenie go innym podmiotom. Instytucją odpowiedzialną za wdrażanie „Strategii sektorowej - załącznik do Strategii rozwoju województwa dolnośląskiego do 2020 r. w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego” jest Zarząd Województwa Dolnośląskiego, który wykonuje zadania przy pomocy odpowiednich wydziałów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, w tym wypadku Wydział Kultury.

Dokument nadrzędny wobec strategii sektorowej wdrażany jest poprzez Zespół ds. Wdrażania Strategii (ZW-SRWD) w składzie:

- Marszałek Województwa Dolnośląskiego;
- Przewodniczący Komisji Polityki Rozwoju Regionalnego i Gospodarki Sejmiku Województwa Dolnośląskiego,
- Dyrektorzy wybranych wydziałów Urzędu Marszałkowskiego,
- Sekretarz Zespołu ds. Wdrażania Strategii;
- Ekspert ds. planowania strategicznego.

Oprócz tego, Marszałek Województwa Dolnośląskiego zaprasza do prac w Zespole, w zależności od potrzeb:

- dyrektorów jednostek organizacyjnych, działających w regionie;
- przedstawicieli partnerów.

Biorąc pod uwagę strukturę Zespołu ds. Wdrażania Strategii (ZW-SRWD) zawartą w Strategii rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r. należy przyjąć, że Dyrekcja Wydziału Kultury będzie organem odpowiedzialnym przed Zespołem za wdrażanie strategii sektorowej w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego. Oprócz funkcji koordynującej Wydział Kultury będzie również nadzorował i wprowadzał ewentualne korekty do strategii.

Efektywna realizacja Strategii sektorowej uzależniona będzie jednak od dobrej woli i zaangażowania jej adresatów, a więc jednostek samorządów terytorialnych i jednostek organizacyjnych tych samorządów wykonujących zadania z zakresu kultury, środowisk twórczych, organizacji pozarządowych, fundacji i stowarzyszeń prowadzących działalność związaną z kulturą oraz innych instytucji z sektora finansów publicznych – przede wszystkim szkół wszystkich szczebli.

Zarząd Województwa Dolnośląskiego, poprzez Wydział Kultury oraz wojewódzkie instytucje kultury, podejmował będzie działania koordynujące, inicjował przedsięwzięcia mające na celu współpracę podmiotów działających na rzecz kultury, promował dobre praktyki. Raz na dwa lata organizowane będzie forum, którego celem będzie podsumowanie kolejnych etapów realizacji, wymiana doświadczeń oraz dyskusja nad kolejnymi etapami.

1.2. Monitoring

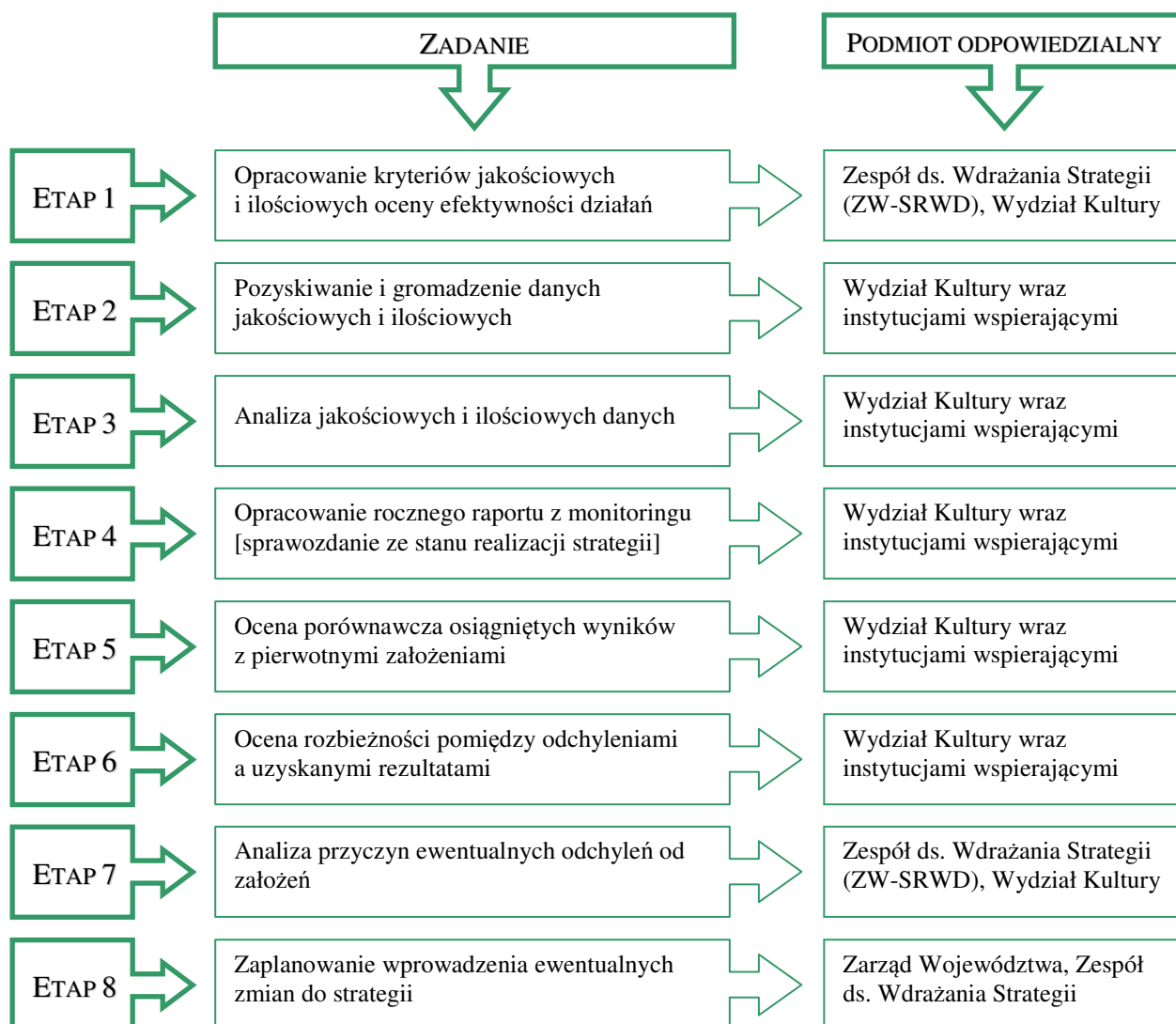
Monitoring jest niezbędnym elementem składowym każdej strategii, od niego zależy bowiem profesjonalne jej wdrożenie. Bez odpowiedniej kontroli procesu implementacji realizacja strategii mogłaby się nie powieść. Głównym celem monitoringu jest zapewnienie zgodności efektów końcowych strategii sektorowej z wcześniej zatwierdzonymi założeniami. Dobrze funkcjonujący system monitoringu pozwala na wcześniejsze wykrycie zagrożeń związanych z prawidłową i terminową realizacją strategii w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego. Pozwala stwierdzić stopień osiągnięcia założonych celów, korektę przyjętych założeń i zastosowanie najlepszych rozwiązań.

Innymi słowy, celem monitoringu jest uzyskanie skwantyfikowanych danych pozwalających odpowiedzieć na pytanie o wzrost stopnia osiągania celów założonych w strategii sektorowej. Konieczne jest więc opracowanie wskaźników, które stanowią będą podstawę do oceny stopnia realizacji celów strategicznych i możliwości urzeczywistnienia nakreślonej wizji. Sam proces monitorowania polegać będzie na przyglądaniu się zmianom, jakie zachodzą w wyniku realizacji celów poprzez podejmowane inicjatywy określone w kierunkach działań. Kolejnym krokiem będzie szczegółowa analiza zebranych danych i opracowanie raportów z monitoringu.

Organami monitorującymi będą, oprócz Wydziału Kultury Urzędu Marszałkowskiego dwie wojewódzkie instytucje kultury – Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu oraz Dolnośląska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu. Te instytucje wspierające będą opowiadały za monitoring (gromadzenie danych, analiza raportów z przebiegu realizacji), raportowanie o procesach i uwarunkowaniach realizacyjnych strategii, a także pozyskiwanie brakujących danych istotnych dla oceny realizacji strategii.

Podstawowym źródłem danych, na których będzie się opierał monitoring będzie Główny Urząd Statystyczny i Urząd Statystyczny we Wrocławiu oraz dane pozyskane w wyniku prowadzonych badań ankietowych (samodzielnie przez Wydział Kultury i instytucje wspierające lub za pośrednictwem wyspecjalizowanej agencji badawczej) w jednostkach samorządu terytorialnego i instytucjach kultury.

Poniższy schemat ilustruje poszczególne etapy monitoringu z uwzględnieniem zadań w ramach poszczególnych etapów.

Rysunek 3. Schemat etapów monitoringu strategii

1.3. Wskaźniki monitoringu

Niniejszy rozdział zawiera listy wskaźników do monitoringu realizacji kierunków działań wynikających z przyjętych celów strategicznych. Zaproponowane wskaźniki odnoszą się do działań podejmowanych na terenie województwa dolnośląskiego.

WSKAŹNIKI – POLE STRATEGICZNE 1

KOMPETENCJE KULTUROWE

Rozwój kompetencji potrzebnych do: (1) uczestnictwa w kulturze (odbiorcy kultury); (2) zarządzania kulturą (animatorzy i twórcy)

- liczba realizowanych programów edukacji kulturalnej w instytucjach kultury;
- liczba uczestników programów edukacji kulturalnej w instytucjach kultury;
- liczba szkoleń adresowanych do osób zarządzających kulturą, instruktorów i animatorów, organizowanych przez wojewódzkie instytucje kultury;
- liczba szkół objętych programami autorskimi;
- liczba seminariów i sesji ukierunkowanych na wymianę doświadczeń osób zarządzających kulturą w regionie;
- liczba szkoleń i warsztatów adresowanych do środowisk twórczych w zakresie radzenia sobie w nowych warunkach rynkowych;
- liczba nowopowstałych miejsc doradztwa i konsultacji dla środowisk twórczych.

WSKAŹNIKI – POLE STRATEGICZNE 2

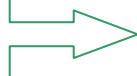
DOSTĘP DO KULTURY

Wzrost uczestnictwa w kulturze

- liczba nowopowstałych obiektów służących kulturze;
- liczba obiektów infrastruktury kulturalnej poddanych modernizacji.
- liczba obiektów infrastruktury kulturalnej dostosowanych dla potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich;
- liczba imprez kulturalnych mających charakter cykliczny;
- liczba imprez kulturalnych, które są zlokalizowane w kilku miastach województwa;
- liczba imprez kulturalnych, które są efektem współpracy różnych środowisk;
- liczba programów tworzonych na rzecz środowisk marginalizowanych;
- liczba uczestników programów na rzecz środowisk marginalizowanych;
- liczba zwiedzających muzea i galerie;
- liczba widzów w teatrach;
- liczba widzów w kinach;
- liczba słuchaczy w instytucjach muzycznych;
- liczba czytelników w bibliotekach;
- liczba wystaw w muzeach i galeriach;
- liczba przedstawień teatralnych;
- liczba seansów kinowych;
- liczba koncertów w instytucjach muzycznych.

WSKAŹNIKI – POLE STRATEGICZNE 3

**DZIEDZICTWO
KULTUROWE**

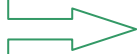
Inwentaryzacja, ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu

- liczba zbiorów muzealnych;
- wielkość księgozbioru bibliotek;
- liczba zweryfikowanych obiektów zabytkowych;
- liczba obiektów w ewidencji zabytków;
- liczba obiektów objętych ochroną konserwatorską (z wyłączeniem ochrony ustalonej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego);
- wydatki publiczne województwa śląskiego na ochronę i konserwację zabytków;
- liczba inicjatyw popularyzujących dziedzictwo kulturowe i jego ochronę;
- liczba internetowych baz danych z zakresu dziedzictwa kulturowego prowadzonych przez podmioty publiczne;
- liczba szlaków kulturowych i edukacyjnych;
- liczba zabytków posiadających elektroniczne zabezpieczenia przeciwpożarowe;
- liczba prac magisterskich i licencjackich poświęconych dziedzictwu kulturowemu;
- liczba publikacji dotyczących dziedzictwa kulturowego;
- liczba stowarzyszeń, organizacji itp., działających na rzecz opieki nad zabytkami;
- liczba inicjatyw kulturalnych podejmowanych przez stowarzyszenia mniejszości narodowych, etnicznych;
- liczba nowo zarejestrowanych stowarzyszeń mniejszości narodowych, etnicznych;
- liczba odrestaurowanych zabytków kultury materialnej narodów i grup etnicznych zamieszkujących w przeszłości i dzisiaj obszar Dolnego Śląska;
- liczba stałych ekspozycji poświęconych tematycznie dorobkowi kulturalnemu mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych;
- liczba niestałych ekspozycji poświęconych tematycznie dorobkowi kulturalnemu mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych;
- liczba projektów badawczych i dokumentacyjnych dotyczących dziedzictwa narodowego mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych;
- liczba obiektów oddanych w użytkowanie członkom mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych.

WSKAŹNIKI – POLE STRATEGICZNE 3

TREŚCI
KULTUROWE

Tworzenie warunków dla twórczości artystycznej

- liczba międzynarodowych imprez kulturalnych mających charakter międzynarodowych spotkań artystycznych;
- liczba imprez skierowanych do młodych artystów;
- liczba przyznanych nagród i stypendiów artystom z Dolnego Śląska;
- liczba szkół artystycznych i kierunków na wszystkich szczeblach edukacji;
- liczba uczniów i studentów kształcących się w szkołach artystycznych;
- liczba szkół kształcących w zakresie sztuki użytkowej;
- liczba podjętych inicjatyw, które ukierunkowane były na podniesienie wartości estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej (w tym obiekty publiczne) dzięki wykorzystaniu nowoczesnego projektowania w zakresie wzornictwa.

1.4. Ewaluacja

W szerokim aspekcie ewaluacja dotyczy realizacji strategii oraz jej wpływu na wszelkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego. Ewaluacja musi także odpowiadać na pytanie, w jakim stopniu strategia sektorowa rozwiązuje realne problemy regionu i jego społeczności. W wąskim aspekcie ewaluacja koncentruje się na realizacji poszczególnych elementów strategii sektorowej, przy czym kryteriami oceny zapisów strategii są:

- wskaźniki realizacji celów i zadań strategii,
- rozwiązywanie problemów (wyzwań przyjętych w strategii),
- realizacja wizji rozwoju regionu (według przyjętych składników wizji).

Ewaluacja działań wynikających ze strategii „Strategii sektorowej - załącznik do Strategii rozwoju województwa dolnośląskiego do 2020 r. w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego” będzie opierała się na trzech rodzajach ocen:

- ocena przed realizacją działań (ex ante) – ewaluację ex ante stosuje się przy ocenie sytuacji wyjściowej, czy i w jaki sposób strategia wpłynie na grupy docelowe, przyczyni się do poprawy sytuacji na Dolnym Śląsku;
- ocena w trakcie realizacji działań (ex tempore) – odpowiada na pytanie, czy przyjęte cele i podjęte w następstwie działania zmierzają w dobrym kierunku;
- ocena po realizacji działań (ex post) – ocena długoterminowego wpływu strategii na grupy docelowe, czy efekty wynikłe z zastosowania strategii są trwałe.

1.5. Raportowanie

Raportowanie jest narzędziem w procesie kompleksowego monitoringu strategii i stanowi ono podstawę do dalszych działań. Raporty monitorujące strategię zawierać będą wszelkie dane statystyczne pozyskane i zagregowane przez organy monitorujące (Wydział Kultury, Dolnośląska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu oraz Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu) strategię oraz analizy statystyczne i jakościowe wraz z wnioskowaniem i rekomendacjami na potrzeby kolejnych sprawozdań. Na ich podstawie dokonywana będzie ocena uzyskanych wyników w zestawieniu z założonymi celami strategicznymi.

W przypadku rozbieżności pozwoli to skorygować te działania, w których zaobserwowano odchylenia.

Raportowanie będzie się odbywało raz na dwa lata przez cały okres realizacji strategii sektorowej. Wszystkie raporty publikowane będą na stronach internetowych samorządu Województwa Dolnośląskiego.

2. Potencjalne źródła finansowania

Działania realizowane zgodnie ze „Strategią sektorową – załącznik do Strategii rozwoju województwa dolnośląskiego do 2020 r. w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego” finansowane będą z następujących źródeł:

1. budżety jednostek samorządu terytorialnego;
2. budżet państwa;
3. fundusze strukturalne;
4. fundacje i organizacje krajowe, zagraniczne i międzynarodowe wspierające kulturę - połączenie funduszy prywatnych i publicznych;
5. środki prywatne.

Zarządzanie ww. funduszami odbywa się przy pomocy odpowiednich procedur, które określają podział środków przeznaczonych na realizację określonych działań.

Tabela 2. Potencjalne źródła finansowania kierunków działań zawartych w Strategii sektorowej

ŹRÓDŁA	NARZĘDZIA I FORMY FINANSOWANIA
BUDŻETY JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO (WOJEWÓDZKIE, POWIATOWE, GMINNE)	<ul style="list-style-type: none"> • dotacje podmiotowe dla własnych jednostek organizacyjnych, • dotacje celowe na realizację zadań o specjalnym znaczeniu, • dotacje celowe inwestycyjne, • dotacje celowe na przedsięwzięcia kulturalne, • stypendia, • nagrody, • programy współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi.
	<p>BUDŻET MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO</p> <p>Dotacje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dotacje podmiotowe dla instytucji kultury, instytucji filmowych, wyższych szkół artystycznych, niepublicznych szkół i placówek oświatowo – wychowawczych, • dotacje celowe, • „Mecenat 2008”. <p>Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • „Promocja twórczości”, • „Rozwój infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego”, • „Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury”, • „Fryderyk Chopin”, • „Rozwój inicjatyw lokalnych”, • „Promocja polskiej kultury za granicą”, • „Promocja czytelnictwa”, • „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”, • „Patriotyzm jutra”, • „Znaki czasu”, • „Dziedzictwo kulturowe”, • „Herbert”, • „Gaude Polonia”, • „Młoda Polska”, • „Młodzi Menedżerowie Kultury”, <p>Inne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stypendia, • nagrody, • zapomogi.
	<p>BUDŻET MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ</p> <ul style="list-style-type: none"> • miejsca pamięci narodowej - program wycieczek edukacyjnych dla dzieci i młodzieży, • dotacje, • stypendia, • nagrody.
	<p>BUDŻET MINISTRA SPRAW ZAGRANICZNYCH</p> <ul style="list-style-type: none"> • program współpracy organów administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi, • dotacje, • stypendia, • nagrody.
	<p>BUDŻET MINISTRA PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Program Operacyjny Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2008-2013 (PO FIO).

FUNDUSZE UNII EUROPEJSKIEJ	FUNDUSZE STRUKTURALNE (EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO - EFRR, EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY - EFS)	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2007 – 2013, • Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (zwł. priorytet „Kultura i Dziedzictwo Kulturowe”), • Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 – 2013 (zwł. priorytety: Zatrudnienie i integracja społeczna, III. Wysoka jakość systemu oświaty, IX. Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, Aktywizacja obszarów wiejskich, • Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, • Program Operacyjny Pomoc Techniczna, • Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013, • Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej na lata 2007 - 2013, • Finansowany z EFS projekt „Lokalne Partnerstwo Społeczne”.
	PROGRAMY WSPÓLNOTOWE	<ul style="list-style-type: none"> • Kultura 2007 – 2013”, • „Europa dla Obywateli”, 2007 – 2013, • „Uczenie się przez całe życie” (sub-programy: „Comenius”, „Erasmus”, „Leonardo”, „Grundtvig”, „Jean Monnet Project (European Integration in Universities)”, • „Erasmus – Mundus”, • „Tempus IV”, • „Młodzież w działaniu 2007-2013”, • „Media 2007 – 2013, • „VII Program Ramowy”, • „eContentplus”, • „Leader” • „Salto – Youth”, • „eTwinning - Europejskie Partnerstwo Szkół”, • „Fundusz Polsko – Litewski”, • „ATLANTIS – program współpracy pomiędzy UE i USA w Dziedzinie Szkolnictwa Wyższego i Kształcenia Zawodowego (2006 - 2013)”, • „Program Współpracy Miedzy UE a Kanadą w Dziedzinie Szkolnictwa Wyższego i Kształcenia Zawodowego 2006 – 2013”, • „Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego 2008”, • Wsparcie inicjatyw współpracy kulturalnej - UE-Rosja.
	INICJATYWY WSPÓLNOTOWE	<ul style="list-style-type: none"> • EQUAL (zwł. projekt „W poszukiwaniu polskiego modelu ekonomii społecznej”).
FUNDUSZE KRAJÓW EUROPEJSKIEGO OBSZARU GOSPODARCZEGO (EOG): W RAMACH MECHANIZMU FINANSOWEGO EOG I NORWESKIEGO MECHANIZMU FINANSOWEGO (W LATACH 2004 – 2009)		
<ul style="list-style-type: none"> • Program Operacyjny dla wykorzystania środków finansowych w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego; • Bloki grantowe (Fundusz dla Organizacji Pozarządowych, Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy, Fundusz Wymiany Kulturalnej). 		
FUNDUSZE W RAMACH MECHANIZMU SZWAJCARSKIEGO (2006 – 2011)		
<ul style="list-style-type: none"> • zwłaszcza programy wymiany akademickiej, stypendia, partnerstwo, współpraca bliźniacza pomiędzy miastami i gminami, wspieranie międzynarodowych inicjatyw rozwoju. 		
FUNDUSZE RADY EUROPY		
<ul style="list-style-type: none"> • Program doskonalenia edukatorów Rady Europy – PESTALOZZI Programme”, • „Europejska Fundacja Młodzieży” - granty na międzynarodowe działania młodzieżowe. 		
FUNDUSZE POCHODZĄCE OD RZĄDÓW POSZCZEGÓLNYCH PAŃSTW: fundacje i organizacje krajowe, zagraniczne i międzynarodowe.		
<ul style="list-style-type: none"> • Fundacja Kronenberga, www.kronenberg.org.pl, • Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej, www.fwpn.org.pl, • Fundacja Wspomagania Wsi (m.in. „Folklor mojego regionu - historie ludzi i miejsc”), www.fww.org.pl, • Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, www.frse.org.pl, • Lokalne Projekty Kulturalne - program polsko-holenderski, www.nlembassy.pl, • Fundacja im. Stefana Batorego, (m.in. „Kultura bliska”, „To co wspólne, to co różne”) 		

- www.batory.org.pl/pis/index.utf8.htm,
  - Assembly of European Regions (AER), www.are-regions-europe.org,
  - Europa Nostra, www.europanostra.org,
  - Euro-Śródziemnomorska Fundacja Dialogu Kultur im. Anny Lindh, <http://www.euromedalex.org/En/AboutUs.htm>,
  - Fundacja Friedricha Eberta, www.feswar.org.pl,
  - Fundacja im. Róży Luksemburg, www.rls.pl,
  - Fundacja Konrada Adenauera, www.kas.pl,
  - Mama Cash – Fund for Women, www.mamacash.nl,
  - Program Town Twinning (Miasta Bliźniacze) - European Commission, Directorate-Generale for Education and Culture "Town-twinning sector", http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/index_en.htm,
  - Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki (International Visegrad Fund - IVF), www.visegradfund.org,
  - „Polsko – Niemiecka Współpraca Młodzieży”, <http://www.pnwm.org/html/index.php>,
  - Presidency Fund, www.presidencyfund.org/wcm/index.php,
  - Fundacja Kultury, www.fundajakultury.pl,
  - Fundacja "Cepelia" - Polska Sztuka i Rękodzieło, www.cepelia.pl/fundacja.html,
  - The Pollock-Krasner Foundation, Inc, www.pkf.org,
  - The Getty Grant Program, www.getty.edu/grants,
  - Fundacja Andrew W. Mellon'a, www.mellon.org,
  - The Felix Meritis Foundation, www.felix.meritim.nl,
  - Ford Foundation, www.fordfund.com,
  - European Cultural Foundation (m.in.: „Closer Look - Granty podróżne dla dziennikarzy”, granty na projekty kulturowe, STEP beyond, Fundusz Roberta Cimetty), www.europcult.org,
  - Fondation de France, www.fdf.org,
  - Fondation Roi Baudouin / Koning Boudewijnstichting, www.kbs-frb.be,
  - Amerykańsko-Polsko-Izraelska Fundacja "Shalom", www.jewish.org.pl/polskie/fundac/szalom.htm,
  - Foundation Marcel Hicter, www.fondation-hicter.org,
  - Eurimages, www.top.pl/eurimages,
  - International Fund for the Promotion of Culture, UNESCO, www.unesco.org/culture/ifpc,
  - Robert Bosch Stiftung (m.in.: „Menedżerowie Kultury z Europy Środkowo – Wschodniej”, „Partnerstwo Inicjatyw Społecznych” - dotacje dla organizacji pozarządowych), www.bosch-stiftung.de,
  - Kultur Kontakt Austria, www.kulturkontakt.or.at,
  - Europejski Znak Jakości, www.socrates.org.pl,
  - Europejski Bank Inwestycyjny, www.eif.org,
  - European Association for Jewish Culture, www.jewishcultureineurope.org/why.htm,
  - EVENS Foundation, www.evensfoundation.be,
  - ZEIT - Stiftung Ebelin und Gerd Bucerius, www.zeit-stiftung.de,
  - Bertelsmann Stiftung, www.bertelsmann-stiftung.de,
  - Fritz Thyssen Stiftung, www.fritz-thyssen-stiftung.de,
  - Bogliasco Foundation, www.liguariastudycenter.org,
  - Freudenberg Stiftung, www.freudenbergstiftung.de,
  - Program Translatorski ©POLAND, www.polska2000.pl/page43_pl.html,
  - Fundacja Rotariańska, (m.in. ambadorski program stypendiów),
  - Westdeutscher Rundfunk (WDR), Europejska Unia Nadawców (EBU), Stała Konferencja Śródziemnomorskich Operatorów Audiowizualnych (COPEAM), UNESCO i Euro-Śródziemnomorska Fundacja Dialogu Kultur im. Anny Lindh (m.in.: Boundless Cultural Diversity Media Award i Young Euro-Mediterranean Academy for Intercultural Journalism), www.wdr.de,
  - Telewizja Polska S.A., (m.in.: „Dolina Kreatywna” - stypendia dla młodych twórców), www.tvp.pl,
  - Grupa Europejskiej Partii Ludowej w Komitecie Regionów, (m.in.: „Europe@Home - Europa bierze początek w naszych społecznościach”), www.cor.europa.eu/eppweb,
  - NISI MASA (m.in.: Europejski Konkurs na scenariusz NISI MASA), www.nisimasa.com,
  - Europejski Program Stypendialny danceWEB (m.in.: Europejski Program Stypendialny - Taniec Współczesny), www.dancewebeuropa.net,
  - SOROS – (m.in: Fundacja Sorosa, Program Dodatkowych Grantów Sorosa), <http://www.soros.org/about/foundations>,
-

- Fundacja PZU, Akademia Filantropii, (m.in.: „Łączymy pokolenia”), www.filantropia.org.pl/pokolenia.html,
- Fundacja Pamięć Odpowiedzialność Przyszłość, (m.in. „Memoria - wolontariat dla europejskiego dziedzictwa kulturowego”), www.batory.org,
- Euromed Heritage (m.in.: Nagroda Dziennikarska Euromed Heritage), www.euromedalex.org,
- Europejska Fundacja Kultury - Riksbankens Jubileumsfond, (m.in.: nagroda za badania w zakresie polityki kulturalnej za stosowane badania porównawcze nad polityką kulturalną), www.eurocult.org/we-advocate/research-education/,
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (m.in.: Pitagoras), www.pfron.org.pl,
- Akademia Filantropii (m.in.: Program Pracowni Umiejętności - konkurs na lokalnych koordynatorów), www.filantropia.org.pl.

FUNDUSZE PRYWATNE

Uwaga: Niektóre narzędzia i formy finansowania zaprogramowane zostały na okres krótszy niż rok 2020.

Bibliografia

- „Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013”; Ministerstwo Kultury, 2004;
- „Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego”; Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, 2002;
- „Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011”, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, 2007;
- „Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego”, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, 2005;
- Raport z badań „Diagnoza społeczna 2007. Warunki i jakość życia Polaków”, Rada Monitoringu Społecznego, 2007;
- „Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku”, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, 2005;
- Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r. ;
- Ustawa o muzeach z dnia 21 listopada 1996 r. (Dz. U. z dnia 20 stycznia 1997 r.);
- Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r.

Ważniejsze strony internetowe (data odwiedzin: styczeń - marzec 2008 rok)

- Akademia Muzyczna we Wrocławiu, <http://www.amuz.wroc.pl/>
- Akademia Sztuk Pięknych, <http://www.asp.wroc.pl/>
- Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna im. Ludwika Solskiego w Krakowie Wydziały Zamiejscowe we Wrocławiu, <http://www.pwst.wroc.pl>
- Biuro Wystaw Artystycznych Wrocław, <http://www.bwa.wroc.pl/>
- Dolnośląska Biblioteka Publiczna, <http://www.wbp.wroc.pl/>
- Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, <http://www.stat.gov.pl/>
- Hala Ludowa, <http://www.halaludowa.wroc.pl/>
- Inicjatywa Wspólnotowa INTERREG III A dla Dolnego Śląska, <http://www.interreg3a.dolnyslask.pl/>
- Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, <http://www.kobidz.pl/>
- Miesięcznik Odra, <http://odra.okis.pl/>
- Narodowe Centrum Kultury, <http://www2.nck.pl/>
- Oficjalna strona Kudowy-Zdroju, <http://www.kudowa.pl/>
- Instytucja kultury „Odra-Film”, <http://www.odra-film.wroc.pl/>
- Portal Culture.pl, <http://www.culture.pl/pl/culture/>
- Portal organizacji pozarządowych Stowarzyszenia Klon-Jawor, <http://www.ngo.pl/>
- Portal Sudety, <http://ww.sudety.info.pl/>
- Województwo Dolnośląskie, <http://dolnyslask.pl/>
- Szlak Cysterski w Polsce, <http://www.szlakcysterski.org/>
- Serwis Turystyczny Dolnego Śląska, <http://www.dolnyslask.org/>
- Tygodnik Powiatu Wołowskiego „Kurier Gmin” <http://www.kuriergmin.pl/>

ZAŁĄCZNIKI

1. Spójność dokumentów strategicznych szczebla krajowego i regionalnego ze Strategią sektorową

Podstawowym założeniem podczas konstruowania tego dokumentu było powiązanie go z następującymi dokumentami strategicznymi:

1. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku,
2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020,
3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego,
4. Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego,
5. Program Opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego 2007-2011.

Na kolejnych pięciu stronach niniejszego dokumentu przedstawiono tabele, w których wykazano spójność celów strategicznych Strategii sektorowej z ustaleniami strategicznymi zawartymi w powyższych dokumentach.

Tabela 3. Spójność Strategii sektorowej ze Strategią Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku

		STRATEGIA SEKTOROWA – ZAŁĄCZNIK DO STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO DO 2020 R. W ZAKRESIE KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO					
		Pole strategiczne	Pole strategiczne	Pole strategiczne	Pole strategiczne		
		Kompetencje kulturowe	Dostęp do kultury	Dziedzictwo kulturowe	Treści kulturowe		
		Cel strategiczny	Cel strategiczny	Cel strategiczny	Cel strategiczny		
		Rozwój kompetencji potrzebnych do: (1) uczestnictwa w kulturze (odbiorcy kultury); (2) zarządzania kulturą (animatorzy i twórcy)	Wzrost uczestnictwa w kulturze	Inwentaryzacja, ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu	Tworzenie warunków dla twórczości artystycznej		
STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO DO 2020 ROKU	Cel gospodarczy	Priorytet					
	Zbudowanie konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki Dolnego Śląska	Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Dolnego Śląska	β				
		Budowa gospodarki opartej na wiedzy					
		Wspieranie aktywności gospodarczej na Dolnym Śląsku	β		β		β
	Zwiększenie spójności przestrzennej i infrastrukturalnej regionu i jego integracja z europejskimi regionami wzrostu	Poprawa spójności przestrzennej regionu					
		Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich				β	
		Poprawa ładu przestrzennego, harmonijności struktur przestrzennych		β		β	β
		Zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego społeczeństwa i gospodarki					
		Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego regionu					
	Rozwijanie solidarności społecznej oraz postaw obywatelskich twórczych i otwartych na świat	Integracja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	β	β	β		β
		Umacnianie społeczeństwa obywatelskiego, rozwój kultury	β	β	β		β
		Poprawa jakości i efektywności systemu edukacji i badań naukowych	β	β			
		Stałe podnoszenie stanu bezpieczeństwa i zdrowia mieszkańców województwa	β				
		Aktywna polityka rynku pracy oraz wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich					

Tabela 4. Spójność Strategii sektorowej z Narodową Strategią Rozwoju Kultury na lata 2004-2013

		STRATEGIA SEKTOROWA – ZAŁĄCZNIK DO STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO DO 2020 R. W ZAKRESIE KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO				
		Pole strategiczne	Pole strategiczne	Pole strategiczne	Pole strategiczne	
		Kompetencje kulturowe	Dostęp do kultury	Dziedzictwo kulturowe	Treści kulturowe	
		Cel strategiczny	Cel strategiczny	Cel strategiczny	Cel strategiczny	
		Rozwój kompetencji potrzebnych do: (1) uczestnictwa w kulturze (odbiorcy kultury); (2) zarządzania kulturą (animatorzy i twórcy)	Wzrost uczestnictwa w kulturze	Inwentaryzacja, ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu	Tworzenie warunków dla twórczości artystycznej	
NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004-2013	Cel strategiczny	Cele cząstkowe				
	Zrównoważenie rozwoju kultury w regionach	Wzrost efektywności zarządzania kulturą	β	β		β
		Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury	β	β	β	β
		Zmniejszenie dysproporcji regionalnych rozwoju kultury		β	β	
		Wzrost uczestnictwa i wyrównywanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury	β	β		
		Poprawa warunków działalności artystycznej	β			β
		Efektywna promocja twórczości				β
		Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków			β	
Zmniejszanie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury			β			

Tabela 5. Spójność Strategii sektorowej z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego

		STRATEGIA SEKTOROWA – ZAŁĄCZNIK DO STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO DO 2020 R. W ZAKRESIE KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO			
		Pole strategiczne	Pole strategiczne	Pole strategiczne	Pole strategiczne
		Kompetencje kulturowe	Dostęp do kultury	Dziedzictwo kulturowe	Treści kulturowe
		Cel strategiczny	Cel strategiczny	Cel strategiczny	Cel strategiczny
		Rozwój kompetencji potrzebnych do: (1) uczestnictwa w kulturze (odbiorcy kultury); (2) zarządzania kulturą (animatorzy i twórcy)	Wzrost uczestnictwa w kulturze	Inwentaryzacja, ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu	Tworzenie warunków dla twórczości artystycznej
PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO	Cel strategiczny				
	Realizacja „otwarcia na Europę” – stymulowanie i umacnianie integracji Polski z UE poprzez pokonywanie barier integracyjnych				
	Kształtowanie konkurencyjności województwa poprzez tworzenie i rozwój systemu obszarów aktywizacji społecznej i gospodarczej		β	β	
	Tworzenie warunków do poprawy jakości życia, podnoszenie standardu cywilizacyjnego społeczeństwa dla osiągnięcia wysokiego zaspokojenia poziomu potrzeb społecznych		β		
	Aktywna ochrona wartości przyrodniczych i kształtowanie środowiska przyrodniczego prowadzące do realizacji ekorozwoju				
	Ochrona dziedzictwa kulturowego – udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu i włączenie we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne	β	β	β	β
	Integracja społeczności województwa		β	β	
	Zapewnienie warunków dla zwiększenia obronności kraju, zapobiegania awariom i klęskom żywiołowym oraz ochrona przed ich skutkami				

Tabela 6. Spójność Strategii sektorowej z Programem Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego

		STRATEGIA SEKTOROWA – ZAŁĄCZNIK DO STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO DO 2020 R. W ZAKRESIE KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO				
		Pole strategiczne	Pole strategiczne	Pole strategiczne	Pole strategiczne	
		Kompetencje kulturowe	Dostęp do kultury	Dziedzictwo kulturowe	Treści kulturowe	
		Cel strategiczny	Cel strategiczny	Cel strategiczny	Cel strategiczny	
		Rozwój kompetencji potrzebnych do: (1) uczestnictwa w kulturze (odbiorcy kultury); (2) zarządzania kulturą (animatorzy i twórcy)	Wzrost uczestnictwa w kulturze	Inwentaryzacja, ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu	Tworzenie warunków dla twórczości artystycznej	
PROGRAM ROZWOJU TURYSTYKI DLA WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO	Priorytet	Cele główne				
	Markowe produkty turystyczne	Wzrost konkurencyjności województwa dolnośląskiego poprzez rozwój sektora turystycznego, w tym koncentracja działań na markowych produktach turystycznych		β	β	
		Stworzenie podstaw dla wzrostu konkurencyjności sektora turystycznego i oferty turystycznej jako sfery stymulującej rozwój społeczno-gospodarczy Dolnego Śląska		β	β	
	Rozwój lokalny turystyki	Wzrost konkurencyjności województwa dolnośląskiego poprzez rozwój sektora turystycznego			β	β
		Stworzenie podstaw dla wzrostu konkurencyjności sektora turystycznego i oferty turystycznej jako sfery stymulującej rozwój społeczno-gospodarczy Dolnego Śląska			β	β
		Wykorzystanie potencjału regionu dla rozwoju turystyki w województwie w oparciu o wykorzystanie walorów turystycznych regionu, w tym na obszarach zagrożonych marginalizacją społeczną i gospodarczą	β	β	β	β
	Markowa infrastruktura turystyczna	Wzrost konkurencyjności województwa dolnośląskiego poprzez rozwój sektora turystycznego		β	β	
		Stworzenie podstaw dla wzrostu konkurencyjności sektora turystycznego i oferty turystycznej jako sfery stymulującej rozwój społeczno-gospodarczy Dolnego Śląska		β	β	
	System wsparcia sektora i produktów turystycznych	Wzrost konkurencyjności województwa dolnośląskiego poprzez rozwój sektora turystycznego				
		Stworzenie podstaw dla wzrostu	β			
		Wzmocnienie wizerunku Dolnego Śląska jako obszaru atrakcyjnego turystycznie dla turystów krajowych i zagranicznych		β	β	β

Tabela 7. Spójność Strategii sektorowej z Programem opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego 2007-2011

		STRATEGIA SEKTOROWA – ZAŁĄCZNIK DO STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO DO 2020 R. W ZAKRESIE KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO			
		Pole strategiczne	Pole strategiczne	Pole strategiczne	Pole strategiczne
		Kompetencje kulturowe	Dostęp do kultury	Dziedzictwo kulturowe	Treści kulturowe
		Cel strategiczny	Cel strategiczny	Cel strategiczny	Cel strategiczny
		Rozwój kompetencji potrzebnych do: (1) uczestnictwa w kulturze (odbiorcy kultury); (2) zarządzania kulturą (animatorzy i twórcy)	Wzrost uczestnictwa w kulturze	Inwentaryzacja, ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu	Tworzenie warunków dla twórczości artystycznej
PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO 2007-2011	Zadania				
	Dofinansowanie prac konserwatorskich i zabezpieczenia zabytków		β	β	
	Wspieranie rozwoju bazy i sieci muzealnej w regionie, przede wszystkim w zakresie powstania magazynów muzealnych, w tym archeologicznych			β	
	Działania szkoleniowe i promocyjne	β	β	β	β
	Parki kulturowe			β	
	Tematyczne szlaki turystyczne			β	
	Pomniki historii			β	
	Parki Krajobrazowe – ochrona dziedzictwa przeszłości			β	

2. Spis map, rysunków, tabel i wykresów

Mapa 1. Grupy gmin województwa dolnośląskiego.....	8
Mapa 2. Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków według powiatów województwa dolnośląskiego w grudniu 2007 r.....	23
Mapa 3. Liczba bibliotek i filii w gminach województwa dolnośląskiego.....	28
Rysunek 1. Model systemu kultury	69
Rysunek 2. Pola strategiczne i cele strategiczne.....	70
Rysunek 3. Schemat etapów monitoringu strategii	78
Tabela 1. Związki twórcze i stowarzyszenia biorące udział w badaniu	36
Tabela 2. Potencjalne źródła finansowania kierunków działań zawartych w Strategii sektorowej.....	83
Tabela 3. Spójność Strategii sektorowej ze Strategią Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku.....	89
Tabela 4. Spójność Strategii sektorowej z Narodową Strategią Rozwoju Kultury na lata 2004-2013..	90
Tabela 5. Spójność Strategii sektorowej z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego	91
Tabela 6. Spójność Strategii sektorowej z Programem Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego	92
Tabela 7. Spójność Strategii sektorowej z Programem opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego 2007-2011	93
Wykres 1. Liczba teatrów i instytucji muzycznych według województw w roku 2006.....	11
Wykres 2. Liczba muzeów według województw w roku 2006.	14
Wykres 3. Liczba kin według województw w roku 2006.....	19
Wykres 4. Liczba zabytków w województwie dolnośląskim z podziałem na typy według stanu na miesiąc grudzień 2007 roku.....	22
Wykres 5. Wysokość wydatków jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według województw w roku 2006.	45
Wykres 6. Wysokość wydatków jednostek samorządu terytorialnego szczebla wojewódzkiego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według województw w roku 2006.....	46
Wykres 7. Wysokość wydatków jednostek samorządu terytorialnego szczebla powiatowego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według województw w roku 2006.	47
Wykres 8. Wysokość wydatków jednostek samorządu terytorialnego szczebla gminnego (wraz z miastami na prawach powiatu) na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według województw w roku 2006.....	48
Wykres 9. Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury według województw.....	55
Wykres 10. Zbiorczy Wskaźnik Organizatorskiej Aktywności Instytucji Kultury według województw.	56
Wykres 11. Zbiorczy Wskaźnik Liczby Wydarzeń Artystyczno-Kulturalnych według województw. .	57
Wykres 12. Zbiorczy Wskaźnik Priorytetowości Polityki Kulturalnej według województw.	58
Wykres 13. Zbiorczy Wskaźnik Potencjału Instytucjonalno-Organizacyjnego Kultury według grup gmin z województwie dolnośląskim.....	59
Wykres 14. Zbiorczy Wskaźnik Priorytetowości Polityki Kulturalnej według grup gmin z województwie.....	60

3. Kwestionariusz ankiety

Szanowni Państwo,

Nasza firma, na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego opracowuje **Strategię sektorową - załącznik do Strategii rozwoju województwa dolnośląskiego do 2020 r. w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego**. Podstawowe informacje dotyczące Strategii sektorowej przedstawiono w załączonym liście przewodnim od Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Zwracamy się do Państwa z uprzejmą prośbą o udzielenie nam przez Osobę odpowiedzialną za obszar kultury (lub o zbliżonym zakresie obowiązków) informacji dotyczących działań kulturalnych podejmowanych na terenie gminy. Będzie nam bardzo miło, jeśli zechcą Państwo poświęcić swój czas i odpowiedzieć na nasze pytania, a przez to przyczynić się do przedstawienia pełnego obrazu ochrony stanu kultury na terenie województwa dolnośląskiego. Wypełnioną ankietę prosimy przesłać drogą elektroniczną na adres e-mail michal.morchat@publicprofits.pl lub faksem na numer 061 860 95 81 **do dnia 11 stycznia 2008 r.**

1. Proszę podać nazwę instytucji (dane teled adresowe).									
2. Proszę podać nazwę gminy.									
3. Proszę podać nazwę powiatu.									
4. Proszę podać liczbę zabytków na podstawie gminnej ewidencji za rok 2007.									
5. Proszę podać wysokość wydatków poniesionych przez budżet gminy na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w roku 2007.									
								wysokość wydatków w zł	
6. Proszę podać jaki procent budżetu gminy stanowiły wydatki poniesione na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w roku 2007.									
								%	
7. Proszę podać stosunek wydatków własnych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (otrzymanych z budżetu gminny) do wydatków pozyskanych ze źródeł zewnętrznych za rok 2007.									
				%	do			%	
zewnętrznych				własnych					
8. Proszę podać liczbę widzów/ uczestników wszystkich inicjatyw kulturalnych organizowanych lub współorganizowanych przez P. gminę w 2007 roku.									
								liczba widzów	
9. Proszę podać liczbę wydarzeń kulturalnych <u>samodzielnie</u> organizowanych przez P. gminę w 2007 roku.									
								liczba imprez	
10. Proszę podać liczbę wydarzeń kulturalnych <u>współorganizowanych</u> przez P. gminę w 2007 roku.									
								liczba imprez	
11. Proszę podać liczbę <u>nowych wydarzeń kulturalnych w stosunku do lat poprzednich</u> organizowanych lub współorganizowanych przez P. gminę w 2007 roku									
								liczba nowych imprez	
12. Proszę podać łączną liczbę partnerów/ współorganizatorów wydarzeń kulturalnych na terenie P. gminy w 2007 roku.									
								liczba partnerów	
13. Które z poniższych instytucji były partnerem przy organizowaniu wydarzeń kulturalnych w gminie w 2007 roku. [Proszę zaznaczyć wszystkie typy instytucji, z którymi współpracowaliście P. w 2007 roku]									
dom/ ośrodek kultury, klub lub świetlica									
muzeum									
teatr, instytucja muzyczna									
galeria									
biblioteka									
związek twórczy									
organizacja pozarządowa									
szkoła									

resort kultury			
jednostka samorządu terytorialnego, jakiego szczebla? _____			
partner prywatny, jeśli tak z jakiej branży? _____			
inna instytucja, jaka? _____			
nie mieliśmy partnerów			
14. Czy w 2007 r. gmina podejmowała współpracę w obszarze kultury z instytucjami/ partnerami z zagranicy?			
Tak <i>proszę przejść do pyt. 15</i>			
Nie <i>proszę przejść do pyt. 19</i>			
15. Jakich krajów dotyczyła ta współpraca?			
16. Ile wydarzeń kulturalnych zostało zorganizowanych z partnerami z zagranicy?			
			liczba imprez
17. Proszę podać nazwy imprez kulturalnych współorganizowanych z partnerami z zagranicy?			
1.			
2.			
3.			
18. Które z poniższych <u>zagranicznych instytucji</u> były P. partnerem przy organizowaniu wydarzeń kulturalnych w gminie w 2007 roku. [Proszę zaznaczyć wszystkie typy zagranicznych instytucji, z którymi współpracowaliście P. w 2007 roku]			
dom/ ośrodek kultury, klub lub świetlica			
muzeum			
teatr, instytucja muzyczna			
galeria			
biblioteka			
związek twórczy			
organizacja pozarządowa			
szkoła			
jednostka samorządu terytorialnego, jakiego szczebla? _____			
partner prywatny, jeśli tak z jakiej branży? _____			
inna instytucja, jaka? _____			
19. Czy gmina wnioskowała o dofinansowanie wydarzeń/ imprez kulturalnych w 2007 roku?			
Tak <i>proszę przejść do pyt. 20</i>			
Nie <i>proszę przejść do pyt. 22</i>			
20. Proszę podać liczbę złożonych wniosków o dofinansowanie wydarzeń/ imprez kulturalnych w 2007 roku?			
			liczba wniosków
21. Ile z tych wniosków zakończyło się uzyskaniem pełnego lub częściowego dofinansowania?			
			liczba wniosków
22. Czy w 2007 roku P. gmina aplikowała o środki finansowe z Unii Europejskiej na działalność kulturalną lub na inwestycje w infrastrukturę kulturalną?			
Tak <i>proszę przejść do pyt. 23</i>			
Nie <i>proszę przejść do pyt. 25</i>			
23. Ile z tych wniosków zakończyło się uzyskaniem pełnego lub częściowego dofinansowania?			
			liczba wniosków
24. Proszę podać nazwy programów unijnych, z których otrzymaliście P. wsparcie na działalność kulturalną lub na inwestycje w infrastrukturę kulturalną?			
1.			
2.			
3.			
25. Proszę określić, ile fundacji i stowarzyszeń działało na rzecz kultury w P. gminie w 2007 roku.			
			liczba NGO's
26. Proszę podać nazwy stowarzyszeń/ fundacji najaktywniej działających w obszarze kultury na terenie P. gminy w 2007 roku [Proszę wskazać nie więcej niż 2 stowarzyszenia/ fundacje]			

1.
2.
27. Proszę podać nazwy najważniejszych imprez/ inicjatyw kulturalnych, które odbyły się na terenie gminy w 2007 roku. [Proszę wskazać nie więcej niż 3, zaczynając o tej najważniejszej]
1.
2.
3.
25. Imię i nazwisko osoby wypełniającej ankietę
26. Stanowisko służbowe
27. Numer telefonu
0   -   -   -   -   -   -   -   -   -   -
28. Adres e-mail
29. Data wypełnienia ankiety
-    -   -   -   -   -   -   -

Dziękujemy za wypełnienie ankiety.

W razie jakichkolwiek pytań lub wątpliwości prosimy o kontakt z:

Michał Morchat

e-mail: michal.morchat@publicprofits.pl

tel. 0-61 868-33-21

faks 0-61 860-95-81

4. Lista JST biorących udział w badaniu ankietowym

1. Gminne Centrum Kultury, Sportu i Turystyki w Radkowie
2. Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Bolesławcu
3. Miejski Dom Kultury w Zgorzelcu
4. Ośrodek Kultury w Miliczu
5. Strzegomskie Centrum Kultury
6. Urząd Gminy i Miasta Lwówek Śląski
7. Urząd Gminy Kobierzyce
8. Urząd Gminy Stoszowice
9. Urząd Miasta Bolesławiec
10. Urząd Miasta Legnicy
11. Urząd Miasta i Gminy w Bogatyni
12. Urząd Miasta i Gminy w Bystrzycy Kłodzkiej
13. Urząd Miasta i Gminy w Lądku-Zdroju
14. Urząd Miasta Jelenia Góra
15. Urząd Miejski w Jaworze
16. Urząd Miejski w Lubinie
17. Urząd Miejski w Oławie
18. Urząd Miejski w Środzie Śląskiej
19. Urząd Miejski w Świdnicy

20. Urząd Miejski w Wałbrzychu
21. Urząd Miejski w Ząbkowicach Śląskich
22. Urząd Miejski w Złotoryi
23. Urząd Miejski w Żmigrodzie

5. Lista instytucji kultury podległych Samorządowi Województwa Dolnośląskiego

1. Dolnośląska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu
2. Filharmonia Dolnośląska w Jeleniej Górze
3. Filharmonia Sudecka w Wałbrzychu
4. Filharmonia Wrocławska
5. Międzynarodowy Festiwal Wratislavia Cantans
6. Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy
7. Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze
8. Muzeum Narodowe we Wrocławiu
9. Muzeum Papiernictwa Dusznikach Zdroju
10. Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu
11. Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu
12. Instytucja Filmowa Dystrybucji Filmów „Odra-Film” we Wrocławiu
13. Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu
14. Opera Wrocławska
15. Teatr Dramatyczny w Wałbrzychu
16. Teatr im. H. Modrzejewskiej w Legnicy (Samorząd Województwa jest współorganizatorem - organizatorem i prowadzącym nadzór jest Miasto Legnica)
17. Teatr Polski we Wrocławiu
18. Wrocławski Teatr Pantomimy